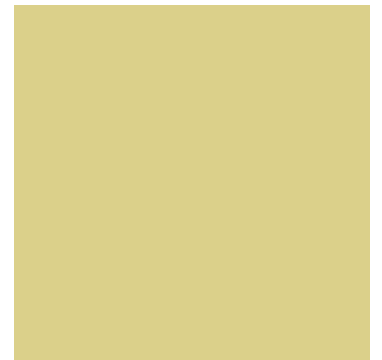

Kıbrıs'ta Eski Karma Köyler: Geçmişin, Bugünün ve Geleceğin Temsilleri

Başlık: Kıbrıs'ta Eski Karma Köyler: Geçmişin, Bugünün ve Geleceğin Temsilleri
ISBN: 978-9963-703-24-1

Yazarlar:

Dr. Eleni Lytras
Dr. Charis Psaltis

Editoryal Danışmanlar:

Arthur Chapman
Gregoris Ioannou

Çeviri:

Dr. Hasan Samani
Şerif Tuncel

Türkçe Editörü:

Gizem Kavaz

Düzeltilen:

Alev Tuğberk
Bahar Taşeli

© **Telif Hakkı:** UNDP-ACT, 2011

Tüm hakları saklıdır.
Kıbrıs'ta hazırlanmıştır.

© **TASARIM:** GRA.DES www.gra-des.com

Kapak fotoğrafları: Georgios Philippou

Basım: K&L LITHOFIT LTD, Lefkoşa, Kıbrıs

Bilgi için: Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği

Dayanışma Evi, Ledra Palas Oteli Karşısı, Birleşmiş Milletler Ara Bölge, Lefkoşa, Kıbrıs

Posta adresi: P.O. Box 11663, Lefkoşa 2081, Kıbrıs

e-posta adresi: ahdr.mide@ahdr.info

Web adresi: <http://www.ahdr.info>

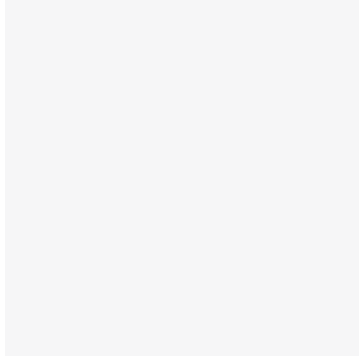
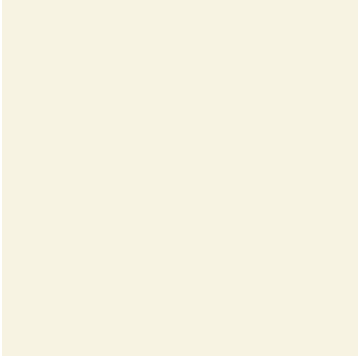
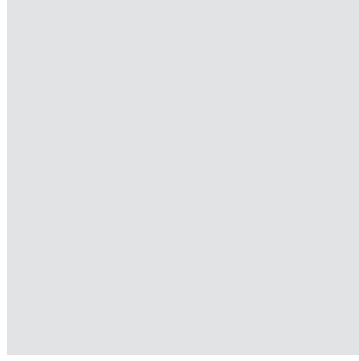
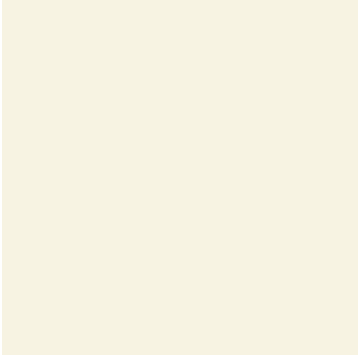
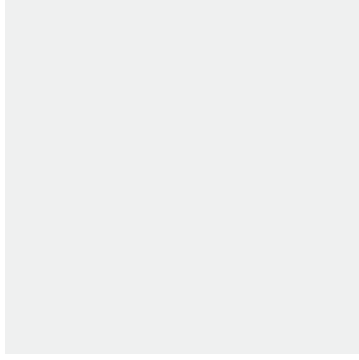
óμιλος ιστορικού διαλόγου
και έρευνας **association**
for historical dialogue
and research tarihsel
diyalog ve araştırma derneği

AHDR, misyonu kamuoyunda ve özellikle çocuklar, gençler, eğitimciler arasında ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi görüş, etnik ve sosyal köken, statü farkı gözetmeksizin, çeşitliliklere ve düşüncelerin paylaşılmasına saygı çerçevesinde, farklı yetenek düzeyindeki bireylere öğrenme olanakları sağlayarak tarihsel anlayışın gelişmesine katkıda bulunmak olan kültürlerarası bir sivil toplum örgütüdür. AHDR misyonunu gerçekleştirirken, Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi, UNESCO eğitim amaçları, Avrupa Konseyi'nin tarih eğitimine ilişkin tavsiyelerini gözönünde bulundurur. Araştırma ve araştırma bulgularının yayınlanması; politika önerileri geliştirme; kütüphane ve arşivlerin zenginleştirilmesi; öğretmen eğitimi seminerleri düzenleme, tartışmalar, konferanslar düzenleme; eğitim materyalleri yayınlama; alan gezileri ve yürüyüşleri düzenleme; kitlelere ulaşım araçları geliştirme; bireyler ve kurumlar arasında yerel, Avrupa ve uluslararası düzeyde sinerji oluşturma AHDR'in aktiviteleri arasında yer almaktadır.

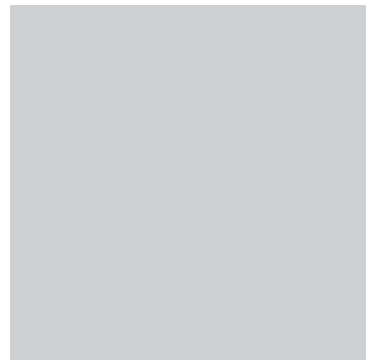

Türkçe'nin yanısıra İngilizce ve Yunanca dillerinde de hazırlanan bu araştırma raporu, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İşbirliği ve Güven için Hareket (UNDP-ACT) ve ABD Elçiliği'nin İki Toplumlu Destek Programı tarafından sağlanan fonlarla gerçekleştirilmiştir ve Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'nin Çoklu Bakışları ve Eğitimde Kültürlerarası Diyalog (MIDE) projesinin araştırma raporlarından birisidir.

Bildirim: Bu yayında yer alan görüşler yazarlara ait olup, üye ülkeleriyle birlikte Birleşmiş Milletler, UNDP, USAID veya AHDR'in görüşlerini temsil etmez.

**Kıbrıs'ta Eski Karma Köyler:
Geçmişin, Bugünün ve Geleceğin Temsilleri**

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR HAKKINDA	p. 5
TEŞEKKÜR	p. 7
ÖZET	p. 9
GİRİŞ	p. 10
Kıbrıs'ta Eski Karma Köy Yaşamını Araştırmanın Önemi	p. 10
Kıbrıs'ın ve Karma Köylerinin Tarihi: Bir Değerlendirme	p. 11
KARMA KÖYLERDE GRUPLARARASI SÜREÇLERİ ANLAMAK	p. 19
Grupların Şekillenmesi ve Gruplararası Çatışma	p. 19
Gruplararası Çatışmanın Azaltılması: Gruplararası Temas Kuramı	p. 21
Gruplararası Çatışma ve Bağlamsal Faktörler	p. 23
KIBRIS'TAKİ KARMA KÖYLERİN GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ	p. 25
Geçmişteki karma köy yaşamı hakkında neler biliyoruz?	p. 25
Şimdinin Subjektif Belleğiyle Geçmiş Sorgulamak	p. 39
Eski Karma Köyler Üzerinde Mevcut Araştırmalar: Ötekini Hatırlamak	p. 41
Karma kalmaya inat etmiş bir köy: Pile Örneği	p. 44
Bugünden Geleceğe: Eski Karma Köy Sakinleri ve Uzlaşma	p. 47
METODOLOJİ	p. 50
BULGULARIN PAYLAŞILMASI	p. 52
Karma Köylerde Yaşam: Geçmiş	p. 52
Diğer Topluma Bakış: Günümüz	p. 62
Yeniden Birlikte Yaşamak? Olası Gelecekler	p. 69
SONUÇ	p. 82
KAYNAKÇA	p. 86
EKLER	p. 93

YAZARLAR HAKKINDA

Dr. Eleni LYTRAS

Eleni Lytras, AHDR'ın MIDE projesi eski direktörüdür. Eylül 2009 ve Mart 2011 tarihleri arasında bu görevi yürütmüştür. Psikoloji'de Lisans, Psikolojik Danışmanlık'ta Yüksek Lisans ve Sosyal Psikoloji dalında Doktora derecelerine sahiptir. Psikolojik danışman ve sosyal psikolog olarak Kıbrıs'ta ve ülke dışında bazı sivil toplum örgütleri ile yüksek eğitim kurumlarının yanı sıra, Londra'da bazı sağlık merkezleriyle okullarda çalışmıştır.

AHDR'daki çalışmalarına ek olarak, halen Kıbrıs Açık Üniversitesi insani ve Sosyal Bilimler Okulu'nda doktora-sonrası araştırmalarını sürdürmektedir. İlgi duyduğu araştırma alanları olarak; gruplararası ilişkiler, azınlık ve çoğunluk grupların sosyal etkileri, okul liderliği ve klişeler ile önyargıların azaltılması sayılabilir.

Dr. Charis PSALTIS

Charis Psaltis, Kıbrıs Üniversitesi Sosyal Gelişim Psikolojisi Yardımcı Doçenti'dir. Eğitim Bilimleri ve Psikolojisi lisans derecelerine sahiptir. Felsefede Uzmanlık (MPhil) ve doktora derecelerini Sosyal Gelişim Psikolojisi üzerine Cambridge Üniversitesi Sosyal ve Siyasal Bilimler Fakültesi, Sosyal Gelişim Psikolojisi Bölümü'nden almıştır. Ayrıca, doktora sonrası çalışmalarını, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler arasında gruplararası ilişkileri çalıştığı Oxford Gruplararası Çatışma Çalışmaları Merkezi'ne bağlı Deneysel Psikoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. İlgi duyduğu başlıca araştırma alanları şunlardır: sosyal etkileşim ile öğrenme ve gelişme, genetik epistemoloji, cinsiyetlerin sosyal temsilleri, gruplararası temas ve gruplararası ilişkiler, ulusal kimliklerin gelişimi, tarih eğitimi ve kolektif bellek. Charis Psaltis, Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'nin kurucu üyesi olup, kurulduğu 2003 yılından Haziran 2011'e kadar derneğin araştırma direktörlüğünü yürütmüştür.

TEŞEKKÜR

Yazarlar olarak, bu araştırma ve yayına finansal destek sağlayan Birleşmiş Milletler Geliştirme Programı-İşbirliği ve Güven İçin Eylem (UNDP-ACT)'e teşekkür ederiz. Veri toplama, analiz ve raporun kaleme alınması süreci boyunca sürekli destek ve katkıları için Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği (AHDR) Yönetim Kurulu Üyeleri ile Eğitimde Çokklubakışaçıları ve Toplumlararası Diyalog (MIDE) Proje Ekibine teşekkür ederiz.

Ayrıca, araştırmanın başlangıç aşamasında araştırma anketinin hazırlanmasında önemli destek sağlayan tüm AHDR Araştırma Ortakları yanısıra, AHDR'daki stajı sırasında literatür taramasına koyduğu katkı için Stephania Costache'ye teşekkür ederiz.

Bu yayında ortaya konan tüm bulgu ve görüşler ile hata ve eksikliklerin sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu rapor, Kıbrıs'ın tarihi ile birlikte karma köylerine, Osmanlı döneminden günümüze kadar, başlıca sosyo-politik ve tarihsel olayların ana hatlarını çizen genel bir bakışla başlamaktadır. Karma köylerdeki aktif gruplararası süreçler; sosyal grupların içinde olduğu biçimlere, gruplararası çatışmaya neden olan faktörlere ve gruplararası çatışmanın azaltılabileceği yollara işaret etmek amacıyla, sosyo-psikolojik araştırmalardan esinlenen bir sonraki bölümün temel odak noktasıdır. Buna ek olarak, geçmişle ilgili belleğin şekillenmesinde durumsal ve sosyo-politik faktörlerin rolü irdelenmektedir. Bir sonraki bölüm; karışık evlilikler, eğitim, din ve benzeriyle ilgili köy yaşamından kesitlere göndermeler yaparak, Kıbrıs'ın karma köylerindeki yaşam üzerine mevcut literatürün kapsamlı bir değerlendirmesini sunmaktadır. Kıbrıs'ın tüm karma köyleri arasında araştırmalara en çok konu olan karma köy Pile üzerine yapılan çalışmaya özel bir yer verilmiştir. Ayrıca, sakinlerinin yeniden uzlaşmayla ilgili görüşleri ışığında, karma köylerin geleceği üzerinde durulmuştur.

Bu araştırma, 97 eski karma köyden toplam 1887 Kıbrıslı Türk ve Rum köy sakiniyle yapılmış nicel anket yoklamasının bulgularına odaklanmaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları, iki toplum üyelerinin köylerdeki birlikte yaşamlarını nasıl hatırladıkları, birbirlerine şu anda nasıl baktıkları, birbirlerine güvenip güvenmedikleri veya birbirlerini tehdit olarak algılayıp algılamadıklarıyla ilgili çok önemli farklılıklar ortaya koymakta, gelecekte yeniden birlikte yaşama isteklerini de sorgulamaktadır. Örneğin, öyle görülüyor ki Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türkler'le birlikte yaşamı daha olumlu, dayanışmacı ve güzel olarak hatırlarken, Kıbrıslı Türkler ise daha olumsuz, daha az güzel ve iki toplum arasındaki sosyal ilişkilerin daha sınırlı olduğu şeklinde hatırlamaktadır. Bunun yanında, diğer toplum hakkındaki mevcut düşünceleri sorulduğunda, Kıbrıslı Rumlar daha gerçek tehditler yaşadıklarını bildirirken, Kıbrıslı Türkler Kıbrıslı Rumlar'dan daha çok gruplararası ilişki tedirginliği, daha çok sembolik tehdit ve grup itibarına karşı daha çok tehdit hissettiklerini bildirmektedirler. Ayrıca, Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'e daha yüksek derecede güven ifade ettikleri, onlara karşı daha olumlu bir yaklaşım sergiledikleri görülürken, Kıbrıslı Türkler bunun tam tersini belirtmektedirler. Gelecek hakkındaki düşünceleri açısından da Kıbrıslı Rumlar'ın birlikte yaşama fikrine daha açık oldukları görülürken, ister üniter bir devlette ister karma mahallelerde olsun, Kıbrıslı Türkler için yine tersi bir durum söz konusudur. Kıbrıs sorunu konusunda, her iki toplumun çoğunluğunca, iki toplumlu ve iki bölgeci federasyonun tatmin edici veya bir orta yol olarak kabul edilmiş tek çözüm modeli olarak ifade edildiği görülmüştür.

Ayrıca, ampirik olarak, diğer toplum üyeleriyle pozitif temas ve dostluğa sahip belleğin, bir yandan tehdit ve tedirginlik algısını azaltırken diğer bir yandan da iki toplum üyeleri arasında, güven ve olumlu tutumlar geliştirdiğini gösteren sonuçlar yoluyla ayrıca beklenmedik bir bağlantı kurulmuş oldu. Bundan başka, resmi tarih anlatılarının Kıbrıslıların diğer toplum üyeleriyle gelecekte yeniden bir arada yaşama konusundaki isteklerini tayin etmede, tehdit ve kaygı duygularının ortaya çıkmasında çok önemli bir rol oynadığı ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın sonuç bölümünde tartışılan anlamlı çıkarımlar ve pratik uygulamalar tamamıyla, Kıbrıs'ta iki toplum fertlerinin karma köylerdeki birlikte yaşamı nasıl hatırladıkları, bugün birbirlerine nasıl baktıkları ve muhtemel ortak bir geleceği nasıl tasavvur ettikleri hakkında elde edilen ilk nicel kanıtlara dayanmaktadır.

Kıbrıs'ta Eski Karma Köy Yaşamını Araştırmanın Önemi

Kıbrıs'ta eski karma köyler hakkındaki bulguların azlığı, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler'in karma köylerdeki ortak gündelik yaşamlarının, bugün, 37 yıldır ayrı yaşamış Kıbrıslılar'ca hayal edilmesini zorlaştırmaktadır. Karma köylerde yaşamın, iki toplumun sıradan insanların iyi geçindiklerini göstermek amacıyla karşılıklı yardımlaşma örneklerinin hatırlandığı işbirliği ve güven ile tanımlandığı anekdotlara dayalı bazı kanıtlar vardır. Diğer yandan, iki toplum köylüleri arasında çatışma ve çekişme olayları hakkında da anekdota dayalı kanıtlar mevcuttur. Karma köyler, her iki toplumun resmi söylemlerinde simgesel bir rol oynamaktadır. Karma köyler, Kıbrıslı Türk toplumunda birlikte yaşamının imkansızlığına kanıt olarak sunulurken, Kıbrıslı Rum toplumunda barış içinde birlikte yaşamının bir prototipi olarak sunulmaktadır.

Bugüne kadar, Kıbrıs'ta karma köylerden büyük bir örneklemin gündelik yaşamını araştırmaya yönelik ciddi bir çaba ortaya konmadığından, geçmişte birarada yaşamının ne demek olduğu veya gelecekte ne anlama geleceği ile ilgili sağlam ve güvenilir bir fikir geliştirmek zordur. Dolayısıyla, uzun yıllardan beri ayrı yaşamayı öğrenmiş bugünün Kıbrıslıları karşılıklı olarak öteki toplum üyeleriyle yeniden birlikte yaşamayı tasavvur etmede zorlanmaktadır. Birlikte yaşam hakkındaki bu bilgi noksanlığı, Kıbrıslılar'ın karşılıklı olarak 37 yıl boyunca maruz kaldıkları propaganda ile katmerlenerek iki katına çıkmaktadır. Bu da genellikle gelecekte yeniden birarada yaşama olasılığını belirsiz bir senaryoya dönüştürmekte ve birçok kişide endişeye sebebiyet vermektedir. Bilinmeyenden korkmak insanın birçok bağlam, kültür ve toplumda temel özelliği olmakla birlikte potansiyel olarak bir kararsızlık faktörüdür. Bu nedenle birçok Kıbrıslının, Kıbrıs sorununa bulunacak muhtemel çözümün sunacağı sosyal ve politik bilinmeyene atlama riski yerine, statükoya razı olması beklenmektedir. Kıbrıs tarihinin bu zor döneminde, geçmişte bir arada yaşamının birçok Kıbrıslı için nasıl bir şey olduğu konusunda Kıbrıslı eski kuşaklara hatırlatmalarda bulunmak, genç kuşaklara ise bilgi vermek hayati önem taşımaktadır. Köylerde iki toplum üyeleri arasında yaşanan hem işbirliğine örnek olumlu olayları hem de çatışma olaylarını eşit bir biçimde ortaya koymak önemlidir. Daha önemlisi, her iki halde de bazı köylerde barış ve güven içinde bir arada yaşamı geliştiren veya çatışma ve kavgaya neden olan şartları anlamak gerekmektedir. Kıbrıslılar'ın, birlikte yaşamının geçmişte nasıl olduğuna bir bakmalarını sağlamak, onlara gelecekte böyle bir yaşamı tahayyül edip, potansiyel olarak benimsemelerine yardımcı olmada önemli bir adım olabilir.

Bu araştırmada, esas itibarıyla, 1955-1974 arası dönemde karma köylerde yaşam üzerine odaklanılmıştır.¹ Bunun nedeni, etnik çatışmaların tırmanmasının ve sonra da Ada'nın ikiye bölünmesiyle sonuçlanan Yunan ve Türk müdahaleleriyle sona ermesinin bu dönemde gerçekleşmesidir. Raporun bundan sonraki bölümünde, bu döneme özel bir vurgu yapılarak, Kıbrıs'taki sosyo-politik durumun genel bir değerlendirmesi yapılmakta ve mümkün olduğunca bu sosyo-politik şartların karma köy sakinlerinin yaşamları üzerindeki sonuçları tartışılmaktadır.

1. Söz konusu dönem üzerinde odaklanılmasının arkasında yatan sebepler hakkında bkz. bu raporun metodoloji bölümü.

Kıbrıs'ın ve Karma Köylerinin Tarihi: Bir Değerlendirme

Kıbrıs'ın tarihi genellikle farklı güçlerin buradaki uzun hakimiyet dönemleri ile anlatılmaktadır: Asurlular, Persler, Büyük İskender, Mısır Ptolemleri, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Haçlılar, Lüzinyanlar, Venedikliler.

Kıbrıs'ın Venedikli idarecileri Osmanlılar tarafından 1571'de askeri yenilgiye uğratıldılar. Böylece Kıbrıs Osmanlılar tarafından fethedildi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına katıldı. Lüzinyanlar tarafından kurulan Feodal Sistem lağvedildi ve toprak, vergilerini ödemeleri karşılığında ekip biçmeleri için köylülere dağıtıldı. Kıbrıslı Rumlar, *"nefret ettikleri Latinlerden kurtulma ümidiyle"* Osmanlıları iyi karşıladılar (Hackett, 1901'den aktaran Anastasiades, 1979, s. 15; ayrıca bkz. Eraklides, 2002; Taeuber, 1955). Osmanlılar tüm Katolik kiliseleri camiye çevirdi ve birçok Katolik papazı öldürdü. Lüzinyan ve Venedik dönemlerinde aşağı konumda tutulan Rum Ortodoks Kilisesi yeniden tesis edildi ve Ada'nın tek Hristiyan kilisesi olarak tanındı. Ayrıca Başpiskopos, Rum Ortodoks toplumunun tek ruhani ve politik lideri olarak kabul edildi ve Hackett'in belirttiği gibi *"zaman içinde... tüm yürütme gücünü ele geçirdi"* ve paşalardan daha yetkili bir konuma geldi (Hackett, 1901'den aktaran Anastasiades, 1979, s. 15; ayrıca bkz. Eraklides, 2002, s. 211).

Genel olarak Osmanlılar Hristiyanları bir gelir kaynağı olarak gördüler. Devlete bağlılık veya ilgi açısından onlardan pek bir şey beklemediklerinden, tebaları için çok az şey yaptılar (Pollis, 1973). Gerçekte, on dokuzuncu yüzyıl boyunca Kıbrıs, çöküş sürecini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'nun fakir ve ihmal edilmiş bir sancağı konumundaydı (Taeuber, 1955). Osmanlı yönetiminde Kıbrıs halklarının toplumsal kimlikleri esas itibarıyla ulusal değil dinsel çerçevede tanımlanmaktaydı. Nüfus, Rumlar ve Türkler olarak değil, Müslümanlar ve Ortodokslar olarak ayrılmıştı (Eraklides, 2002; Pollis, 1973).

Pollis (1973)'in belirttiği gibi "Yunan" sözcüğü Yunan İhtilali'nden sonra ortaya çıktı. Yunan İhtilali Osmanlı İmparatorluğu'na karşı 1821'de anakara Yunanistan'da başladı ve Kıbrıs'ın Ortodoks nüfusunun belirli kesimleri üzerinde de etki bıraktı. Sonuçta, Başpiskopos ve tüm piskoposlar, her ne kadar kanıtlar böyle bir ihtilale karşı çıktıkları yönünde ise de, anakara Yunanlılarıyla gizli devrimci komplolar tertip ettikleri şüphesiyle idam edildiler (bkz. Pollis, 1973, s. 588). Gerçekte, yerel Hristiyan elitin idamları güç elde etmeye yönelik uzun süreli rekabet ve çatışma ile, İstanbul, Müslüman elit ve Ada'daki Osmanlı hükümeti ile ilişki ve işbirliği unsurlarının yer aldığı daha kompleks bir çerçevede ele alınmalıdır (Michael, 2005). Her durumda, Yunan milliyetçi ideoloji kendi amaçlarına Kıbrıs'ı da dahil etti ve az sayıda eğitim almış Ortodoks Hristiyan, Ada'da kendisini Yunan olarak tanımlamaya ve Yunanistan'a bağlanma fikrinden bahsetmeye başladı (Pollis, 1973).

Türkler ise, esasen kendilerini Osmanlı İmparatorluğu'nun Arapça konuşan Müslüman nüfusundan ayırmak için, yirminci yüzyılın başlarına gelindiğinde kendilerini Türk olarak görmeye başladılar. Bu döneme kadar kendilerini Türk olarak tanımlamıyorlardı. Kıbrıs'ta ise "Türkler", yüzyılın içlerine kadar bu sıfatın farkında bile değildiler (Pollis, s. 586). Genel olarak Osmanlı döneminin büyük bir bölümünde Ada sakinleri dinlerine göre katmanlara ayrılmış değillerdi. Asıl ayırım unsuru, ezilen fakir köylüler (Müslüman ve Hristiyan) ile daha nüfuzlu olan vergi tahsildarları ve yönetici elit (yine Müslüman ve Hristiyan) arasındaki farklılıklardı (daha fazla bilgi için bkz. Pollis, s. 585 ve Panayiotou'nun, 2009, Kyrris'in çalışması hakkındaki analizi).

Süveyş Kanalı'nın açılması ve Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda bölgede varlığını daha çok hissettiren Britanyalılar tarafından idaresi ele geçirilince, 1878'de Kıbrıs el değiştirmiş oldu. Kıbrıs hukuki olarak Osmanlı egemenliğinde kalmasına rağmen, Britanyalılar Ada'nın kontrolünü ele geçirdiler. Nasıl ki Ada Hristiyanları, elitler aracılığıyla bir zamanlar Osmanlıları olumlu karşılamışlardı, Britanyalıları da 1878'de benzer biçimde iyi karşıladılar (Katsiaounis, 1996). Ancak, Ada Müslümanları, çoğu statüyle alakalı olmak üzere, politik temsiliyet, hukuk ve idareyi dinsel cemaatçiliğe dayandıran "millet sistemi" tarafından kendilerine bahsedilen bazı ayrıcalıkları kaybettiler. Gerçekte, Osmanlı Müslüman toplumu görelî ayrıcalıklı konumlarını, Müslüman elit ve orta sınıflar ise yönetim kadrolarındaki doğrudan bağlantılarını ve hatta buradaki istihdam tekelini kaybetmişlerdi. Sonuç olarak, bazı Müslümanlar Ada'yı terk ederek Türkiye'ye yerleştiler (bkz. Christodoulou, 1992'den aktaran Kliot & Mansfield, 1997). Diğer taraftan Rum Ortodoks elit, etkin bir biçimde laik, ancak Hristiyan olan Britanya yönetiminden yararlanarak ekonomideki gücünü arttırırken, Ortodoks Rum toplumu genel olarak konumunu geliştirdi. Birinci Dünya Savaşı sırasında Britanyalılar resmi olarak Kıbrıs'ı ilhak ederek

imparatorluklarına kattılar. 1925 senesinde de Kıbrıs, Britanya İmparatorluğu'nun taç kolonisi oldu. Britanya koloni döneminde Kıbrıslı Rum nüfus, Kıbrıslı Türk nüfus karşısında küçük bir oransal artış kaydetti. 1946 senesine gelindiğinde Kıbrıslı Rumlar nüfusun yaklaşık olarak % 80'ini, Kıbrıslı Türkler ise % 18'ini oluşturmaktaydı (Resmi Nüfus Sayımı, 1946).

Müslümanlar, bir çok bağlamda yüzyıllar boyunca Hristiyanlarla birlikte yaşadılar: karma kasaba ve karma köylerde. Dinsel kimlikler görece olarak güçlüydü, ancak aynı zamanda tamamıyla da düşmanca değildi. Hatta sınırları da tamamıyla belli değildi. Dinsel kimlikler arasında, karakteristik olarak üyeleri hem Hristiyan, hem de İslam dinine mensup sosyal bir grup olan Linobambakiler örneğinde kendini gösteren, bir geçirgenlik unsuru da vardı. Linobambakilerin biri Müslüman, biri de Hristiyan olmak üzere iki ismi vardı, hem kilise hem de camiye giderlerdi ve doğal olarak her iki cemaatin de üyesi idiler (Michell, 1908). Britanyalılar geldiklerinde, Osmanlı "millet sistemi" ayırımını muhafaza ederek, Yasama (Kavanin) Meclisi örneğinde olduğu gibi, bunu kurmuş oldukları politik ve idari sisteme dahil ettiler (Kitromilides, 1977). Buna ek olarak, bir yandan modernleşme süreci, diğer yandan 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında yükselen milliyetçilikler, mevcut dinsel-toplumsal kimlikleri siyasallaştırıp ulusallaştırarak onları harmanladılar. Linobambakiler bir seçim yapmak zorundaydılar – sonuçta sosyal baskılardan dolayı pek çoğu Müslüman topluma dahil olmaya zorlandılar.

Britanya döneminin nüfus sayımı kategorileri, öncelikle koloni idaresinin algılarını ve bir dereceye kadar da gerçeklikleri yansıtan etnik kimliklerin oluşum, dönüşüm ve tanınma sürecinin seyri hakkında ilginç bilgiler sunar. 1881 ve 1921'deki ilk İngiliz nüfus sayımları Müslüman/Gayrimüslim ayırımına dayanan Osmanlı mantığını muhafaza etti. 1931'deki üçüncü nüfus sayımında kategoriler *Rum Ortodoks* ve *Müslüman-Türk* şeklinde idi. 1946 senesine kadar kullanılan kategoriler '*Rum*' ve '*Türk*' idi. Kıbrıslı dinsel cemaatlerin ulusallaştırılmaları, İngiliz döneminde karma köy sayısı istikrarlı bir biçimde azaldıkça, aralarındaki ayrılık eğilimlerini arttırdı. 1891'de toplam 802 köyün 346'sı karma iken, bu sayı 1960'ta 623'te 114'e geriledi (Patrick, 1976a).² Ancak, toplumlararası şiddet olayları İngiliz döneminin son günlerine kadar çok enderdi.

Milliyetçiliğin İngiliz döneminde, sömürge karşıtı hareket gibi, her iki toplumda istikrarlı bir biçimde yükselmesine rağmen, toplumlararası barış 1940'larda bozulmuş değildi. Bu sırada sol kanat işçi hareketinin başını çeken parti olarak AKEL, kitle gösterileri ve grevler yoluyla aynı zamanda sömürge karşıtı mücadelenin de önderliğini yapıyordu. Kıbrıslı Rum toplumunda sağın sömürge karşıtı hareketin önderliğini ele geçirdiği 1950'lerde toplumlararası ilişkiler kötüleşti ve EOKA'nın silahlı mücadeleye girişmesiyle birlikte ciddi bir biçimde kesintiye uğradı. Bu esnada, Britanya'nın çekilme ihtimali gündeme geldi ve sağ kanat Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk elitler sırasıyla, uzlaşmaz bir biçimde taban tabana zıt *enosis* ve *taksim*, yani Yunanistan ile birleşme ve Yunanistan ve Türkiye ile çifte *enosis* emelleri için bastırmaya başladılar. Bu çıkarlar çatışmasında Grivas'ın emrindeki EOKA'nın kurulması etkili oldu. EOKA'nın hedefi sadece Kıbrıs'ın Britanya'dan bağımsızlığını kazanması değil, aynı zamanda Kıbrıs Rum toplumunda yaygın olarak kabul gören politik hedefin, yani Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesinin (*enosis*) Britanyalılar'a ve Kıbrıslı Türkler'e empoze edilmesi idi. Bunun sonucunda Kıbrıslı Türk milliyetçi elitler *taksimi* (bölünmeyi) zorlamak ve EOKA'yı dengelemek amacıyla TMT⁴'yi, yani kendi silahlı örgütlerini kurarak buna karşılık verdiler. Britanyalılar ise Kıbrıs halkına karşı sokağa çıkma yasağı, sol kanat derneklerin (soğuk savaş ruhuna uygun olarak, ayrıca sol kanat örgütler Britanyalılara karşı kitle gösterileri ve grevler düzenliyorlardı) yasa dışı ilan ve 1940'larda kazanılan sivil özgürlüklerin askıya alınması gibi daha baskıcı ve sert tedbirler almaya başladılar. Uluslararası seviyede, Yunanistan bazen resmi, bazen de resmi olmayan kanallar aracılığıyla EOKA'nın *enosis* mücadelesine hem açık ve hem de dolaylı yollardan destek verdi. Türkiye ise *enosis*'e şiddetle muhalefet etti (bkz. An, 2004, s. 136). Türkiye'nin NATO'nun önemli bir bölgesel müttefiki olması, diğer sömürge karşıtı mücadelelerde hiç görülmemeyen kompleks ve çok hassas bir durum yaratmıştı. Hem Kıbrıs'ta, hem de örgütlü aşırı milliyetçi Türkler'in yüzlerce Rum'un işyerlerini yağmalayıp, tahrip ederek yok ettikleri İstanbul'da yaşanan şiddet olayları 1955 senesine damgasını vurdu. Bu saldırıları, Selanik'teki Türk konsolosluğuna yapılan bir saldırı ile Kıbrıs'ta EOKA üyelerinin Kıbrıslı Türkler'i katletmeyi planladığı yönündeki söylentiler kışkırtmıştı (bkz. Drousiotis, 2004, s. 31; An, 2004, s. 92-93).

2. Karma köylerin nüfusu hakkında 1946 nüfus sayımına dayalı detaylar için ayrıca bkz. Taeuber (1955, s. 13).

3. Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών (Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü) 1955'te kuruldu ve Zürih Antlaşmaları'nca feshedildiği 1959 senesine kadar Grivas tarafından idare edildi.

4. Türk Mukavemet Teşkilatı (Turkish Resistance Organisation)

EOKA'ya mukabil hareket eden Kıbrıslı Türk gizli paramiliter bir örgüt olan TMT'nin kuruluşunda Türkiye'nin rolü önemliydi. Packard (2008)'in belirttiği gibi TMT, EOKA kadar milliyetçi ve komünist karşıtı bir örgüttü, ancak Britanya karşıtı değildi. TMT, Türk ordusundan destek alıyordu ve hedefi *taksim*, yani Kıbrıs'ın biri Yunan, diğeri de Türk olmak üzere iki kesime bölünmesi idi (Attalides, 1979). İki toplum arasındaki tansiyon arttı ve 1958'e gelindiğinde, her iki toplum da şiddet ve öldürmelere maruz kaldıkça, toplumlararası ilişkilerdeki bozulma açık hale geldi. Kıbrıslı Rumlar, Britanyalılar'ın başlıca hedefleri olduğu gibi, oransal olarak onların en büyük kurbanı idiler (Packard, s. 16). Bazı durumlarda, karma köylerin Kıbrıslı Türk sakinleri ile bazı Kıbrıslı Rum aileler evlerini terk ediyorlardı (bkz. Klot & Mansfield, 1997, s. 499). Bu dönemde yükselen milliyetçiliğin ruhunda, Kıbrıslı Türkler'in Rumca konuşmaları, Kıbrıslı Rumlar'la mal alışverişinde bulunmaları veya Kıbrıslı Rumlar'ın kontrolündeki sol kanat işçi sendikasına (PEO) üye olmaları TMT tarafından yasaklanmıştı. 1944'ten beri ayrı bir Türk işçi sendikası var olmasına rağmen, Kıbrıslı Türkler'in büyük çoğunluğu PEO üyesiydi. Bu emirleri ihlal eden herhangi bir kimse ağır para cezaları, sosyal damgalanma ve hatta politik şiddet ile cezalandırılıyordu (Kappler & Petrou, 2010; Kızılyürek, 1999; An, 2004; Drousiotis, 2004).⁵

EOKA faaliyetleri, Türkiye ile Yunanistan'ın Zürih'te Kıbrıs için sınırlı bir bağımsızlık üzerinde anlaştıkları 1959 senesinde sona erdi. Kızılyürek'in belirttiği gibi, toplumlarını *enosis* ve *taksim* uğruna çatıştıran Kıbrıs'ın elitleri, bu anlaşmalarla ilk kez öteki toplumun varlığını tanımaya mecbur bırakılmışlardı (Kızılyürek, 1999, s. 60). Gerçekte *enosis* ve *taksim*in gerçekleşmesi engellenmişti.

Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk toplumları bir anayasa üzerinde anlaştıktan sonra, Kıbrıs, 16 Ağustos 1960'ta Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını elde etti. Garanti Antlaşması Britanya, Yunanistan ve Türkiye'ye müdahale hakkı verdi. Britanya ayrıca iki askeri üs üzerinde egemenliğini devam ettirdi. Başpiskopos Makarios, bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçildi. Ancak, Kıbrıs Rum toplumunda birçok kişinin Cumhuriyeti, *Enosis*'e giden yolda bir sıçrama tahtası olarak gördüğü açıktı. Hatta Cumhurbaşkanı hem 1964'te hem de 1971'de halka hitaben yaptığı konuşmalarda Yunanistan ile birleşmeden bahsetmeye devam etti (bkz. Patrick, 1976a, s. 28). Genelde devletin, özelde ise hükümet ve elitlerin vatandaşlar için ortak bir Kıbrıslı politik kimlik duygusu geliştirme konusundaki beceriksizliği, öteki toplumla ilgili korku ve tehdit duygularının artmasını beraberinde getirdi (Eraklides, 2002).

Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumları içindeki bazı gruplar, 1962 senesi itibarıyla, ayrı ayrı, anavatanlarındaki milliyetçi çevrelerin de yardımıyla birliklerini gizlice hazırlayıp silahlandırıyorlardı. Kıbrıslı Rum paramiliter gruplar büyük ölçüde EOKA mücadelesinde yer almış kişilerden oluşuyordu. Kıbrıslı Türk gruplar (Volkan ve sonra TMT) ise çoğunlukla önceleri Britanya ordusu ya da polis teşkilatında görev yapmış kimselerden oluşuyordu (Packard, 2008, s. 17). Her iki grup da ayrı ayrı Yunanistan ve Türkiye'den destek alıyorlardı (bkz. Drousiotis, 2004, s. 44, 52).

1963 senesinde Makarios, Türkiye ve Kıbrıslı Türkler'ce reddedilen 13 maddelik anayasa değişikliğini önerince, anayasal kriz patlak verdi. Bu kriz, Aralık 1963 ile Ağustos 1964 arası dönemde her iki tarafın aşırı milliyetçi kesimleri arasında zirve yapan çatışmanın başlangıcına işaret ediyordu. Kıbrıs Rum liderliği, paramiliter yöntemler, ekonomik ve politik baskılarla Kıbrıslı Türkler'e *enosis* zorla kabul ettirmeye çalışıyordu. Buna karşı, Kıbrıslı Türk liderliği, Kıbrıslı Rumlar'a direnir, Türk askeri müdahalesini teşvik ederek *taksim* ve Türkiye ile birliği ileriye götürmeye odaklandı (Patrick, 1976a). Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türkler'i *taksimi* sağlamak amacıyla Cumhuriyete isyan etmekle suçlarken, Kıbrıslı Türkler Kıbrıslı Rumlar'ı *enosis* gerçekleştirilmek amacıyla anayasayı değiştirmeyi istemekle suçluyordu. Her iki toplum da, politik manevralar, propaganda, silahlı güç, köylerin boşaltılması ve toplumlararası temasın sınırlandırılmasını da içeren birçok stratejiye başvuruyordu. Adam vurma, talan, katliam ve rehin alma yaygın olaylardı. Her iki toplum içinde, 'resmi' toplumsal güçlerle birleşmeyi reddeden belirli sayıda silahlı çeteler kurulmuştu. Bunlar esas itibarıyla, geçmiş düşmanlıkların intikamını öteki toplum üyelerinden almaya yönelik eylemlerde bulunuyorlardı (Patrick, 1976c, s. 360-1). Sonuç olarak 1964 senesinde Ada'da Birleşmiş Milletler Barış Gücü oluşturuldu.

1960 resmi nüfus sayımı, Kıbrıs'ta yaklaşık 114 karma köyün olduğunu göstermektedir. 1963-64 yılları arasında etnik çatışmanın yoğunlaşması sonucunda, bu karma köylerde yaşam büyük ölçüde değişmiş ve sürekli korku ve tedirginlik ile karakterize edilmişti. Belli başlı Kıbrıs Türk köyleri etrafında barikatlar kurulmuş, Ada boyunca Kıbrıslı Türk köylüler kendi tarlalarına veya yollara giremez duruma gelmişlerdi (Patrick, 1976a).

5. 1955'te Volkan tarafından getirilen benzer yasaklamalar için ayrıca bkz (An, 2004, s. 128-129).

Bazı hallerde telefon hatları kesiliyor, kesilmediği zamanlarda da Kıbrıs Telekomünikasyon İdaresi (CYTA) genellikle Kıbrıslı Türk köylere gelen telefon çağrılarını bağlamayı reddediyordu (böyle bir olay örneği için bkz. Packard, s. 75-76; ayrıca Patrick, s. 111). Packard (2008, s. 52-3), karma Peristerona köyündeki durumu Ocak 1964'te şahit olduğu biçimiyle anlatmaktadır. Peristerona sakinleri, bir grup saldırgan genç Kıbrıslı Rum yardımcı unsurların, köyün Kıbrıslı Rum polislerinin yerini aldığını söylüyorlardı; Onları adlandırdıkları şekliyle bu "EOKA eşkiya takımı", anlaşılana ki, bir Kıbrıslı Türk köylünün vurulması ile iki Kıbrıslı Türk polisin tutuklandıktan sonra ortadan kaybolmalarından sorumlu idiler. Bunlar köyün polisleriydiler, dolayısıyla Kıbrıslı Türkler kendilerini koruyacak veya kanunları uygulayacak hiç kimsenin olmadığını düşünüyorlardı. Durumu daha da alevlendirecek biçimde köy içlerinde ve etrafında geceleri sık sık silah sesleri duyuluyordu. Uzak evlerde korku içinde yaşayan köyün Kıbrıslı Türk sakinleri her gece Kıbrıslı Türkler'in yaşadığı mahallelerde geceliyor, sabahları evlerini talan edilmiş olarak buluyorlardı.

Packard'ın uygun bir biçimde belirttiği gibi,

TMT'nin (ve onun arkasında olan Türk ordusunun), ayrılıkçı emellerinin gerçekleşmesinde, bazı aşırı milliyetçi Kıbrıslı Rum polisi ve paramiliter unsurların davranışlarından büyük bir destek almakta olduğunu çabucak fark etmiştik... (s. 131).

TMT liderleri toplumlararası çatışmalar sırasında, çabalarının iki toplumu ayırmayı hedeflediğini açıkça belirtmekteydiler. Onlara göre bu, Kıbrıslı Türkler'i korumak için gerekliydi. Diğer yanda ise, Kıbrıslı Rum polisi ile paramiliter unsurları, TMT'nin ayrılıkçı emellerine karşı ve Yunanistan ile birleşmek adına mücadele etmekten onur duyuyorlardı (Packard, 2008, s. 135).

Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk köylüler ise, bu aşırı milliyetçi gruplar kendi emellerinin peşine düşerken, arada sıkışıp kalıyorlardı. Kıbrıslı Türkler haklarının her gün çiğnendiğini görüyordu: Ada'da güven içinde seyahat edemiyorlardı, evlerinde kendilerini güvende hissetmiyorlardı, toplum üyelerinin bazıları ortadan kaybolurken, bazıları da faili meçhul cinayetlere kurban gidiyordu. Bütün bunlara ilaveten, soykırım saldırılarının hedefi oldukları yönündeki TMT propagandasına da maruz kalıyorlardı (Packard, 2008, s. 135). Bu, korkularını daha da artırıyordu.

Diğer taraftan Kıbrıslı Rumlar da aynı şekilde, eşit biçimde, Kıbrıslı Türkler'in Türkiye ile birlikte hareket ederek Kıbrıslı Rum çoğunluğun genel iradesini engellemeye ve Ada'ya müdahale edip *taksimi* dayatmak olan gizli hedefinde Türkiye'ye bahane yaratmaya çalıştıklarını iddia eden gazeteler, devlet radyo ve televizyonu tarafından propaganda bombardımanına tutuluyordu (Patrick, 1976a). Bununla birlikte, bu propaganda ve medyanın Kıbrıs'ta durumu yansıttığı biçimiyle tamamiyle önyargılara bağlı olarak, Kıbrıslı Rumlar, genel olarak Kıbrıs'ın bazı bölgelerinde Kıbrıslı Türkler'e karşı işlenen cinayet, adam kaçırmaya ve yağma olaylarından haberdar değildi. Tam tersine onlara Kıbrıslı Türkler'in provokatif olarak kanun ve nizamı sağlamaya çalışan yasal hükümete isyan ettikleri söyleniyordu (Packard, 2008, s. 16). Bundan dolayı, Kıbrıslı Rumlar'ın büyük kısmı Kıbrıslı Türkler'in şikayetlerinin arkasındaki sebepleri anlayamıyor, Türkiye'nin Ada'ya müdahale etme ihtimalinden gitgide daha çok korkuyorlardı (bkz. Packard, 2008).

Her iki taraftaki propagandalar iki toplum üyeleri arasında yoğun bir düşmanlık yaratmakta, Ada'daki şiddet olaylarını kışkırtmaktaydı. Ada'nın her yerindeki kahvehanelerde hem Kıbrıslı Rumlar, hem de Kıbrıslı Türkler abartılı konuşmalar yapıyor, her iki toplum basınının büyük çoğunluğu tarafından kullanılan en aşırı dil ve propagandaları yansıtıyorlardı (Packard, 2008). Bir zamanlar birlikte oynayan karma köy çocukları, şimdi kavga ediyor, birbirlerine sataşıyor ve köylerinde tesadüfen sokakta karşılaştıklarında birbirlerine taş atıyorlardı (Patrick, 1976a).

Ancak, nüfusun tamamı ne kutuplara ayrılmıştı, ne de körü körüne aşırıların peşinden gidiyordu. Bazı kaynaklar Kıbrıslı Rum köylülerin, suçlarla bağlantısı olduğu iddia edilen eski EOKA ağına genellikle ihtiyat ve şüpheyle yaklaştıklarını bildirmektedir (Packard, 2008, s. 90). Bazı kaynaklara göre, Kıbrıslı Türk liderlerin bazı köylerde Kıbrıslı Rumlar'la her türlü yakın ilişkiyi yasakladığını ve Kıbrıslı Rumlar'la yakın ilişki içinde olan veya Kıbrıs Rum bölgelerinde dolaşarak vakit geçirdiği tespit edilenlerin ağır para, hapis, hatta dayak ile cezalandırıldığını bildirmesine karşın, benzer biçimde Kıbrıslı Türkler'in de tamamı körü körüne TMT'nin peşinden gitmiş değildi (Demetriou, 1989'dan aktaran Kakoullis, 2011; ayrıca bkz. Patrick, 1976a, s. 133; Drousiotis, 2004, s. 44; An, 2004, s. 136). Kıbrıslı Rumlar'ca yönetilen devlette hem öteki toplumla kardeşliği geliştiren bir durum, hem de o toplumun tanındığına dair bir işaret sayıldığından, karma köylerdeki Kıbrıslı Türkler'in devletin posta servisini kullanmalarına

liderlerince izin verilmediğini bildiren kaynaklar da mevcuttur (Patrick, 1976a, s. 112). Nihayet, 1964 yılı sonlarında bazı hallerde yerel mücahit komutanların Kıbrıslı Türk göçmenleri, Kıbrıs hükümetinin kontrolündeki bölgelere sokmamak için silahlı tehditlerde, hatta ölüm tehditlerinde bulduklarına dair kanıtlar da vardır (Patrick, 1976b, s. 345).

Köylerinin dışına çıkmaya korktuklarından, birçok Kıbrıslı Türk işine gidemiyor, tecrit edilmiş köylerde parasız kaldıkları için de yiyecek temin edemiyorlardı. Bunun yanısıra aşırı milliyetçi Kıbrıslı Rumlar'ın tacizleri, onlardan duyulan korku ve TMT'nin zorlamaları sonucunda birçok Kıbrıslı Türk evlerini terk etmek ve Kıbrıs Türk enklavlarına göçetmek zorunda bırakılmıştı. Enklavlar, şehir ve kasabalarda tamamıyla Kıbrıs Türk mahalleleri çevreleyecek şekilde ve diğer büyük Kıbrıslı Türk köylerde kurulmuştu (Packard, 2008; Kliot & Mansfield, 1997; Drousiotis, 2004).

Aralık 1963 ile Ağustos 1964 arasında Kıbrıslı Türkler'in 72 karma köy ile 24 homojen Kıbrıs Türk köyündeki evlerini terkettikleri düşünülürken, Kıbrıslı Rum sakinlerince tamamen veya kısmen boşaltılan karma köy sayısı 12 idi (Patrick, 1976b, s. 340). Patrick (1976a) ve Packard (2008)'a göre, küçük ve kuytu köyler ile azınlıkta buldukları karma köylerdeki Kıbrıslı Türkler köylerini toplu olarak boşaltıyor, Kıbrıslı Türk mücahitlerce korunan en yakındaki en büyük köye ya da şehir veya kasabadaki enklava göç ediyordu. Kıbrıslı Türkler'in çoğunlukta olduğu diğer karma köylerde ise Kıbrıslı Rum takviye güçler sık sık içeriye sızıyor ve sonunda Kıbrıslı Türkler azınlığa düşüp köylerini terkediyordu (Patrick, 1976a). Kıbrıslı Türk köylülerin köylerini terketmek istemedikleri durumlarda, diğer Kıbrıslı Türkler'in onları ikna etmek için kendilerine Türk uçaklarının yakında Ada'yı bombalayacağı, dolayısıyla da kendi güvenlikleri için diğer Kıbrıslı Türkler'le bir noktada toplanmaları gerektiğinin söylendiğine dair raporlar mevcuttur (Packard, 2008, s. 68; s. 73).

Bu büyük ölçekli hareketler sonucunda, Türk kontrolünde, Kıbrıslı Türk nüfusun neredeyse yarısını kapsayan 42 tane enklav oluştu. Ada'nın % 3-4'ünü içine alan bu enklavlar aslında tamamıyla Kıbrıs Türk Yönetimi'nin, bir başka deyişle *Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi*'nin bölgesel zeminini oluşturmuştu. Bunlar toplamda 115 köy ile kasaba mahallelerini kapsıyordu (Kliot & Mansfield, 1997). Kıbrıs Cumhuriyeti güçleri ile Kıbrıslı Rum sivililerin TMT'nin sıkı askeri kontrolü altında bulunan bu bölgelere girmelerine izin verilmiyordu (Kliot & Mansfield, 1997). Kıbrıs Rum hükümeti bazı durumlarda Kıbrıs Türk bölgelerine su ve elektrik kaynaklarını⁶ dahi kesiyordu. Patrick (1976a)'ın belirttiği gibi başlıca üç jeopolitik bölge oluşmuştu: Kıbrıs Rum kontrolündeki bölgeler, Kıbrıs Türk kontrolündeki bölgeler ve toplumlararası konfrontasyon bölgeleri.

Kıbrıslı Türkler ev ve köylerini terk ettikçe, Kıbrıslı Rum propagandası, Kıbrıslı Türkler'in ayrılıkçı emellerini ileriye taşımak amacıyla, ister kendi rızalarıyla veya TMT ve liderliğince yapılan baskı ve verilen talimatlardan sonra olsun, her durumda köylerini terk ettiklerini iddia ediyordu (Packard, 2008; Canefe, 2002). Öte yandan Kıbrıslı Türkler ise köylerini tamamıyla, ya yaşamlarından endişe ettikleri ya da Kıbrıslı Rumlar'ın taciz ve tecrit yoluyla günlük yaşamlarını çok zorlaştırdıkları için terk ettiklerini iddia ediyorlardı. Kıbrıslı Rumlar karşı-suçlamalarında, TMT'nin ayrılıkçılığı ve gettolaşmayı ileriye götürmek amacıyla Kıbrıslı Türk toplumu içinde, özellikle de karma köylerde korku yaymaya yönelik propaganda yaptığını söylüyorlardı (Packard, 2008).

Kıbrıslı Türkler'in evlerini ve mal-mülklerini her terk edişlerinde, bunu, özellikle terk edilmiş mallara Kıbrıslı Rum köylülerin kolayca erişebileceği karma köylerde, yağmalamalar takip ediyordu.⁷ Bazı karma köylerde Kıbrıslı Türkler'in evleri öyle bir yağmalanıyordu ki sadece eşyalar değil, kapılar, pencereler ve döşemeler de çalınıyordu.⁸ Bereket versin ki bu yağma ve yıkım tüm karma köylerde olmuyordu. Packard (2008, s. 124)'ın belirttiği gibi örneğin karma Denya ve Akaki köylerini terk ederken Kıbrıslı Türkler neredeyse tüm varlıklarını (ör. evlerini, hayvanlarını, tarım araç-gereçlerini, ekinlerini) Kıbrıslı Rum köylülerine emanet etmişlerdi. Kıbrıslı Rumlar da bunları korumak için ellerinden geleni yapmışlardı. Kıbrıslı Rum köylüler, sadece Kıbrıslı Türkler'in davalarına bakmakla kalmamış, mallarını ve araç gereçlerini yağma ve hırsızlıktan da korumuşlardı.

6. 1964 senesinde Baf'a bağlı Ktima'da yaşayan 2500 Kıbrıslı Türk'ün su kaynakları kesilmişti. Bu hareket, Dr. Küçük tarafından BM Genel Sekreteri'ne bildirilmişti. Kıbrıslı Rum yetkililer buna cevaben, Kıbrıslı Türkler'in su faturalarını ödemeyi reddettikleri için suyun kesildiğini bildirmişlerdi (Kakoullis, 2011, s. 11).

7. Örneğin karma Şillura köyündeki yağmalamalar için bkz. Packard (2008, s. 50).

8. Aytotoro'daki durum hakkında bkz. Packard (2008, s. 101).

Genel olarak 1963-64 dönemi sırasında 20,000-25,000 dolayında Kıbrıslı Türk'ün (bu dönemde toplumun toplam nüfusunun dörtte biri) ve toplam 6 köyden olmak üzere 200-300 civarında Kıbrıslı Rum'un yer değiştirdiği tahmin edilmektedir (Patrick, 1976a). 1964 sonuna kadar, ister karma köylerden isterse homojen Türk köylerinden olsun, ateşkes hattının güneyindeki Kıbrıslı Türkler'in çoğunluğu ya Ada'nın başka bölgelerine ya da Kıbrıs Türk kontrolündeki enklavlara göç etmişlerdi. Packard (2008)'in belirttiği gibi, 1963 Aralık ile 1964 Ağustos arasındaki kısa sürede karma köy sayısı dramatik bir biçimde 135'ten 45'e düştü. Ayrıca, 1963 Aralık ile 1964 Ağustos arasında 350 Kıbrıslı Türk ile 200 Rum'un öldürüldüğü tahmin edilmektedir (Patrick, 1976a).

Bu dönemde toplumlararası çatışmalar, Dillirga bölgesinin, Milli muhafızları⁹ hedef alan Türk hava kuvvetleri tarafından bombalanmasıyla, zirveye çıktı. Bu saldırılar sonucunda 55 Kıbrıslı Rum ölmüş, 125'i de yaralanmıştı (Patrick, 1976a). Böylece Türkiye, Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'e yönelik şiddet eylemlerine devam etmeleri halinde, askeri müdahaleye gerçekten hazır olduğunu göstermiş oldu. Bu sırada bir Yunan birliği gizlice Ada'ya çıkmıştı. Bu, Yunanistan'ın politik arena ve askeri güç dengesinde yer alma kararlığının bir göstergesiydi. Bundan böyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin merkezi hükümeti Kıbrıslı Türkler üzerinde otorite kurmak ve onları yeniden bütünleştirmek için durumu normalleştirmeye ve güç yerine politik ve ekonomik yaptırımlar uygulamaya çalıştı. Diğer yaptırımlar arasında enklavlara gıda maddelerinin, yakıt ve giyeceklerin girişine sınırlamalar getirmek, dolaşımın kısıtlanması ve hükümet kontrolündeki yardım, maaş ve bağışların kesilmesi vardı (Patrick, 1976a). Şüphesiz, bu kısmen bir Türk müdahalesinden duyulan korkudan yapılıyordu (bkz. Patrick, 1976a, s. 21). Ancak, Kıbrıslı Türk liderlerin *taksimi* empoze etmeye yönelik çalışmaları ve dolayısıyla da Kıbrıslı Türk sivillerin köylerine dönmelerine izin vermemeleri, merkez hükümetin bu tür çabalarının sonuçsuz kalmasına neden oluyordu (Kliot & Mansfield, 1997; ayrıca bkz. Attalides, 1997'den aktaran Canefe, 2002, s. 13). Diğer yandan Kıbrıslı Türk liderlerin bu yönlü çalışmaları, Kıbrıs hükümetinin almış olduğu kararları hiçe sayarak birçok yerde Kıbrıslı Türkler'e yönelik taciz, saldırı ve bazen de öldürmelere devam eden Kıbrıslı Rum milliyetçilerin eylemleri tarafından kolaylaştırılıyordu. Şüphesiz söylentiler Ada genelinde yayıldıkça misilleme yapılması yönünde kışkırtmalarda da bulunuyorlardı. Bu nedenle, hayatlarından endişe etmeleri ve toplum liderleri ile TMT'nin yönlendirmelerine bağlı olarak, Kıbrıslı Türkler genellikle Kıbrıs Türk enklavlarında kalarak köylerine dönmediler. Silahlı güçlerinin Lefkoşa-Limasol yolunda ara ara huzuru bozduğu Milli muhafızların, Kıbrıslı Türkler'in kontrolündeki bir dizi köye saldırdıkları 1967 Köfünye Olayları, gerginliğin daha da artmasına neden oldu. Kıbrıslı Rumlar'ın saldırısı sonucunda 21 Kıbrıslı Türk hayatını kaybetmiş, Türkiye yine müdahale tehdidinde bulunmuştu. Sonunda, Köfünye'ye saldırı emrini veren Grivas ve Yunan Alayı'nın geri çekilmesi ile kriz aşılmış oldu.

1967-1974 yılları arasındaki dönemde her iki toplumun belli başlı kesimleri çabalarını ülkenin bağımsızlığının muhafazası üzerinde yoğunlaştırmaya başladı. Hükümet yanlısı Kıbrıslı Rum kesimler, olumlu tavır geliştiren Kıbrıs Türk liderliğiyle müzakere etmenin yollarını aradılar. Ancak hiç şüphe yok ki, ne Kıbrıslı Rumlar'ın, ne de Kıbrıslı Türkler'in tamamı bu düşüncedeydiler. Her iki toplumun büyük orandaki kesimleri *taksim* ve *enosis* emellerine bağlıydı (Patrick, 1976a). Bundan dolayı, her toplumun kendi içindeki çatışan politik fikirlerin ifadesinde görüldüğü gibi, toplum içi ayrımlar da bu döneme özgü özellikler taşıyordu. Bu, *enosis*'i desteklemeye devam edenlerle bağımsızlığı savunanların çatıştığı Kıbrıslı Rum toplumunda daha belirgindi. Makarios, 1968'de "arzu edilir" ancak "gerçekleştirilemez" olan *enosis* politikasına karşı "mümkün olanı" yeğleme politikası olarak bağımsızlığı desteklemek ve güçlendirmek seçeneğinin yanında yer aldı. *Enosis* taraftarları ise, bu dönemde daha çok ün salmış ileri gelenlerle "Ulusal Cephe" yi temsilen paramiliter gruplar kurup şiddete başvurmayı tercih ettiler. 1971'de Grivas yasa dışı yollardan Kıbrıs'a dönüp, *enosis* mücadelesini bu sefer Kıbrıs bağımsız devletine karşı sürdüreceği olan sağ kanat milliyetçi paramiliter örgütü EOKA B'yi kurdu. EOKA B kamu binalarına bombalar koyuyor, insanları öldürerek 1970'te de bir tanesi gerçekleşen Cumhurbaşkanı Makarios'u hedef alan başarısız saldırılar ve 1972'deki başarısız darbe girişimleri ile zaten gergin olan politik durumu daha da istikrarsızlaştırıyordu. Her iki eylem biçimi de Yunan ordusuna mensup generaller ile bunların Kıbrıslı Rum işbirlikçilerine yükleniyordu (Drousiotis, 2008). Böylece toplumlararası çatışmalar genel olarak sakin bir evreye girmişken, Kıbrıs Rum toplumu içinde politik ve silahlı çatışmalar artmıştı.

9. Milli Muhafızlar (ΕθνικήΦρουρά) tamamıyla Kıbrıslı Rumlar'dan oluşmaktaydı ve 1964 ortalarında birçok Kıbrıslı Rum paramiliterin ortaya çıkışıyla kurulmuştu.

Toplumlararası gerginliğin artması sonucunda, 1891’de 346 olan karma köy sayısı 1970 senesine kadar 48’e gerilemişti (bkz. aşağıda **Tablo 1**). Karma köy sayısındaki bu azalma şüphesiz tedrici idi, ancak 1960-1970 arası dönemde açık biçimde ivme kazanmıştı. Daha önce belirttiğimiz gibi şehirleşmeye bağlı olarak (bkz. Asmussen, 1996) ve Kıbrıslı Kıbrıslı Türkler’in bir kısmının Türkiye’ye göçü nedeniyle 1891-1931 arasındaki 40 yıllık dönemde tedrici bir azalma gözlemlenmişti. Bunu takip eden 30 yılda (1931-1960 arası dönemde) karma köy sayısı yarısından daha az olacak şekilde gerilemeye devam etti. Bunun başlıca nedeni şehirleşme idi. Ancak şiddet dönemleri olan 1950’ler ortası ile sonlarında görüldüğü gibi toplumlararası gerginliğin etkisi de vardı. 1970’e gelindiğinde karma köy sayısı yarı yarıya azalmış, Ada’daki toplam köy sayısının % 10’unu oluşturur hale gelmişti. Patrick (1976a), geriye kalan karma köylerde iki toplum üyeleri arasındaki ilişkilerin 1970 ve sonrasında olduğu gibi normalde karışık olmadığını, bu orijinal karma köylerin büyük çoğunluğunun, aralarında çok az sosyal ve ekonomik temasın olduğu ayrı etnik mahallelere ayrılmış olduğunu belirtmektedir. Esasında, karma köylerin çoğunluğundaki etnik mahalleler arasındaki ilişkiler “açık düşmanlık” ile şekillenmişti (Patrick, 1976a, s. 8).

Tablo 1. 1891-1970 arasındaki Etnik Nüfus Ayrımı (Patrick, 1976a’dan uyarlanmıştır)

Yıl	Karma Köyler	KR Köyleri	KT Köyleri	Toplam Köyler	% Karma	% KR	% KT
1891	346	342	114	802	43	43	14
1931	252	358	84	694	36	52	12
1960	114	392	117	623	18	63	19
1970	48	444	11	503	10	88	2

KR: Kıbrıslı Rum; KT: Kıbrıslı Türk.

1971’e kadar 57 eski karma köy sadece Kıbrıslı Rumlar tarafından iskan edilmişken, 2.000 Kıbrıslı Türk göçmen 19 karma köy ile 5 Kıbrıslı Türk köyüne geri dönmüştü (Patrick, 1976a).

1974’te Kıbrıslı Rum toplumu içindeki çatışmaların tırmanmasıyla birlikte, Yunan Cuntası tarafından Cumhurbaşkanı Makarios’a karşı bir darbe düzenlendi. Yunan Cuntası, kontrolündeki Milli Muhafızlar’dan yararlanmış, aşırı sağcı EOKA B’den de yardım almıştı. Esas amaç *enosis*’i gerçekleştirmektir. Yunan darbesini müteakip Türkiye, Kıbrıs’ın kuzeyine, burada yaşayan tüm Kıbrıslı Rumlar’ı (yaklaşık 160.000 kişi) güneye kaçırmaya zorlayarak, müdahale etti. Bu insanlar sadece evsiz değil, genel olarak bu yer değiştirmenin geçici olduğu düşüncesiyle eşyasız da kalmışlardı. 30.000 kişilik Türk müdahale ordusu, 1965 senesinde BM tarafından çizilen bir ateşkes hattı olan “Yeşil Hattı” doğudan batıya doğru genişleterek Ada’yı Kuzey ve Güney arasında ikiye böldü. 1975’e kadar Ada’nın güneyinde yaşayan Kıbrıslı Türkler’in tamamı, Türk ordusu tarafından müdahale edilen Ada’nın % 37’lik toprağını oluşturan kuzeye geçtiler. Kuzeyde kalan Kıbrıs Rumlar’ın büyük çoğunluğu ise güneye geçti. Türk ordusunun kontrolündeki topraklarda toplam 162 Kıbrıs Rum köyü ve karma köy mevcuttu. Türk askeri müdahalesi binlerce Kıbrıslı Rum’un öldürülmesine ve 1000’den fazlasının da kaybolmasına neden olmuştu. Ayrıca, müdahale sırasında 1500 kadar Türk ve Kıbrıslı Türk öldürülmüş, yaklaşık 270 Kıbrıslı Türk kayıp olarak kaydedilmiştir (Attalides, 1979).¹⁰

1974 olaylarının neden olduğu Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler’in nüfus hareketleri birbirinden farklıydı ve farklı biçimlerde yaşanmıştı. Kıbrıslı Rumlar Türk ordusu yaklaştıkça korku içinde kaçmış ve eşyalarını geride bırakmıştı. Birçoğu evsiz kalmış ve sonraki yıllarda göçmen apartmanları inşa edilinceye kadar güneyde şehirlerin kıyısında geçici barınaklarla idare etmeye çalışmışlardı. Kıbrıslı Türkler’in göçü ise daha organize idi.

10. Kıbrıs Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı resmi Web Sitesi’nden açıklaması, www.cmp-cyprus.org/ (erişim 15/5/2011)

Birçoğu BM denetimindeki konvoylarla kuzeye geçmiş ve burada boş kalan Kıbrıslı Rumlar'a ait evlere yerleşmişlerdi. Kıbrıslı Rumlar, liderleri tarafından inandırılmış olarak, yer değişmeyi geçici bir hareket olarak algılamış, durum sakinleşince geri döneceklerini umut etmişlerdi. Kıbrıslı Türkler ise liderlerince bunun, Kuzey Kıbrıs'ın yeni ele geçirilen "Türk topraklarında", yeni bir başlangıç olduğuna inandırılmışlardı.

Kıbrıs'ın kuzey ve güney kesimleri arasında haberleşme ve seyahat tamamıyla sınırlandırılmış, Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıs'ın kuzey kesimine, Kıbrıslı Türkler'in ise güney kesimine geçmeleri engellenmişti. Coğrafik olarak iki toplum tamamıyla ayrılmış ve geçmiş 37 yıl boyunca ayrı kalmıştı. 1970'te var olan 48 karma köyün sadece ikisi günümüze kadar karma özelliğini korumuştur. Pile ve Bodamya olan bu iki köyden ilkinin Yeşil Hattın üstünde, ikincisinin ise yanında olması, dolayısıyla da her iki toplumun girişine izin verilmesi nedeniyle bu köyler karma kalabilmişlerdir.

1983'te Kıbrıs Türk liderliği Kıbrıs'ın kuzeyinde "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" (KKTC) adı altında, sadece Türkiye tarafından tanınan ayrı bir devlet kurdu.

23 Nisan 2003'te, Türkiye'de yeni seçilmiş AKP hükümetinin önerileri doğrultusunda, dönemin Kıbrıs Türk yönetimi tarafından 1974'ten beri uygulamada bulunan seyahat kısıtlamalarının kısmen kaldırılacağı açıklandı.¹¹ 29 yıldır ilk kez Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler'in belirli koşullarda Yeşil Hattın öte yakasına geçerek mal ve mülklerini ziyaret edip eski tanıdıklarıyla buluşmalarına izin verilmişti. Bir yıl sonra, Nisan 2004'te Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs'ı federal devlet çatısı altında yeniden birleştirecek BM destekli (Annan Planı olarak bilinen) bir planı % 76 ile reddettiler. Kıbrıslı Türkler ise % 65 ile bu planı kabul ettiler.¹² Kıbrıs sorununu çözmeye yönelik yeni girişimler bundan sonra da süregelmiştir.

11. Maraş şehri gibi bazı bölgeler Türk ordusu tarafından halka kapalı tutulmaktadır.

12. Referanduma giden süreç ve sonuçlarıyla ilgili değerlendirmeler için bkz. Pericleous (2007); Bahceli (2004) ve Coufoudakis (2004).

Grupların Şekillenmesi ve Gruplararası Çatışma

Grup üyelikleri, insan doğasının önemli bir yönüdür. Bir grubun üyesi olmak ve diğerinin olmamak, önemli bir amaca hizmet eder: Kim olduğumuzu tanımlar. Kimlik duygumuz böylece çeşitli grup üyelikleri ile son derece bağlantılıdır. Genelde insanların kendilerini özdeşimlerinin ihtiva düzeyi, diğer gruplara karşı gösterdiği önyargı düzeyini önemli derecede etkiler. Sosyal kimlikler içeriklerini, ayrıca kimlikleri hazırlayan ve sağlayan sosyal temsiliyetlerden alırlar (Psaltis & Duveen, 2006). Kıbrıs'ta her iki toplum, kendi sosyal temsiliyetlerini büyük ölçüde her toplumun kendi eğitim manipülasyonu ile edindi (Papadakis, 2008; Psaltis, yayımda). On yıllar boyunca sıklıkla eğitim sistemi ile yapılan, 'Helenizmin büyüklüğü' ve 'Türk milletinin üstünlüğü' konusundaki yüceltmeler muhtemelen kimlik oluşumunu etkileyen, milli temsiliyetleri şekillendirdi. Böylelikle, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının kesimleri, ulusal kimliklerine güçlü Yunanlılık ve Türklük unsurlarını katarak çoğu kez Kıbrıslılıklarının ve toplumların ortak noktalarının zararına kolektif benlik duygusunu içselleştirdiler. Yine de, her iki toplumda yapısal benzerlikleriyle, farklı ulusal kimlik pozisyonları tespit edilebilir. Birçok Helen/Türk merkezli görüşlerin daha olumsuz duygularla, diğer topluluk üyeleriyle daha az temasla ve güvensizlik ile ilişkili olması beklenildiği halde, diğer topluluk üyeleri ile kurulan daha çok ve daha kaliteli bir iletişimle beraber birbirlerine karşı besledikleri daha iyi duygular ve daha çok güven ile ilişkili olduğu düşünülen Kıbrıs merkezli görüşler de ayrıca mevcuttur.

Diğer bir yandan, sosyal kimliklerin bir kişi olarak kim olduğumuzu tanımlamasının yanı sıra, insanların çoğu kez kendi benlik-öz saygılarını gruplarının saygısı üzerine kurdukları ve dolayısıyla kendi gruplarının durumunu geliştirmeye gayret ettikleri için gruplararası davranış için de önemli etkileri vardır. Grubun durumu başka bir grubun saygısı ile uyumsuz olarak görünürse, o zaman doğal olarak bu başarıya ulaşmada, iki grubun üyeleri arasında önyargıya ve gruplararası çatışmaya önyak olabilecek rekabeti motive eder (ör. Tajfel & Turner, 1979; 1986).

Gruplararası çatışmalar ve önyargı ile ilgili görünen, sosyal psikoloji literatürünün yanı sıra çeşitli diğer disiplinler literatüründe de yer alan faktörlerden biri, çatışma içindeki grupların amaçlarının doğası ile ilgilidir. Grup amaçları bazen birbirleriyle bağdaşmaz. Öyle ki, bir grubun amaçladığı diğer grubun amaçlarının zararına olur. Ancak diğer zamanlarda grup amaçları uyumlu da olabilir. Bu sayede bir grubun amacının başarısı diğer grubun başarısının zararına olmaz. Hatta iki grup karşılıklı başarı elde etmek için birbirlerinin girdilerine ihtiyaç duyabilir. Birbirine zıt amaçlar genellikle gruplararası çatışmalara öncülük ederken – ki zaten gruplar birbirlerini mat etmek için yarışmalar - uyumlu amaçların önyargı ve gruplararası çatışmaları azalttığı ortaya çıkmıştır (Sherif, 1966). Çoğu zaman ulusal bir grupla özdeşleşme kuvveti, gerçekçi tehditlerle (grubun gücü ya da malî durumunun refahı ile ilgili sıfır toplamlı zihniyet) ve sembolik tehditlerle (grup dışından gelen dünya görüşleri, fikirler ve kimlik tehdit duygusu) ilgilidir. Stephan ve Stephan (1996)'ın çok iyi bilinen teorisine göre bir kimse kendi grubuyla ne kadar yoğun bir şekilde özdeşleşirse, bu tehdit duygularını hissetme şansı o kadar artar. Bu tür tehdit duyguları grup dışı kişilerde önyargı ve güvensizlik yaratır.

Sosyal kimlikler, sosyal temsiller tarafından oluşturulduğundan insanlar kendilerini sık sık dış grupların üyeleri ile yarış ya da mücadele içinde bulurlar. Bu, Kıbrıs'ta iki toplum gruplarının günlük hayatta birbiriyle etkileşim içinde olduğundan, özellikle karma köylerdeki durum ile alakalıdır. Söz konusu belirtilen hipoteze göre, belirli bir köyde iki toplumun üyeleri, karşılıklı olarak yarar sağlayacak bir amaç için birlikte çalışmak zorunda kalsaydılar sonra muhtemelen aralarındaki ilişki daha huzurlu olurdu. Ancak, şartlar köyde iki toplumun üyelerini güç veya kaynaklar için rekabet etmek zorunda bıraksaydı, ilişkiler muhtemelen çatışma ve rekabet ile karakterize olurdu. Karma köylerde yaşayanların hedefleri ve çıkarları kaçınılmaz olarak köydeki asimetrik dengesizlik tarafından etkilendi. Sayısal ya da durum orantısızlıklarının gruplar arasında ayrımcılık üzerine olan güvenilir etkileri, sosyal psikoloji deneylerinde bulundu (örneğin Blanz, Mummenday ve Otten, 1995; Sachdev ve Bourhis, 1987). Birçok karma köyde iki toplum arasında, bir toplum çoğunluğu oluştururken diğer toplumun azınlık olduğu nüfus bakımından orantısızlık vardı (daha fazla ayrıntı için bkz. Taeuber, 1955). Bunun yanısıra bir toplumun elinde su kontrolünü bulundurması veya arazinin büyük kısmının sahibi olması durumunda güç ve zenginlik bakımından da orantısızlık vardı. Bu orantısızlığın göze çaracak şekilde olmasının, kolayca rekabet ve çatışmaya yol açabileceği açıktır.

Tabii ki, insanlar ve köyler tek başına boşlukta var olmazlar. Çıkarlar genellikle köy dinamikleriyle sınırlı kalmaz, bölge ve toplumdaki rekabet ve işbirliği dinamikleriyle bağlantılı olarak şekillenir. Bu nedenle Kıbrıs'taki karışık köylerde, köylülerin edinilmiş çıkarları ve hedefleri daha büyük topluluklarının edinilmiş çıkarları tarafından etkilenecekti. 1963-1964 dönemi boyunca, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplulukları arasında *enosis*, *taksim*, ya da doğrudan şiddet olayları veya dolaylı olarak şiddet korkusu ile mücadele, birçok karma köy sakinleri arasındaki ilişkileri etkiledi. (Patrick, 1976; Packard, 2008). Ayrıca, köydeki asimetrik dengesizlikler, Kıbrıslı Türkler'in azınlık olmasından ve daha az güce sahip olmalarından dolayı toplumsal dengesizlikle çatıştı veya uyum sağladı. Bu açıdan belirli köy dengesizliklerinin, toplumlararası ilişkilerin kalitesi ile herhangi bir şekilde ilgili olup olmadığı araştırmaya değerdir. Hatta daha genel bir analiz düzeyinde, Türkiye'nin önemli ölçüde hem Kıbrıs Rum toplumu ile Yunanistan'dan ayrı ayrı olarak, hem de ikisinin daha güçlü olmasından kaynaklanan diğer bir güç dengesizliği daha büyük bir jeo-politik bölgede var olmaktadır. Bu faktörlerin hepsi birden, Kıbrıs'ın karma köylerinde, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk gruplararası ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Karşılıklı bağımlılığın ya da gruplar arasındaki rekabetin yapısal faktörlerinin önemini destekleyen, sosyal psikolojinin en iyi bilinen bazı deneyleri Muzafer Şerif (1966) tarafından gerçekleştirildi. Şerif, bir erkek yaz kampı çerçevesinde insanların nasıl kolaylıkla gruplara katıldıklarını, kendi gruplarının başarısı için kendi grubunu desteklediğini ve kendi grubu dışındaki gruplar ile rekabet ettiğini çok iyi gösteren bir dizi klasik çalışmalar yürütmüştür.

Öncelikle Şerif, 12 yaşlarında, erkeklerden oluşan yaklaşık 22-24 kişilik bir grup seçmiş ve grubu ikiye ayırmıştı. Başlangıçta, çocuklar diğer gruba belli bir mesafede ve birbirinin varlığından habersiz olarak kamp alanında kendi grupları içinde çeşitli etkinliklerde bulundular. Birkaç gün sonra, iki takım da birbirlerinin varlığından haberdar edildi ve gruplararası bir dizi yarışmanın yapılacağı ilan edildi. Bu yarışmaları kazanan takım, bir kupa ve başarılı ekibin her üyesi, yeni bir çakı kazanacaktı. Kaybedenler hiçbir şey almayacaktı. Bu şekilde, başlangıçta birbirinden bağımsız olan iki gruba, aniden, karşılıklı bağımlılığı beraberinde getiren tam anlamıyla uyumsuz bir hedef sunuldu. Tabii ki bu, bir grubun diğer grubu yenme pahasına kazanacağı olumsuz bağımlılığın bir türüydü. Çocukların davranışı kısa sürede, bu yarışmanın ilan edilmesiyle, dramatik bir biçimde değişti. Başlangıçta birbirleri ile barış içindeyken aniden çatışan, hatta bazı durumlarda birbirlerine fiziksel saldırılarda bulunan iki düşman gruba dönüştüler. Araştırmacılar, kolayca, gruplar arasında ateşli bir rekabet yarattıktan sonra, bu kez yarattıkları çatışmayı azaltmaya çalıştılar. Bunu yaparlarken de, gruplar için bir dizi yüksek hedefler ortaya attılar. Diğer bir deyişle, her iki grupta da arzu edilen, ancak kendi başına bir grup tarafından ulaşılamaz olan uyumlu hedefler oluşturmayı denediler. Birbirleri ile rekabet etmek yerine, gruplar artık ortak bir hedefe ulaşmak için işbirliği yapmak zorundaydı. Buna benzer bir dizi senaryodan sonra araştırmacılar, çocukların diğer grup üyelerine karşı çok daha az saldırgan hale geldiğini gözlemlemiştir. Şerif'in (1966) deneyleri, bu alanda onun tüm bulgularını destekleyen çeşitli çalışmaların başlangıcına işaret etti (ör. Brown, Condor, Matthews, Wade ve Williams, 1986; Struch ve Schwartz, 1989). Diğer araştırmacılar, daha fazla, ayrımcılığı körükleyen faktörleri araştırmış ve grup statüsü ile grup büyüklüğündeki farklılıkların öne çıkarılmasının ayrımcılığın ifade edilmesinde önemli bir rol oynadığını tespit etmişlerdir (ör. Gonzalez ve Brown, 2006; Otten, Mummenday ve Blanz, 1996).

Bu tür deneylerin gerçek hayatta doğrudan etkileri vardır ve bunların sonuçları sadece Kıbrıs'ta karma köylerde yaşam ile ilgili değil, aynı zamanda dünyada başka ülkelerdeki karma gruplararası durumlarla da ilgilidir. Uyumsuz hedefler üzerinden cereyan eden gruplararası rekabet, barışçıl toplulukları kolayca çatışmacı topluluklara dönüştürebilir.

Gruplararası Çatışmanın Azaltılması: Gruplararası Temas Kuramı

Gruplararası çatışmayı konu alan bu araştırmayla, gruplararası çatışmayı azaltmanın yolları keşfedilmeye çalışılmıştır. Tek yol, daha önce değinilen Şerif'in (1966) deneylerinde gösterildiği gibi, ortak yüksek hedefler için çatışan grupların üyelerini temasa geçirmektir. Bu hedefler çatışma içindeki gruplarda her iki grubun da elde etmek ve bunlardan yararlanmak için işbirliği yapmak zorunda oldukları uyumlu hedeflerdir. Daha sonraki araştırmaların teyit ettiği gibi, böyle durumlarda eski uzlaşmaz gruplararası ilişkiler, barışçıl ya da karşılıklı hoşgörüyeye dayalı ilişkilere dönüşebilir (Brown, 1988).

Çatışan grupların bireyleriyle yapılan çok sayıda uluslararası çalışma, çatışan gruplar arasındaki temasın, önyargının azalması ve güven artışıyla sonuçlandığını göstermektedir (bkz. Pettigrew ve Tropp, 2000). Orijinal gruplararası çatışma hipotezi (Allport, 1954), kanun ve gelenekler tarafından desteklenen karşıt grupların bireyleri arasındaki pozitif ve işbirliğine dayalı temasın, önyargıyı azalttığını ve gruplararası ilişkileri geliştirebildiğini ileri sürmektedir. Bu şartların yerine getirilmesi halinde, temasın, diğer grubu daha iyi anlamayı kolaylaştırdığına (Pettigrew, 1998), diğer grubun bakış açısını dikkate alma becerisini geliştirdiğine ve diğer gruptan gelen tehdit duygusunu azalttığına inanılır. Dünyada temas hipotezi (Pettigrew ve Tropp, 2006) üzerine yapılan 500'den fazla çalışmanın temel alınarak yapıldığı son meta-analizine göre de durum bu merkezdedir. Üstelik, orijinal temas hipotezinde Allport (1954) tarafından belirlenen koşullar, önyargıyı azaltmak için ortaya konan değil, önyargıyı azaltmanın faydalarını azami artıran koşullar olarak kabul edilebilir.

Temas teorisinin uygulaması ile ilgili pratik sorulardan bir tanesi önyargının, sadece temas kuran bireyler arasında nasıl azaltılacağı değil, aynı zamanda bunun tüm gruba nasıl yayılabileceğidir. Diğer bir soru ise, kişilerin diğer grupta karşı stereotip davranışlar gözlemlemesine rağmen, genellikle diğer gruba ilişkin kendi stereotiplerine bağlı kaldığı göz önüne alındığında, gruplararası temasın önyargıyı nasıl azalttığıdır (Gaertner ve diğerleri, 1999).

Önyargıyı azaltmanın bir yolu, her iki grup üyelerine, kendilerini belirli bir grubun mensubu olmak yerine, ayrı bireyler olarak algılayacakları uygun ortamlar sağlamaktır. Eski grup üyeliğinin çekiciliğinin azaltılması, nihayetinde önyargının azaltılmasında etkili olur. Ancak, bireylerin grup üyeliklerinden ödün vermeden önyargılarını nasıl azalttığı sorusu akıllarda aynen kalır. İki kimlikliliğin gelişimi, her iki grup üyelerine de kendi orijinal grup içi bağlılıklarını korumaya, gruplar arasındaki farklılıkları sürdürmeye, aynı zamanda da göze çarpan ortak bir grup içi kimliğini açığa çıkarmaya olanak sağlayan, yeni bir kimlik oluşumuyla iki karşıt grup arasındaki önyargıyı azaltabilir. Kıbrıs'la ilgili bir örnek, hem Kıbrıslı Rum hem de Kıbrıslı Türk kimliklerini ihtiva eden ve iki alt kimlik arasındaki farkların korunmasına olanak sağlayan ortak bir Kıbrıslı kimliği olacaktır. Varsayım şudur ki; mevcut toplumsal sınıflandırma gerçekte önyargıya neden olur. Ancak, bu önyargı türü öncelikle, diğer grup karşıtlığı yerine, grup içi oryantasyonuna uygundur (Gaertner ve diğerleri., 1999). Ancak, bu yaklaşım bir ikaz içerir: Ortak bir üst kimlik geliştirerek ön yargıyı azaltma kapasitesi sadece ciddi gruplararası çatışma yaşamamış gruplar arasında incelenmiştir (Gaertner ve diğerleri, 1999).

Üst kimlikler hakkında bu bulgulara dayanarak yapılmış bir araştırma, çift kimlikliliğin önyargıyı azaltabilir olup olmadığını Afro-Amerikalılar ve beyaz ırk arasındaki ilişkiler örneğinde incelemiştir (Nier ve Gaertner, 2001). Bu çalışmada, iki gruptan insanların ortak bir amaç için işbirliği yapmak zorunda kaldıklarında birbirleriyle nasıl ilişki kurduklarını gözlemlenmiş ve grup üyelerinin üst kimliği paylaştığı diğer grup üyelerine karşı geliştirdiği tutumun, kendi grup üyelerine hatta bu anket çalışmasında yer alanlara karşı geliştirdiği tutumdan daha olumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu tür bir çalışma yine de, bir üst kimliğin, temas deneylerinde doğrudan yer almayan diğer grup üyelerine nasıl yayılabileceğini açıklamada eksik kalıyor. Araştırmalarda bir başka eğilim, grup içi üyelerin dış grup üyelerinin aksine, üst kimliği onayladığını katılımcılara bildirmeye odaklanarak, bu duruma karşılık vermektir (Gomez, Dovidio, Huici, Gaertner, Cuadrado, 2008). Bu araştırmanın yönelimi önceki gözlemler tarafından belirlenmiştir. Buna göre dış grubun ortak kimlik ifadesi katılımcılar tarafından grup içi üst kimlik ifadesinin aksine güvensizlik ve şüpheyle algılanmaktadır (Gomez ve diğerleri, 2008). Bu araştırmada ise, grup içi üyelerin ortak kimliği desteklediği bilgisinin olmadığı

durumlarda, diğer grubun ortak kimlik ifadesi katılımcılar tarafından Őphe ile karŐılanırken, diğer grubun ortak kimlik tezahürleri, grup içindekilerin ortak kimlik duygularına karşılık verirse, ortak kimliğin olumlu karŐılandığı iddia edilmektedir (Gomez ve diğerleri, 2008).

Bir bütün olarak bakıldığında, gruplararası ilişkiler konusundaki sosyo-psikolojik araştırmalar, gruplar arasında çatışma ve önyargının azaltılması ile güvenin artırılmasında çeşitli yollar belirlemiŐtir (Pettigrew ve Tropp, 2000). Yine de, küçük grup etkileŐiminin etkilerinin bütün bir toplum düzeyine, veya kontrollü bir araştırmanın sonuçlarının, pek çok sosyo-politik ve bağlamsal faktörün rol oynadığı çatışma bölgelerinde olduğu gibi, kontrolsüz durumlara uyarlanarak hesaplanmasında, zorluklar bulunmaktadır. Ayrıca, belirli bir ülkeden örnek gruplar üzerinde etnik ve ırksal önyargının etkilerini konu alan çalışmaların sonuçları, çatışan tüm gruplar için geçerli olmayabilir.

Gruplararası Çatışma ve Bağlamsal Faktörler

Sosyo-politik ve diğer bağlamsal faktörler kaçınılmaz şekilde gerçek hayattaki gruplararası ilişkileri etkilemekte ve böylece, sosyal psikoloji deneylerindeki uzlaşmayı daha karmaşık ve daha zor hale getirmektedir. Çatışmalara bir çözüm bulmak, sosyal psikolojiden gelen sonuçları var olan koşullara göre adapte etmeye bağlı olabilir.

Kıbrıs'ta Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasında yaptığı büyük ölçekli anket araştırmasında Psaltis (yayımda), temasın niceliği ile niteliğinin, hem siyasi ideolojiler hem de Kıbrıs sorununun geçmiş ve gelecek temsilleri ile ilgili olduğundan, temasın öneminin temsilleri karşısında savunmasız olduğu sonucuna varmıştır. Psaltis özellikle, güven ya da güvensizlik doğrultusunda meydana gelen sosyo-genetik değişimde medyanın ve eğitim sisteminin önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Psaltis'in bulguları, medya ve eğitim sistemlerinin Kıbrıs'ta sadece tek taraflı resmi anlatıyı geliştirme çabalarının, iki toplum arasında güven oluşturmak için sarfedilen çabalar karşısında büyük bir engel teşkil etmekte olduğunu ortaya koyar (Psaltis, yayımda). Çatışan grupların bireyleri arasındaki temas, bu tür gruplararası temas örnekleri temsillerinin iyi, işbirliği yanlısı, ve karşılıklı saygıya dayalı olarak tanımlanması halinde, bu bireylerin öteki ile ilgili temsillerini değiştirebilir. Ancak, işbirliği ve temas hakkında resmi söylem gibi katalizörlerin yokluğunda, bireyler muhtemelen öteki ile etkileşimden kaçınacak veya öteki grup üyeleriyle görüşüp etkileşimde bulunsalar bile, muhtemelen gruplararası ilişkilerin büyük çapta değişebileceği konusunda şüpheli davranacaklardır (Hadjipavlou-Trigeorgis, 1993).

Djordje Stefanovic, Sırp milliyetçi partinin, liderinin ölümünden sonra bile seçimlerde başarılı olmasını konu alan bir araştırmada, sağın dirilişinin, yaygın "etnik tehdit duygusu" ve seçmenler arasındaki ekonomik kırılmalığa bağlı olduğunu savundu. Doğu Avrupa'da aşırı milliyetçi söylem, devlet bütünlüğünün kaybindan yararlandı. Ülkedeki çoğunluk grup üyeleri yerel seviyede azınlık olduğunda, kaynaklar üzerinde diğer grupla artan bir rekabet ile ayrılmışlık korkusu getirir. Bundan dolayı da muhtemelen diğer gruba karşı savunmacı bir tutum benimseyip, aşırı sağ söylemleri onaylayacaklardır. Stefanoviç, milliyetçi söylemin cazibesini kırmak için, devletin, ekonomik olarak savunmasız olan Sırp nüfusun sosyal güvenliğini dikkate almayan liberal ekonomi yaklaşımından vazgeçmesini önerdi. Bu şekilde özellikle diğer grupla rekabet korkusu yaşanan alanlardaki, ekonomik olarak savunmasız olan grupları, milliyetçi söyleme yönlendiren teşvikleri azalacaktır (Stefanovic, 2007).

180.000 nüfusa sahip bir Alman ilçesinde bir Alman olasılık örneklemini üzerinde yapılan bir araştırma çalışması, çoğunluk grubun üyelerinin, onlarla aynı bölgede yaşayan azınlık grupları hakkında olumlu bir bakış açısı geliştirip geliştirmede inceledi. Çalışma, algı farklılıklarının sadece azınlık ve çoğunluk grupların coğrafi konumuna değil aynı zamanda etkileşim halindeki grupların büyüklüğüne de bağlı olduğunu gösterdi (Wagner, Christ, Pettigrew, Stellmacher, Wolf, 2006). Çalışmanın sonucu, azınlık etnik grup üyelerinin yüzdelik olarak artışının gruplararası temas için çoğunluğa daha fazla fırsat sunduğu böylece çoğunluğun önyargılarını azalttığı yönündedir. Ancak, olumlu algıların varlığı ve önyargının azalması aynı zamanda iki grubun büyüklüğüne de bağlı görünüyordu. Makalede açıklandığı gibi, bu konuda başka araştırmaların (örneğin Wagner ve van Dick, 2001'den aktaran Wagner ve diğerleri, 2006, s. 381) ulaştığı sonuçlar aynı değildi ve daha ziyade etnik azınlıkların yüzdesindeki artışın, çoğunluğun önyargısı ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştu. Makale, çalışmalar arasındaki farklı sonuçların, örneklemlerin alındığı coğrafi birimin büyüklüğündeki fark nedeniyle olabileceğini ileri sürmektedir. Daha spesifik olarak, iddia, ulusal devletler gibi büyük coğrafi birimlerde etnik azınlıkların yüzdesinin, genellikle politikacıların dikkatini çektiği ve ekonomik ve siyasi tehditlere vurgu yapan siyasi tartışmaların konusu olduğu yönündeydi. Bu nedenle, büyük coğrafi birimlerde çoğunluk üyeleri için temasın yararlı etkileri, siyasi partilerin müdahale ve propagandaları ile sınırlanır. Buna karşılık, küçük coğrafi birimlerde, azınlık üyelerinin yüzdesinin siyasi partilerin dikkatini olumsuz olarak çekmediği (örneğin, 180.000 nüfuslu bir ilçe ya da bir okul gibi), çoğunluk üyelerinin azınlıklar ile temasının önyargıyı azalttığı görülüyor. Yabancı göçünü durdurmaya çalışan Batı Avrupalı siyasi partilerin çoğunluğu, göçmen akınının etnik çoğunluk ile etnik gruplararası gerginliklere neden olacağı argümanını kullanırlar. Potansiyel büyük seçmen gruplarına ulaşmak için sıklıkla azınlık grupların istikrarı tehdit edeceği argümanına odaklanan bu stratejiler, böylece büyük çoğunluk grupların azınlık gruplarına karşı neden daha az olumlu tavır içinde oluklarını açıklayabilir.

Bu araştırma, çoğunluğun azınlık algısında, grup etkileşimleri ile karşılıklı algılamaların yanısıra gruplararası çatışmayı ve barışı şekillendiren bir unsur olarak siyasi faktörün önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak siyasi unsur, dar anlamda devlet mekanizmasının bir durum ve eylemi veya devlet kurumlarının kontrolü veya ele geçirilmesi için girişilen bir rekabet olarak görülmemelidir. Sosyal etkileşimin örgütlenip düzenlenmesinde zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan mekanizmalara işaret eden bir unsur olarak anlaşılan siyasal, devletten ziyade, toplumsal yapının yerel birimlerindeki ilişkileri tanımlar. Yerel, köy veya bölge şeklinde, zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan yollarla, kolektif eylemi harekete geçirme ve düzenleme yeteneğine sahip, sosyal yapının en küçük birimi anlamına gelir. Bu nedenle, yerel, devlet tarafından düzenlenmiş en küçük siyasi temsiliyet seviyesi anlamına gelmez. Yerel, spesifik ve yerel dinamiklere göre işleyip, birçok şekilde diğer sosyal birimlerle etkileşime giren farklı bir kolektif birimdir (Karatsioli, 2010).

Barbara Karatsioli'nin eskiden olduğu gibi, şimdi de karma olan Pile ve Bodamya köylerinde yürüttüğü antropolojik bir çalışma, barış ve çatışmanın, uluslararası örgütlerce de düşünüldüğü gibi, yerel ve devlet düzeylerinde farklı işlediğini açıklamaya yönelik olmak üzere bu 'siyasi anlayış' üzerine kuruludur. Karatsioli, 1950'lerde ve 1970'lerde Pile ve Bodamya köylülerinin etnik çekişmelerde nasıl yer aldıklarını; köylülerine karşı şiddet eylemlerinde bulunup bulunmadıklarını, yoksa bu tür olaylara sadece çevre köy veya bölgelerde mi karıştıklarını araştırdı. Aynı zamanda düşmanlıkların sona ermesinden sonra Kıbrıslı Türk ve Rum köylüler arasındaki ilişkilerin doğasını ve onların bireylerarası mı yoksa toplumlararası temelde mi yapılandığını inceledi.

Karatsioli Pile'de, toplumların her zaman ayrımcılığı bir dereceye kadar barındırdığını ve bu gerginliklerin, sıkı bir karşılıklılık ve müzakere sistemi yoluyla hafifletildiğini açıklar. Bu sistem, köylülerin başka köylere ve köylülerinden ziyade başka köy sakinlerine yönelik şiddete başvurduğu zamanlardaki etnik kargaşa sırasında işe yaradı. Bu sisteme, günümüzde de, toplumların daha büyük milli toplumlarına ait sembollerini sergilediği zaman gerginlik çıkan köylerdeki ilişkileri düzenlemek için başvurulur. Sıkı bir karşılıklılık sistemi her zaman mevcut olan çatışma dinamiklerini kontrol etmiş, köyde görünen barışı korumuştur. Karatsioli'nin açıkladığı gibi, Pile'deki görünürdeki barış, aslında, geçmişte olduğu gibi şimdi de köy düzeyinde bastırılmış gizli bir çatışma olup, köy dışındaki durumlarda ise açığa çıkmaktadır. Pile böylece ilginç bir karmaşık siyasal eylem biçimini temsil eder: Sakinleri, sembolik bir eylem yoluyla büyük ulusal toplumları için desteklerini gösterdiler ve bölgesel çatışma içinde yer aldılar, ancak aynı zamanda kendi yerelliklerinde, yani köylerinde barışı sürdüreceği şekilde davranmaya dikkat ettiler.¹³

Öte yandan Bodamya'da ilişkiler, daima kişilerarası olmaktan ziyade toplumlararası bir şekilde ele alınmıştır. Köy, ayrımcılık ile karakterize değildi ve kamusal alanlar hem Kıbrıslı Rumlar hem de Kıbrıslı Türkler tarafından paylaşılmıştı. Karışık evlilikler de az değildi. Başlangıçta, 1958 yılında, toplumlararası şiddet sadece köyün dışında ortaya çıkmasına rağmen, 1963 yılı itibarıyla, birbirlerine karşı başvurdukları bir unsur olarak köylülerce köye de taşındı. Üstelik, Bodamya köylüleri diğer köylerde toplumlararası olaylarda yer alırken, komşu köylerin sakinleri kendi topluluk üyelerini güçlendirmek için onlara katıldı. Şiddet böylece bölgesel düzeyde uygulandı. Bu eylemler sadece ulusal direnişe dayalı değildi: kişilerarası anlaşmazlıkları da çözme aracı haline gelmişlerdi. Pile'nin aksine Bodamya'da köylüler, komşu ve arkadaşların düşmana dönüştüğü yerel ve kişilerarası şiddete başvurdukları. Bodamya'da şiddet, yoğun ve bölge boyunca yayılmış durumda iken Pileliler köylerindeki barışı, düşmanlıklarını köy dışına yönelterek korumaya çalıştılar. Fakat durum Pile'dekinden farklı olsa bile Bodamya sakinleri, 1990'lı yıllardan beri Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumları arasındaki yakınlaşma çabalarına katıldı. Başlangıçta gönülsüz olsalar da, bir süre sonra bölgedeki diğer köyler de bu yakınlaşma çabalarına katıldı. Bu nedenle Bodamya olaylarında çatışmanın tırmanmasının ve barışın sağlanmasının aynı derecede ve aynı yerel ağlar üzerinden gerçekleştiği görülüyor. Aynı şekilde Bodamya ve komşu köylerin sakinleri bir bölge olarak, 'milletin çağrısı'na yanıt verip şiddete karıştıkları gibi ayrıca barışın inşasına ve uzlaşma çabalarına da dahil olmuşlardır (Karatsioli, 2010). Karatsioli'nin açıkladığı gibi, bu iki vaka, kalıcı barış inşa etmeyi amaçlayan ulusal ve uluslararası aktörlerin, sadece devlet gibi siyasi ve yüksek seviyedeki kurumların örgütlenmesine değil, ayrıca siyasal yerel yapılandırmalara da önem vermesi gerektiğini göstermektedir.

Aşağıdaki bölümde Kıbrıs'ta eski karma köyler hakkındaki mevcut bulguları gözden geçireceğiz.

13. Pile ve Karatsioli'nin (2010) araştırması hakkında daha fazla bilgi için bkz. s. 62-68.

Geçmişteki karma köy yaşamı hakkında neler biliyoruz?

Kıbrıs'taki karma köyler üzerine yapılmış çok az araştırma mevcut olup, bunların çoğu, etnografik, antropolojik bir metodoloji takip etmiştir. Bu nedenle, karma köyler hakkında mevcut olan bilgi, karma köylerdeki bir avuç vaka analizinden gelmektedir. Bu nitel çalışmalar bir bütün olarak çok ilginç olup karışık köylerdeki hayata derin bir anlayış sağlamaktadır. Bu çalışmaların sınırlılıkları ise bulgularının diğer karma köylerdeki yaşama genellenemez oluşundan kaynaklanır. Geniş bir literatür taramasına rağmen, bu raporun yazarları, genel olarak Kıbrıs'taki eski karma köylerdeki yaşamı inceleyen herhangi bir niceliksel çalışmaya rastlayamadılar. Karma köyler hakkında diğer mevcut bilgi kaynakları, genel olarak Kıbrıs köyleri ya da iki toplumlu ilişkiler hakkında yazıp karma köylerden kısaca bahseden yazarların bir dizi çalışmalarından elde edilmektedir. Genel kaynaklardan bilgi toplayarak, Kıbrıs'ta eski karma köylerde günlük yaşamın çeşitli yönlerini ana hatlarıyla anlatmaya çalışıp ondan sonra da, özellikle Kıbrıs'ta karma köylerle ilgili mevcut nitel araştırmaları gözden geçirmeye devam edeceğiz.

Yönetim

Karma köylerdeki yönetime ilişkin kanıtlar Osmanlı döneminden kalma kanıtlardır ve İngilizler, 1945'e kadar Osmanlı idari sistemini devam ettirdiklerinden, karma köy yönetimin belirlenmesi göreceli olarak basit bir konudur.

Prensip olarak, bu dönem boyunca, karma köylerde her topluluğun, kaza komiseri tarafından atanan muhtar ve dört azadan oluşan meclisi vardı. Karma köyler iki muhtar ve sekiz azadan oluşan 'Ortak Meclis' tarafından yönetilirdi. Genel olarak, konular Ortak Meclis gündemine sunulmadan önce, her iki toplumun içinde ayrı ayrı ele alınırdı (Asmussen, 1996). Asmussen'in (1996) belirttiği gibi, bu sistem toplumlararası işbirliğine katkı koymayıp, aksine ayrılığa ön ayak oldu.

1945'ten sonra bir seçim sistemine geçilmiş ve Ortak Meclis'te kesin neticeyi belirleyen oyun, köydeki çoğunluk nüfusunun muhtarına ait olması kararı alınmıştı. Bu, Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluk olduğu karma köylerde, Türk muhtar karşı çıksa bile, sonucu belirleyecek oyun Rum muhtarın elinde, Türkler'in çoğunluk olduğu yerlerde ise Türk muhtarın elinde olduğu anlamına geliyordu. Bu sistem, pratik açıdan kafa karışıklığı yaratacak bir potansiyele sahipti, çünkü yerel hükümet yöneticilerinin, genellikle araları açık, biri devlet memuru biri de toplum temsilcisi olan iki patronları vardı (Patrick, 1976d, s. 441).

Aynı doğrultuda, 1960'tan sonra, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda, karma köylerde her toplumdaki, Köy Komisyonu'nu oluşturacak bir muhtar ve dört aza olacağı belirtilmişti. Bu muhtarlar daha sonra merkezi hükümetin İçişleri Bakanlığı'na karşı sorumlu olacaklardı (Patrick, 1976a). Bununla birlikte, İngiliz idaresinin son birkaç yılına egemen olan gerilim ve karşılıklı toplumlararası şüphe ile Cumhuriyet'e geçişteki belirsizlik, belediyelerin gelişen çatışma altında birleşik veya ayrı olup olmayacağı sorusunu doğurdu (Markides, 2001). Sonuç olarak, 1963-1964 olayları, aslında bu noktaya kadar mevcut olan idari sistemi yok etti.

Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti'nin kontrolü altındaki karma köylerde, Kıbrıslı Türk muhtarlar 1963-1964 olaylarından sonra Cumhuriyet'e bağlılık yemini etmeyi reddetti. Ayrıca, bu köylerde yaşayan Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Hükümeti'nin yasal varlığını tanımayı reddetti. Karşılığında hükümet, bu muhtarların yasal yetkilerini tanımayı reddetti; Kıbrıslı Türk temsilcilerin, köy meclisi, köy komisyonu veya belediye meclislerine katılmalarına izin verilmiyordu. Kıbrıs Hükümeti, Kıbrıslı Türk vatandaşlarına yönelik sosyal refah sorumluluklarını yerine getirmekten vazgeçmiş olduğu halde, aynı zamanda karma köylerde tüm makamların sahibi olan komisyonun Kıbrıslı Rum üyeleri, kamu hizmetleri için Kıbrıs Türk mahallelerine vergi ve harçlar yüklediler (Patrick, 1976a, s. 82).

Kıbrıs Türk kontrolü altındaki köylerde farklı bir idari sistem çalışıyordu. Köylerde veya karma köylerin Türk bölgelerinde yönetimi, diğer Türk bölgelerinde ve toplum genelinde olduğu gibi, mücahitler devralmışlardı ve sivil-asker karma bir yönetim şekli hüküm sürmekteydi. Karma köylerde kabul gören bölge lideri, çoğu durumda ya muhtar veya mücahit komutanı olurdu. Ancak, birçok durumda, tek bir kişi, hem muhtarlık hem de komutanlık görevlerinin ikisini birden elinde tutardı (Patrick, 1976a). Köyün Kıbrıslı Rum bölgesiyle haberleşme azdı. Birçok Kıbrıslı

Rum köy ve bölgesinde de, güvenlik kontrolünün, gerginlik dönemlerinde erkek nüfusu dönüşümlü muhafızlık sistemi çerçevesinde örgütleyen resmi ya da yarı-resmi silahlı adamlarla üstlenildiği, benzer bir süreç vardı.

Bununla birlikte, etnik ayrımcılığa rağmen, birçok karma köyde Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk köylüler, uzun yıllar birlikte yaşamış ve dostluklar geliştirmiş olmalarına bağlı olarak sonunda "yaşa ve yaşat" ruhu içinde işbirliği yollarını bulmuşlardır (Patrick, 1976d, s. 465). Patrick'in belirttiği gibi bir karma köyün Kıbrıslı Rum polis çavuşu, Kıbrıslı Türk muhtar ile Kıbrıs Türk bölgesinin anayollarında her gün belli saatlerde olmak üzere silahsız devriye gezmek için kendisine izin verilmesi konusunda anlaşabilir, böylece amirlerine Kıbrıs Türk bölgesinin kontrolü altına olduğu doğrultusunda rapor verebilirdi. Öte yandan Kıbrıslı Türk muhtar da ayrıca Kıbrıs Türk mahallesinin, kontrolünde olduğunu ve Kıbrıslı Rum polisin buraya serbestçe girip devriye gezmesine izin verilmediğini amirlerine bildirebilirdi. Bu gibi durumlarda, köyde barış devam etti ve her iki toplumun üstleri de köyün kontrollerinde olmasından memnun oldular.

Kooperatif hareketi

Kıbrıs'ta kooperatif hareketi başlangıçtan itibaren iki toplumlu oldu. Bir işbirliğini oluşturmak için ilk girişim, İngiliz Kaza Komiseri gözetiminde Mağusa'da, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk toprak sahipleri tarafından 1883 yılında yapıldı (Asmussen, 1996). Kooperatif hareketinin gelişiminde ilk büyük adım, 1914'te adı Lefkonuk Kooperatif Kredi Topluluğu olarak değiştirilen Lefkonuk Bankası'nın 1909'da kurulması olarak kabul edilir. Birkaç yıllık aradan sonra, 1925 yılında Ziraat Bankası, 1938 yılında da Kooperatif Merkez Bankası kuruldu. Ziraat Bankası, çiftçilerin kredi ihtiyacını karşılayamamış olmasına rağmen, Ada'da çiftçilere kredi sunan çok sayıda köy kooperatif şirketinin kuruluşunun teşvik edilmesinde çok başarılı olmuştur. Ziraat Bankası'nın kurulmasından sonra kooperatiflerin kurulmasındaki hızlı artış, aşağıda Tablo 2'de görülebilmektedir.

Tablo 2. 1924'den 1935'e kadar kayıtlı kooperatiflerin sayısı (Agkastiniotis, 1965, s. 59' dan uyarlanmıştır).

YIL	KAYITLI KOOPERATİFLERİN SAYISI
1924	28
1925	29
1930	326
1935	339

Bu Kooperatif Şirketleri, üyelerine çok sayıda ve çeşitli hizmetler sundu: Çeşitli türden teminatlar kabul ettiler, çiftçilik veya ailevi ihtiyaçlar için kısa vadeli krediler sundular, diğer tarımsal araçların yanısıra çiftçilere kimyasal gübre temin ettiler. Bazıları çiftçilerin ürünlerinin satılması işini de üstlendi. Ancak, özellikle çiftçilerin ihtiyaçları büyüdükçe bu sistem yetersiz kaldı. Bu nedenle, Kooperatif Bankaları (Co-operative Trusts) isimli yeni şirketler kurulmuştur. Bu Kooperatif Bankaları sundukları hizmet bakımından daha spesifikti (böylece, örneğin, bazıları mevduat tesisi bazısı kimyasal gübre sağlarken diğerleri tarım ürünlerini pazarladı vb.) ve üyelerinin bütçesine katkıda bulunmak zorundaydı.

Ne yazık ki, Ziraat Bankası tarafından kullanılan sistem, 1930'ların sonunda verimsizleşti ve tam anlamıyla işlevini yerine getiremez durumda 150'den fazla kooperatif kredi şirketi ile bankanın kapanmasına yol açtı. Kooperatif hareketini kurtarmak ve daha sağlam bir temelde düzenlemek için, İngiliz Sömürge İdaresi 1936'da Kooperatif Dairesi'ni ve 1938'de de ekonomik açıdan elverişli birçok kooperatif şirketlerden oluşan Kooperatif Merkez Bankası'nı kurdu. Bunların çoğu, finans ve tüketici kooperatif şirketlerinin ötesinde, süpermarketlerle birlikte kredi ve banka kuruluşlarıydı. Bunlar, aynı zamanda tarım ürünlerini depolayıp bunların ticaretini yapan ve bazılarında olduğu gibi doğrudan tarımsal üretim ve küçük imalat işlerine giren kooperatif şirketleri içeriyordu. Süpermarketler, diğer ülkelerin aksine, özellikle kasabalarda değil de köylerdeydi. İlk süpermarket Agkastina (Aslanköy)'de kuruldu ve 1931-1933 yılları arasında uzun bir kuraklık döneminde, nakit kredi veya kimyasal gübre yerine, yardım kredisi olarak un, pirinç, fasulye gibi çeşitli gıda maddeleri olarak vermeye başladı. Şirket, kendi üyelerinden ihtiyaç duydukları gıda maddeleri için sipariş alırdı ve başka pazarlardan ürünleri temin ederdi. Bunları ağırlıklı olarak kendi üyelerine krediyle sağlardı.

Tablo 3'de görüldüğü gibi, Aslanköy örneği hızla örnek alındı ve sayısız diğer süpermarketler kuruldu.

	1945	1952	1962
Süpermarket sayısı	18	152	308
Süpermarket üye sayısı	3600	27820	58600

1959 yılına kadar kooperatif hareketi, iki toplumluydu ve hem Kıbrıslı Türk hem de Kıbrıslı Rumlar Kooperatif Merkez Bankası üyeliklerine seçilebilirdi. Kıbrıs Türk kooperatifleri Kıbrıslı Türk denetçiler tarafından denetlenirken Kıbrıs Rum kooperatifleri Kıbrıslı Rum denetçiler tarafından denetlenmekteydi; ancak tüm denetim ve denetim personeli, ortak bir yönetim ve genel müdürün idaresindeydi. Her kooperatifin hangi topluluğa ait olduğu, kayıtların hangi dilde tutulduğundan tespit edildi. Karma köylerde sekreterler, köyün çoğunluk toplumundan atandığı için kayıtların tutulduğu dil, çoğunluk topluluğun diliydi. Kooperatif Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın 1958 yılı Faaliyet Raporu'na göre, karma köylerde kooperatiflerin durumu ve gelişimine yönelik kesin detay ve bilgi elde etmek zordur (Asmussen, 1996). 1958 yılında karma köylerde kooperatiflerin sayısının 80 civarında olduğu bilinir. Ayrıca birçok bölgedeki bir dizi toplumlararası sorunlar nedeniyle, ayrı şirketler oluşturmak için bir eğilim ortaya çıkmıştı. Kooperatif Geliştirme Dairesi Faaliyet Raporu, bu dönemde, Kıbrıs Türk toplumu içinde Kıbrıs Rum kooperatiflerinden ayrı Kıbrıs Türk kooperatiflerin oluşturulmasını talep eden seslerin yükseldiğini ortaya koyar.

1959 yılında, 1958 toplumlararası şiddet olayları sonrasında, Kıbrıslı Türkler Kooperatif Merkez Bankası'ndan ayrıldı ve tamamen bağımsız olarak çalışan, kendi ayrı bankalarını kuruldular. Bundan sonra, her karma köyde her toplum için ayrı kooperatifler kurulmuştur. Aşağıdaki tablo (Tablo 4), 1959 yılının ikinci yarısında Banka'nın dağılması sırasında Kooperatif Merkez Bankası'na üye olan Kıbrıslı Türk, Kıbrıslı Rum ve karma Kooperatifler'in sayısının yanısıra Kooperatif Merkez Bankası'nın toplumlara göre personel sayısını gösterir.

Tablo 4. Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk Kooperatif Merkez Bankası kooperatifleri üyeleri ve personel sayısı (Agkastiniotis, 1965, s. 223'den uyarlanmıştır)

	Kıbrıslı Rum	Kıbrıslı Türk	Karma Köylerde
Kooperatif Merkez Bankası Kooperatif Üyeleri	469	115	13
Kooperatif Merkez Bankası Personeli	17	10	–

1958'den sadece bir yıl önceki değerlere (n=80) oranla karma köylerde kooperatif sayısındaki büyük düşüş, bu tabloda açıktır. Bu, toplumlararası sorunların başlamasından önce, karma kooperatifler sayısının 1958 yılında belirtilenden daha büyük olduğunu göstermek için ele alınabilir. Ancak, bu iddiayı destekleyecek kanıt mevcut değildir.

Din ve Dinî Kutlamalar

Kıbrıs'ta neredeyse tüm köylerde bir cami, bir kilise ya da her ikisi birden vardı. Hem kilise hem de cami, her iki toplumun önemli bir varlığı olarak karma köylerde bulunmaktaydı. Şehirlerde bulunan Katolik ve Ermeni kiliselerinin yanı sıra, Ada'nın dört Maronit köyünde de Katolik kilisesi vardı. Bazı durumlarda, inşa maliyetleri nedeniyle köy camilerinin minaresi yoktu, ancak bunun yerine, caminin çatısına kadar uzanan bir merdiven mevcuttu. İmam, Müslümanları namaza çağırmak için burayı kullanırdı.

Bir bütün olarak bakıldığında, çok az sayıda Kıbrıslı Türk, İslam'ın kurallarını tam olarak uyguladı. Kıbrıslı Türkler'in çok azı, İslam'ın alkol içme yasağına uyuyordu. Aslında, Kıbrıslı Türkler'in geçimleri için şarap ürettiğini ve Kıbrıslı Türk çiftçilerin domuz yetiştirip sattığını belirten anlatılar vardır (Beckingham, 1957). Ayrıca, özellikle de 1950'lerde, Kıbrıslı Türk kadınlarının çoğu türban giymekten vazgeçmişti, ama Kıbrıslı Rum köy kadınları gibi, onun yerine başları üzerine, zamanın modası olan eşarp takıyorlardı. Aynı şekilde, 1950'lerde, erkekler çoğunlukla kendi toplumsal kimliği ne olursa olsun, aynı şekilde giyinmekteydiler. Kıbrıslı Türk erkeklerin büyük bir bölümü ise geleneksel fesi takmayı bırakmıştı.

Beckingham (1957), Kıbrıs'ta Hristiyanlık ve Müslümanlık birçok Doğu Akdeniz bölgesinde olduğu gibi aynı ya da komşu köylerde aynı anda yerine getirildiğini bildirmektedir. Bu inançlar karşılıklı olarak birbirini dışlayan inanç sistemleri olarak değil doğaüstü güçleri birleştiren iki yol olarak algılanmaktaydı. Gerçekten de, dua etmek için Karpaz Yarımadası'ndaki Apostolos Andreas manastırını ziyaret eden Kıbrıslı Türkler'in ve Kırklar'da Kırklar tekkesinde dua eden Kıbrıslı Rumlar'ın olduğunu anlatan anekdotlar vardır. Örneğin, Hristiyanlar arasında ünlü bir aziz, belirli bir hastalığın iyileştirilmesi konusunda Hristiyanlar arasında nam saldıysa, Müslümanlar'ın kendi aile fertleri için azizden yardım dilemeleri olağan dışı değildi. Her iki durumda da Hristiyanlar veya Müslümanlar bir başkasının dinine geçiyor değildiler, Beckingham'ın dediği gibi sadece *"iyi bir ürün elde etmek ve bir hastalığı tedavi etmede başka araçların etkinliğini test ediyorlardı"* (Beckingham, s. 173). Başka durumlarda, öteki toplumun dini kutlamalarına katılma dürtüleri salt sosyal ya da ekonomik nedenlere dayanmaktadır. Belirli bir azize adanan kiliseye ev sahipliği yapan köyde azizin isim gününde yapılan kutlama, komşu köylerden gelen insanların yanı sıra, Ada'nın dört bir yanından gelen tüccarların katıldığı büyük bir etkinlik olurdu. Aynı ya da komşu köyde yaşayan Müslümanlar'ın kendi ürünlerini pazarlamak, mal almak veya sadece sosyalleşmek için her köyde yılda bir kez düzenlenen panayirlara katılmaları yaygındı. Bu panayırlar aynı zamanda genç kuşak için karşı cins üyelerini görmek ve karşı cins üyeleri tarafından görülme anlamına geliyordu. Her durumda, on dokuzuncu yüzyılda Ada'ya gelen İngiliz gezginler, Müslüman ve Hristiyanlar'ın birbirlerinin ibadet yerlerine verilen imtiyazlara ve görünüşte dini bayramların karışık olmasına şaşırdılar (Pollis, 1973). Bu durum, ayrıca Kızılyürek tarafından 1960'lara kadar köyü olan Bodamya'da dini kimliklerin, aslında, insanların kolaylıkla kilise veya camiye girmelerine izin verecek kadar "oldukça esnek" oldukları konusunda doğrulanmıştır (Kızılyürek, 2009, s. 4; Eraklides, 2002, s. 202). Kıbrıslı Rumlar'ın, Müslümanların Kurban ve Ramazan bayramları sırasında Kıbrıslı Türkler'i evlerinde ziyaret etmelerinin yanısıra Kıbrıslı Türkler'in Noel ve Paskalya tatilleri sırasında Hristiyan Kıbrıslı Rumlar'ı ziyaret etmeleri de sıradan bir olaydı (Dionysiou, 2009).

Diğer toplulukların kutlamalara katılımının yanı sıra, birbirlerinin düğün, vaftiz veya sünnetlerine katıldıklarını söyleyen anekdot niteliğinde kanıtlar vardır. Karma köylerde düğünü olan Hristiyanlar, tüm Müslümanları düğüne davet etmek için açık davet göstergesi olarak köy camisinin dışına büyük bir mum koyarlardı (Dionysiou, 2009). Buna ek olarak karışık köylerde Müslümanlar'ın, bazı Hristiyan düğünlerinde sağdıç olması sıradan bir durum olarak bilinirdi. Genelde, Kıbrıs düğünleri, bugün olduğu gibi, davetli listesinin tüm köy halkını içerdiği köylerde, çok kalabalık olurdu.

Karma Evlilikler

Asmussen'in (1996) belirttiği gibi, iki toplum üyeleri arasında karma evlilikler ile aşk ilişkilerinin olduğu, genellikle kaçınılmaz olarak kötü sonla biten manilerde bunlara yapılan göndermelerden anlaşılabilir. Ayrıca bu durumun, tek toplumlu köylerden ziyade karma köylerde muhtemelen daha yaygın olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Böyle bir durum, Mağusa bölgesindeki karma Yedikonuk köyünde bir çiftin, bir mani ile anlatılan ilişkisinde yaşanmıştır. Bu manide, evli bir Kıbrıslı Rum kadın aynı köyden Kıbrıslı Türk bir adama aşık olur ve onunla bir ilişki yaşar. Kadının kocası sonunda onları bir arada yakalar, Kıbrıslı Türk adamı bıçaklar ve tutuklanmamak için Yunanistan'a kaçmadan önce eşini ciddi derecede yaralar (Georgiades, 2001). Benzer bir olay, her ne kadar manilerden değil de mahkeme kayıtlarından ortaya çıktıysa da, 1881'de karma olan Büyükkonuk'ta Hristiyan bir kızın, Müslüman köylüsü tarafından kaçırılması ve kaçırmanın mahkum edilmesi vakası kaydedilmiştir (Georgiades, 2001, s. 210).

Sözlü tarih görüşmeleri temelinde, Loizos bu evliliklerin 1950'den önce var olduğunu fakat bunların istisnai olduğunu öne sürmüştür (Loizos, 1967'den aktaran Asmussen, 1996). Ayrıca Asmussen'in savunduğu gibi toplumlararası evliliklerin olduğunu, TMT tarafından bir Hristiyan kadınla evlenen bir Müslüman'a karşı dağıtılan broşürlerden anlayabiliriz (Asmussen, 1996, s. 104). Bu nedenle, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler'in beraber yaşadığı, çalıştığı, güldüğü köylerde gençlerin diğer toplum üyelerine aşık olduğu varsayılabilir. Kızılyürek (2009), karma bir köy olan Bodamya örneğinde, karma evliliklerin sıradan birşey olduğunu ve iki toplumun üyelerinin birbirleriyle evlenmeye ve beraber yaşamaya tereddüt etmediğini açıklamıştır. Bu argüman, Karatsioli (2010) tarafından da doğrulanmıştır. Buna ek olarak, Packard (2008, s. 139), özellikle Osmanlı döneminde, Bodamya gibi karışık köylerde Kıbrıs Türk erkeklerinin ilk aşklarının Kıbrıslı Rum bir kız olmasının geleneksel olduğunu savunuyor. Packard, karma evlilikler olduğunda, erkek çocuğun babasının dinini, kız çocuğun ise annesinin dinini alması ve sonunda kendini sırasıyla Türk ve Rum olarak saymasının normal kabul edildiğini açıklamıştır. Sonuçta Packard, ailelerinde hem Kıbrıslı Rum hem Kıbrıslı Türkler'in olduğu durumların olduğunu iddia etmiş ve benzer bir durum kendi ailesinde de bulunan Kızılyürek tarafından desteklenmiştir (Packard, 2008; Kızılyürek 2009). Bu anlatılar daha sonra, Kıbrıs'ta Müslümanlar ve Hristiyanlar arasındaki karma evliliklerin kesinlikle var olduğunu kanıtlayan adli ve dilbilimsel kayıtlar tarafından doğrulanmıştır (Aimilianides, 1938'den aktaran Pollis 1973). Pollis'in (1973) savunduğu gibi, çağdaş Kıbrıslı Rumlar arasında, türetilmiş Türk isimlerinin yaygınlığı iki toplumun karıştığını göstermektedir. Buna ek olarak, 18. yüzyılda elde edilen kanıtlar, "Müslüman erkeklerin çok sık Hristiyan kadınları ile evlendiğini ve eşleri ile oruç tuttuğunu; bir çoğunun Hristiyanlığa karşı olmadığını" belirtir (Pococke, 1743'ten aktaran Beckingham, 1957, s. 173).

Zamanla, iki toplum arasındaki bölünme güçlenmeye başladıkça, karma evlilikler azaldı. Beckingham'ın 1957 yılında kaydettiği gibi "Kıbrıs'ta karma evlilikler artık nadir hale gelmiştir ama bu her zaman böyle değildir" (s. 173). Bugün karma evlilikler nadiren de olsa vardır fakat yaratabileceği sosyal damgalanma korkusu nedeniyle evlenen çift, akrabaları ve onların çocukları tarafından gizli tutulur (Uludağ, 2005).

Köy İsimleri

Beckingham'ın 1957 tarihli antropolojik anlatısında belirttiği gibi "Kıbrıs'ta Rum köylerini, Türk köylerinden sadece isimlerinden ayırt etmek genellikle imkânsızdır" (s. 166). Beckingham'ın 1957 yılında belirttiği gibi, sadece Kıbrıslı Türkler'in yaşadığı köylerin isimlerinin bazen, Türkçe ses yapısına uyarlanmasına rağmen, Yunanca kökenli isimler (Eraklides, 2002, s. 202) (örneğin Mağusa bölgesinde Psilatos, İpsillat olarak değiştirildi) ve tam tersi Rum köylerinin isimlerinin Türkçe kökenli isimler olması (örneğin Boğaz, Bogazi olarak değiştirildi) nadir değildir. Ancak diğer durumlarda, Yunanca bir sözcüğün, örneğin Kokkina veya Avgolida gibi, bir Türk köyüne verildiği de olurdu. Daha da şaşırtıcı olan, bazı tamamen veya neredeyse tamamen Türk olan köylerin Hristiyan azizlerin adını almasıdır: Lefkoşa'da Ayios Epiphaios, Baf'ta Stavrokonnou veya Ayios Efstathios gibi.¹⁴ Ancak, 1958'de yükselen milliyetçilikler nedeniyle, Kıbrıs Türk liderliği, bu köylerin Yunanca isimlerini Türkçe'ye çevirmek için yoğun çaba harcadı (Kappler ve Petrou, 2010).

Bölge adlarının yanısıra köyleri tanımlamak için kullanılan dilde sıkı bir ayrımın olmaması, iki toplumun birbirleriyle iç içe olduğunu, birbirinin kelimelerini ve hatta dini anlamlar içeren kelimelerini kullanmada korku duymadıklarını ifade eder. Yine de, hem toplumlardaki milliyetçilik egemenliği ve 1974 sonrası bölünme, hem de Türkleştirme ve Helenleşme süreçleri yoluyla isimlerin değiştirilmesini destekleyen ve ötekini izlerini silmeye yönelik kampanyalar sürdürülmüştür. Bu politika, Kıbrıs Türk toplumunda ve bölünen Kıbrıs'ın kuzey tarafında yoğun olarak uygulandı (Baysal, 2010). Köy adlarının Kıbrıslı Türkler tarafından değiştirilmesine yönelik sistematik çabalar ağırlıklı olarak 1958 yılında başladı ve 1974 yılında Ada'nın bölünmesinden sonra da sürdü. Bölünmüş Kıbrıs'ın güney tarafında, milliyetçiliğin yükselişe geçtiği 1990'larda, Kıbrıs yer isimlerindeki Türkçe ses yapısını kaldırmak (aynı zamanda Kıbrıs Rumcası ses yapısına karşı durarak, Yunanca ses yapısını ön plana çıkarmak) ve "standartlaştırmak" (hatta Hellenleşme) için bir girişim vardı. Fakat, bu girişim sadece kısmen başarılı oldu.

14. Karma köy yerleşim planlarını gösteren görsel şemalar için bu raporun 69. sayfasına bakınız.

Konut Dağılımı

Karma köylerde Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk konutlarının ne derece içiçe ya da ayrı olduğu, duruma göre değişmekteydi. Peristerona gibi bazı köylerde, iki toplum üyelerinin evleri karışık bir şekilde birlikte bulunmaktaydı ve Afanya gibi diğer yerlerde, iki toplumun üyelerinin evleri köyün tamamen ayrı olan Kıbrıslı Rum veya Türk bölümlerinde ya da mahallelerinde bulunurdu.¹⁵ Afanya'da iki bölge, köyün içinden geçen ve köyü iki bölüme ayırma özelliği olan bir ana yolla ayrılırdı (Beyli, 2010).

Köylerde konut dağılımı ve dokusunun, iki toplum üyeleri arasındaki temas niteliği ve niceliği ve nihayetinde önyargı ve güven düzeyleri üzerinde etkileri olmuş olmalıydı. Evlerin karışık dokularının yan yana yaşamış köylülere temas için daha büyük fırsatlar vermiş olacağı muhtemeldir. Aslında AHDR için karma Peristerona köyünde, Zehra Beyli (2010) tarafından hazırlanan bir raporda, köylülerin evlerinin tahsisinin karışık olmasından dolayı köyde, köylüler arası sık temas olduğu belirtilmiştir. Her topluluğun kendi kahvehaneleri vardı ama konutların karışık dokuları nedeniyle kahvehaneleri aynı yolun karşı taraflarında yer alırdı. İki toplumun erkekleri genellikle birbirlerini selamlar ve birbirleriyle konuşurdu.

Buna karşılık, köyün iki ayrı bölgeye ayrılması köylülerin günlük temaslarını engellemiş ve farklılığı siddetlendirmiş, artırmış olabilir. Beyli (2010) evlerin ayrılmasının, Kıbrıslı Rum ve Türk köylüler arasındaki günlük temas olanaklarını azalttığını savunmuştur. Gerçekten Beyli'nin görüşme yaptığı kişiler evlerin ayrılmasının, gruplararası temasın sınırlı, hatta problemliliğine sebep olduğunu düşünmekteydiler.

Çakal'ın şu anda hala karma olan ve Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk oranının 2'ye 1 olduğu Pile ile ilgili çalışmasında, diğer değişkenler arasından konut dokusunun önyargı ve anksiyete üzerine etkisi araştırılmıştır (Çakal, 2007). Pile'de konut dokusu ayrı değil, karışıktır. Pile'deki Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler üzerindeki nicel anket verilerini kullanarak Çakal, karışık bir mahallede yaşamının ve diğer grup komşuları ile yüksek kalitede ilişkiler kurmanın düşük anksiyete ve altta varolan önyargı azalmasıyla ilişkili olduğunu öne sürmüştür (Çakal, 2007).

Psaltis ve Hewstone'in Pile çalışmaları konut dokuları ile önyargı arasındaki ilişkiyi inceledi ve Kıbrıslı Rumlar'ın, çoğunlukla Kıbrıslı Türkler'in evlerinin olduğu yerde ya da tam tersi; Kıbrıslı Türkler'in, ağırlıklı olarak Kıbrıslı Rumlar'ın evlerinin olduğu bölgelerde yaşamaktan ne hissettikleri sorusunu cevaplamayı denedi (Psaltis ve Hewstone, 2008). Psaltis ve Hewstone, böyle bir durumda Kıbrıslı Türkler'in, Kıbrıslı Türk bölgelerinde yaşayan Kıbrıslı Türkler'e göre Rumlar'a karşı daha önyargılı olduğunu tespit ettiler. Buna karşılık 'kuşatılmış' düzende yaşayan Kıbrıslı Rumlar'ın, Kıbrıs Rum bölgelerinde yaşayan Kıbrıslı Rumlar'a göre daha az önyargılı olduklarını da ortaya çıkarmışlardır. Daha sonra yapılan analizler, yoğunluk ve önyargı arasında arabuluculuk mekanizmasının, grup içi öneminin olduğunu ortaya çıkardı. Gruplararası belirginlik, bireyin gruplararası bir karşılaşmada grup üyelikleri ve ilgili grup farklılıkları olarak tanımlanmıştır (Harwood, Raman ve Hewstone 2006). Bu, bir kimsenin, çevresindeki diğer insanlardan daha farklı bir gruba ait olduğunun nasıl farkında olduğu ile ilgilidir. Yani Kıbrıslı Rumlar için bu durum, gruplararası önemi azaltırken, Kıbrıslı Türkler'de, sözkonusu aynı durum, gruplararası önemi artırır ki bu da aşırı önyargı ile ilgilidir. Pile'de azınlık konumunda bulunan Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğu oluşturduğu bölgelerdeki ilişkilerde kendilerini azınlık olarak gördüklerinde, araştırmaların gösterdiği gibi asimile olmaktan korktukları için bu durumu muhtemelen daha endişe verici olarak algıladılar. Çoğunluğu oluşturan Pileli Rumlar ise, tam aksine, Kıbrıslı Türkler'in çoğunluğu oluşturduğu bölgelerde kendilerini azınlık grupta bulduklarında bunu tehdit edici olarak değil, ilişkiler üzerinde güven ve dostluğu geliştirip arttıracak yararlı etkiler olarak görürler.

15. Karma köylerdeki konut dokusu görseli için, bu raporun 52. sayfasındaki sonuç bölümüne bakın.

Dil

Ortaçağ'da büyük ölçüde Ada'nın uzak oluşu ve dolayısıyla anakara Yunanistan'dan izolasyonu nedeniyle Kıbrıs Rumcası, esas itibarıyla Yunan diline dayalı ayrı bir lehçe olarak gelişti. Yunanca temeline ek olarak, Kıbrıs lehçesi kaçınılmaz olarak yüzyıllar boyunca Ada'yı işgal edip buraya yerleşmiş olan birçok halkın dilleri tarafından etkilendi. Kıbrıs Rum lehçesinde Fransızca, İtalyanca ve Arapça kökenli sözcükler bulunmasına rağmen, Yunanca temelli olmayan diller arasında, bu dil üzerinde en önemli etkisi olan ve halen etkisi devam eden dil Türkçe olmuştur. Yine de Kıbrıs lehçesi üzerinde Türkçe'nin etkisi Yunanca'dan daha az olmuştur. Bu, muhtemelen, Ada'da nüfusun çoğunluğunu Ortodoks Rumlar'ın oluşturması, fakat ayrıca, Beckingham'ın (1957) önerdiği gibi, Osmanlı döneminin sonunda ticari hayatın neredeyse Rumlar'ın mutlak egemenliğinde olması nedeniyledir.

On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, Kıbrıs'ta konuşulan dil Yunanistan'da konuşulan dille çok az benzerlik taşıyordu ve Kıbrıs lehçesinde edebi eserler yanında özellikle Kıbrıs dilbilgisi ve sözlükleri yayınlanmaya başlamıştı (Ksioutas, 1937'den aktaran Pollis, 1973, s. 587). On dokuzuncu yüzyılda bu Kıbrıs Rumcası, ister Müslüman, ister Hristiyan, isterse Ermeni veya Maronit olsun, Kıbrıs halkının ortak ve özgün diliydi. Kıbrıslı Rumlar'ın Ada'da çoğunluk olması nedeniyle birçok Kıbrıslı Türk, bugün de hala konuşulmaya devam edildiği gibi, Kıbrıs Türk lehçesinin yanısıra Kıbrıs Rum lehçesini Yunanca temeliyle konuşmaktaydı. Kıbrıslı Rum toplumun ise Kıbrıslı Türk lehçesini konuşması, daha az yaygın olan bir durumdu.

Kıbrıs Türk lehçesi de Türkiye'de konuşulan Türkçe'den oldukça farklıdır. Elbette Yunanca tarafından etkilenmekte ve Yunan dilinden kelime ve ifadeler almaktadır. Osmanlı döneminde Türkçe'nin, Osmanlı'nın adadaki yüksek toplumsal konumu nedeniyle Kıbrıs Rumcası'ndan daha yüksek bir statüde olduğu kabul edilmekteydi (Kappler ve Petrou, 2010). Ancak bu, 1878'den sonra İngiliz yönetimi ile değişti. İngilizce'nin, Ada'nın yönetimdeki yüksek statülü insanları tarafından kullanılan yeni bir dil olması ve Kıbrıslı Rumlar'ın ekonomik gücünün artması nedeniyle Türk dili, konumunu yitirmeye başladı (Kappler ve Petrou, 2010). Birçok Kıbrıslı Türk, çalışabilmek, ticaret yapabilmek, satmak veya satın almak ve böylece çoğunluk grubun üyeleri ile sosyal ve ekonomik ilişkilerini geliştirmek amacıyla toplumun çoğunluğunun konuştuğu dili öğrenmek zorunda kaldı. İngilizce ağırlıklı olarak elit ve yönetici tabakanın konuştuğu bir dil iken, Kıbrıs Rum dili böylece Ada'da konuşulan ana dil haline geldi.

Birçok köyde konuşulan esas halk dili, çoğunluğun Kıbrıslı Türk olduğu durumlarda bile, Kıbrıs Rum diyalekti idi. Ancak, köy sakinlerinin tamamen Kıbrıslı Türk olduğu yerlerde esas olarak Kıbrıs Türkçesi kullanılıyordu. Ancak Kıbrıs Rumcası tüm Ada sakinlerinin çoğunluğu tarafından konuşulan yaygın dil oldu. 1960 Genel Nüfus Sayımında, toplam nüfusun % 38'ini oluşturan Kıbrıslı Türkler'in % 38'inin Rumca konuştuğu, Kıbrıslı Rumlar'ın ise sadece % 1'inin Türkçe konuştuğu ortaya çıktı.

Ayrıca, hiçbir Kıbrıslı Rum'un köyde yaşamadığı gerçeğine rağmen, Kıbrıs Türk köylerinde konuşulan günlük dilin, Rumca olduğunu belirten raporlar vardır. Örneğin; Kozan, Balalan, Avtepe ve Kaleburnu bu köyler arasındadır (Beckingham, 1957, s. 170). Kappler ve Petrou'ya göre (2010, s. 6), Baf bölgesinin yanısıra Luricina ve Dillirga'daki küçük bir Kıbrıslı Türk yüzdesi (1881 yılında toplam Kıbrıslı Türk nüfusunun % 5.4'ü ve 1946 yılında % 1.3'ü) ana dil olarak Rumca'yı benimsemiştir. Buna karşılık, 1946 nüfus sayımına göre, Rum Ortodokslar'ın % 0.32'sinin Türkçe'yi kendi ana dili olarak konuştuğu görülmektedir (Patrick, 1976a, s. 13).¹⁶

Önemli sayıda Kıbrıslı Türk'ün Rumca konuşması, Kıbrıslı Türk milliyetçilerini öfkeliyordu. 1958 yılında, toplum içinde kendi politik ve askeri gücünün yüksek noktasında olan milliyetçiler "Vatandaş Türkçe Konuş!" kampanyasını başlattılar. Ayrıca Kıbrıslı Rum lehçesi konuşurken yakalanan Kıbrıslı Türkler'e ceza vermeye ve bu kişileri taciz etmeye başladılar. Aynı zamanda Türkçe konuşamayan ya da yazamayan Kıbrıs Türk toplumunun tüm mensuplarına Türk dili dersleri verildi (Kappler ve Petrou, 2010, s. 7). Hem Rumca hem de Türkçe'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri olarak tanınmasına rağmen, 1964 yılından itibaren Türkçe'nin ya da Rumca'nın ikinci dil olarak öğretilmesinin önüne geçildi (Patrick, 1976a, s. 13).

16. Bu nüfus sayımlarında ortaya çıkan rakamların, milliyetçiliğin artan bir dönemde resmi olarak üretilmiş olabileceği ve bundan dolayı gerçeklerin yetersiz değerlendirilebileceği gözönünde bulundurulmalıdır.

İki dilcilik teşvik edilmediğinden, iki toplumda da Yunanistan Yunancası ve Türkiye Türkçesi kullanımını teşvik eden eğitim sistemi yoluyla Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk lehçeleri bastırılıp kullanılmalarının önüne geçildi. Bunun bir sonucu olarak Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk lehçelerinin farklılığı ve zenginliği, telafi edilemez biçimde olumsuz yönde etkilendi.

Eğitim

Karma köylerin okul ve eğitim haritasını çıkarmak, - Ada genelinde uygulanan eğitim sistemi buralarda da takip edildiğinden - zor değildir. Karma köylerde bazı Kıbrıslı Türk öğrencilerin zaman zaman Rum okullarında okudukları veya bazı Kıbrıslı Rum öğrencilerin öğleden sonraları Kıbrıs Türk okullarında Türkçe öğrendikleri rapor edilmişse de, büyük ölçüde ayrı düzenlenmiş eğitim sisteminde bu durum istisna teşkil etmekteydi. Kıbrıs'ta kimliklerin şekillenmesi ile milliyetçiliğın yükselmesinde eğitimin oynamış olduğu ve halen oynamaya devam ettiği önemli rolü dikkate alarak, eğitim konusuna daha geniş yer vereceğiz. Osmanlı dönemlerinden itibaren eğitim, dinle iç içe geçmiştir. Bunun sebebi – Osmanlı döneminde Ortodoks Kilisesi'nin eğitim üzerindeki kontrolü epeyce kısıtlanmış olsa da – her iki toplum üyelerinin eğitiminin dini liderler tarafından kontrol edilmiş olmasıdır.

Osmanlı dönemi boyunca, özellikle 1571-1754 arası dönemde, formal eğitime önem verilmemiş olup, eğitim kurumlarına devam asgari düzeydeydi. Bu dönemde Ada nüfusunun çoğunluğu eğitimsiz olup, verilen kısıtlı eğitim ise Ortodoks papazlar ile rahipler veya Müslüman imamlar ya da okuma yazma bilen kişiler tarafından yürütülmekteydi (Maratheftis, 1992; Patrick, 1976a). Osmanlı yönetiminin sona erdiği 1878 yılında, Ada genelinde 76 Hristiyan ve 64 Müslüman ilkokulu bulunmaktaydı. Ancak, verilen eğitimin devlet tarafından tanınması ve devlet yardımı sağlanması, Müslüman nüfusla sınırlı idi. Eğitim faaliyetinde bulunmasına izin verilen Hristiyan okulları, tamamen gönüllü katkılarla desteklenmekteydi (Weir, 1952, s. 23). Bu durumu, Adaya gelişinden sonra 1902 yılında Canon Newham şöyle tasvir etmektedir:

"Toplam nüfusun dörtte birini oluşturan Müslümanlara, Hristiyan okullarına yapılan yıllık yardımın üç buçuk katı bağışlanmaktaydı. Buna bir çare bulunması gerektiği açıldı..." (Weir'in alıntıladiği şekliyle, s. 72).

İngiliz yönetiminin başlarında, Hristiyan ve Müslüman dini otoriteler, okulları yönetmeye devam etti. Osmanlı döneminden tek farkı, İngiliz idaresinin Rum ilkokullarını da mali olarak desteklemesiydi. İngiliz yönetiminin başlarında, ilkokul eğitimi almakta olan çocukların sayısal detayları, aşağıdaki Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. İngiliz yönetimi başlarında ilkokul eğitimi alan çocukların sayısı (Newham, 1902, Anastasiades, 1979, s. 25'ten uyarlanmıştır).

Yıl	5 ile 15 yaş arası çocukların toplam sayısı	Okula giden Hristiyan çocuk yüzdesi	Okula giden Müslüman çocuk yüzdesi	Okula giden toplam çocuk yüzdesi
1881	45952	14	16	15
1891	50500	28	28	28
1901	54776	37	39	38

İngilizler'in, eğitim sistemini iyileştirmek adına yaptıkları ilk işlerden biri, hükümetle eğitim konusunda işbirliği yapacak Köy Komiteleri oluşturmaktı. Vergi veren köylüler tarafından yıllık olarak seçilen her bir Köy Komitesi, *"öğretmen atama ya da öğretmeni görevden alma ve maaşını belirleme"* gibi bir dizi yetkiye sahipti (Newham, 1902'den alıntılan Weir, 1952, s. 25). Bir cemaat, okula gidecek sekiz veya daha fazla sayıda çocuk bulunması halinde okul kurabilir veya komşu köyler bir araya gelip ortak bir okul oluşturabilirdi (1933 İlkokul Maarif Kanunu'na göre; bkz. Anastasiades, 1975, s. 70). Karma köylerde Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum çocuklar için iki ayrı okul bulunmakta olup, bir tanesinin kadrosu Kıbrıslı Rum veya Yunan öğretmenlerden diğerinin kadrosu ise Kıbrıslı Türk veya Türkiyeli öğretmenlerden oluşmaktaydı (Pollis, 1973; Taeuber, 1955). Buna ek olarak, her bir cemaatin mensupları tarafından seçilerek, iki ayrı Maarif Encümeni oluşturulmaktaydı. Her iki heyetin üyeleri iki yıllığına seçilmekte ve aralarında dini liderler de bulunmaktaydı (Anastasiades, 1975, s. 23-27).

Bu sistemde, Kıbrıslı Rum çocuklar, Rum Ortodoks Kilisesi ile Maarif Encümeninin kontrolü altındaki okullara gitmekteydiler. Bu okullardaki eğitim programı milliyetçi bir karakterde olup, Yunan Dili, Yunan Tarihi ve Ortodoks Dini ana derslerdi (Maratheftis ve Koutselini, 2000). Ortodoks Din dersinin müfredatında ilmihal, dualar, ilahiler, Eski ve Yeni Ahit tarihi ve Kutsal Topraklar coğrafyası bulunmaktaydı. Rum okullarındaki eğitim programı, *"Yunanistan'daki programın bir kopyası"* idi (Weir, 1952, s. 121). Kullanılan ders kitapları, Yunan Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmekte ve Yunanistan'daki Yunanlı yazarlar tarafından yazılmaktaydı (Weir, 1952). Kıbrıslı Rum öğretmenler, kendi okul kitaplarını kendileri yazmak isterlerse, bunların Kıbrıs'taki Maarif Encümeni tarafından değil, öncelikle, Yunan hükümeti tarafından atanmış Atina'daki kitap teftiş kurulunca onaylanması gerekmektedir (Weir, 1952, s. 115). Üstelik, 1892 tarihli bir yasa uyarınca Kıbrıslı Rum öğretmenler ortaokul mezunu olmak yanında Rum Ortodoks Kilisesi mensubu olmak zorundaydı. 1898'de Kıbrıs Rum Maarif Encümeni tarafından hazırlanmış düzenlemelere göre, bir öğretmen, Ortodoks Kilisesi öğretilerine aykırı şeyler öğrettiği gerekçesiyle görevden alınabilirdi (Anastasiades, 1975, s. 34).

Diğer yandan Kıbrıslı Türk çocuklar, Evkaf¹⁷ ile Kıbrıs Türk Maarif Encümeni'nin kontrolündeki okullara gitmekte ve kendilerine Türk Milli kimliğini güçlendirmeyi hedefleyen dersler okutulmaktaydı. Kıbrıs Türk okullarındaki eğitim programı, tamamıyla Türkiye programlarının kopyasıydı. Örneğin, Kıbrıs Türk okullarında okutulan dersler arasında dini İlmihal tekrarı, Kuran okuma, Türk Dili, Osmanlı tarihi ve coğrafyası ve bazı okulların üst sınıflarında Arapça ve Farsça bulunmaktaydı (Newham, 1902'den alıntılan Anastasiades, 1975, s. 31; Weir, 1952, s. 72). Talbot ile Cape'in 1913 tarihli raporuna göre:

"Sadece birkaç yıl önce, Müslüman okullarındaki erkek çocukların aldığı eğitim tamamen Kuran ezberleme, din kuralları veya İlmihal'den ibaretti. Dinsel öğretim, okul programlarında hala geniş bir yer tutmakla beraber, laik öğretim artık – kısıtlı da olsa – programlarda kalıcı bir yer edinmiştir" (Weir, 1952, s. 35).

Rum cemaatindeki uygulamaya benzer şekilde, Türk okullarındaki öğretmenler Müslüman dininden olmak zorundadır (Luke ve Jardine, 1920'den alıntılan Weir, s. 73). Ayrıca, Osmanlı ve sonra Türkiye devletinin okullara ekonomik desteği düzenli değildir. Örneğin, 1904'te Kıbrıs'taki 13 Müslüman okulunun hükümetten herhangi bir yardım almadığı, onun yerine, İstanbul'dan veya yerel camilerden bağış sağlandığı yönünde raporlar vardır (Anastasiades, s. 40). Her halükarda, Eğitim Dairesi'nin kararıyla, Kıbrıs Türk ve Rum okul müfredatlarında *"Kıbrıs'ın kendine özgü koşulları pek dikkate alınmamış olup, müfredatlar önemsiz ve teorik detaylarla doldurulmuştur"* (1934-35 akademik yılı Eğitim Dairesi raporundan alıntılan Weir, s. 35).

Bu sistemde, öğleden sonraları birlikte oynayan ve yan yana yaşayan karma köylerin Kıbrıslı Türk ve Rum çocukları ayrı okullara gitmişler ve tamamen farklı milli kimliklere dayalı farklı vurgular içeren dersler almışlardır.

Sonuç olarak karma köylerdeki eğitim, Ada genelinde olduğu gibi ayrıydı. Bu eğitim sistemi, Türkiye'yi Helenizm'in – veya tersi durumda Yunanlılar'ı Türkler'in- tarihsel düşmanı olarak gösteren milliyetçiliğin, her iki cemaat arasında gelişmesinde etkili oldu. Kızılyürek (2009)'ün vurguladığı gibi, bir zamanların masum dinsel ve dilsel sosyal unsurları, 20. yüzyılın başında ve özellikle ortasında, birdenbire siyasal bir içerik

17. Müslüman okul, cami, mezarlık ve benzeri kurumlara ait mülk, mali kaynak ve arazileri yöneten Vakıflar İdaresi.

kazanıp etnik saflık, topraklar üzerinde tekeli tarihsel hak, milli üstünlük, ezeli düşmanlık ve şanlı bir kader gibi yeni doğan milliyetçi fantazilerle ilişkili hale geldi (Ayrıca bkz. Pollis, 1973).

Durumu daha da kötüleştiren ise her iki eğitim sisteminde kullanılan kitapların “anavatanlardan” getiriliyor olması ve Kıbrıs’ın kendi öznel durumu üzerinde hiç durulmamasıydı. Tam tersine, okul saatlerinde Kıbrıslı Rum çocuklar Yunan çocukların, Kıbrıslı Türk çocuklar ise Türkiye’deki çocukların aldığı eğitime tabi tutuluyordu. Ancak, Kıbrıs Türk ilkokul müfredatın uzun yıllar boyunca Türkiye’dekiyle aynı olmasına rağmen, Türkiye’deki Atatürk devrimleriyle yapılan değişikliklerin Kıbrıs Türk ilkokullarına girişi oldukça yavaş olup, Türkiye’nin gerisindeydi (Anastasiades, 1975;1979). Elbette, okul saatleri dışında çocuklar, genellikle tek toplumlu olmayan karma yaşam ortamlarına geri dönmekteydiler.

Bu eğitim sistemi, Kıbrıslılar’ın kendi ayrı anavatanlarına bağlılık geliştirmelerine neden olurken, Kıbrıs Rum cemaati içinde – özellikle Ortodoks Kilisesi’nin desteklediği – Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanmasına yönelik güçlü sesler yükselmeye başladı (bkz. Eraklides, 2002). Kıbrıslı Rum okullarındaki sınıflarda milliyetçi ifadeler serbestçe kullanılabilirdi. Bu yükselen milliyetçilik ile İngiliz aleyhtarlığı, İngiliz yöneticileri doğal olarak rahatsız etmekteydi. Maratheftis (1992)’in işaret ettiği gibi, gerek Rum Ortodoks Kilisesi gerekse de İngilizler, eğitimi kendi politik hedefleri doğrultusunda kullanmaya ve bunu öğretmenlere empoze etmeye çalışmışlardır. İki taraf arasındaki anlaşmazlık eğitim programı, öğretmen eğitimi, okul kuralları ile Kıbrıs eğitiminin genel olarak tüm diğer unsurlarını etkilemekteydi.

1923 ile 1959 yılları arasında Ada’nın İngiliz idarecilerinin eğitimi ele alış şekillerinde, Kilise’nin etkisini azaltma ve Yunan milliyetçiliğini sınırlama temel amacıyla bir değişiklik gerçekleştirilmiştir (Persianis, 1978). İngilizler, özellikle, merkezileştirmeye yönelik dört ana adım attılar: 1) Ders kitapları Hükümet tarafından belirlenecek 2) Maarif encümeni ile kasaba komitelerinin üyeleri Hükümet tarafından atanacak 3) Eğitimin para kaynakları Hükümet tarafından kontrol edilecek 4) Okulların mütevelli heyetleri sadece danışma kurulları yetkisinde olacaktı (Weir, 1952). Ayrıca, Yunan tarihi müfredattan çıkarılıp, Yunan milli marşı ile Yunan bayrağının okullarda kullanımı yasaklandı. İlkokulların üst sınıflarına İngilizce dersi konuldu ve Britanya imparatorluk anlatıları ve perspektifleri vurgulandı. Sonuçta, 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında Kıbrıs’taki Yunan milliyetçiliğine izin veren hatta destekleyen İngilizler, Kıbrıs Rum okullarında serbestçe okutulan Yunan milliyetçiliğinin kontrolden çıkmaya başlamasıyla, 1920’lerin sonları ile 1930’ların başlarında tavır değişikliğine gitmiştir.

1929 tarihli bir kanunla İngilizler, okulların idaresinde öğretmenlerin devlet memuru olmasına yönelik bir değişikliğe gidileceğinin sinyalini verdiler:

“1929 kanunu uyarınca...öğretmenlerin atama, terfi, görevden alma ve tüm disiplin konuları hükümetin doğrudan kontrolü altına alınmış olup, maaşları, Hükümet tarafından ödenmiştir...” (1934-35 Akademik Yılı Maarif Dairesi Raporu, alıntılan Weir, s. 28).

Bu değişim, Kıbrıs Rum cemaatinde ciddi derecede hoşnutsuzluğa yol açtı. Anastasiades (1975, s. 50)’in açıkladığı gibi, okulların yönetim kurulları politikacıların etkisi altına girmiş; bu yönetim kurulları tarafından atanan öğretmenler, politikacılara bağımlı olup, kariyerleri için onların politik amaçlarına hizmet etmek durumuna gelmişlerdi. Şehir ve kasabalarda oturduklarından köylere nüfuz etmeleri sınırlı olan politikacılar için, köy hayatının ayrılmaz siyasi unsuru olan öğretmenler oldukça değerliydi.

Ayrıca, milliyetçi ülküler de tehlikedeydi. Locum Tenens (Kilisenin geçici başı) tarafından İngiliz valiye gönderilen aşağıdaki muhtıra, Ortodoks Kilisesi ile İngilizler arasında, eğitimi kimin kontrol edeceğine dair çekişmeye bir örnektir:

“...bizim için din ile eğitim birbirinden ayrılmaz bir bütündür. ...Hükümetin bunu yapmaktaki amacı, halkın özgür kardeşleriyle siyasal olarak birleşmesine yönelik ezeli ve değişmez milli özlemini boğmaktır. Bu kanun, ortaokulların, okul komitelerinin başları üzerinde sallanan Demokles’in kılıcıdır...Sonuçta, Hükümetin, Kıbrıslı Rumlar’ı İngilizleştirmeye yönelik bu sistematik çabası eleştirilmeye daha da değerlidir” (Weir, 1952, s. 99-104).

O dönemde Kıbrıslı Rumlar'ın bir diğer endişesi, öğretmenleri kamu görevlisi yapma girişimiydi. Kamu görevlisi olmak isteyen öğretmenler, kendi maddi refahlarını milletin üzerinde tutan hainler şeklinde görülmekteydi. Dönemin ileri gelenlerinden bir Rum'un İngilizlere tipik bir şekilde açıkladığı ve Weir'in alıntılıdığı cümle şöyledir:

"Elimizdeki öğretmenler, karşı çıkılması zor bir silah olup, bu silahı Hükümete teslim etmek istemiyoruz" (Talbot ve Cape, 1913'den alıntılanan Weir, s. 28).

Öte yandan, Kıbrıs Türk cemaatinden bu kanuna karşı dini veya politik liderlerden gelen herhangi bir muhalefete rastlanmaz (Anastasiades, 1975; 1979; Weir, 1952).

Uygulamada, 1933'ten sonra İngilizler, eğitim sistemlerinin birleştirilmesi ve ortak bir eğitim programı uygulanmasını önerdiler. 1934-35 Akademik Yılı Eğitim Dairesi Raporu, getirilen şu değişiklikleri göstermektedir (Weir, 1952):

"a) Türkçe veya Rumca eğitim gören tüm öğrenciler, ilk kez, kendi dil ve dinleri haricindeki tüm konularda aynı dersleri görecektir; b) tarih ve coğrafya paralel dersler şeklinde yürütülüp, Yunanistan veya Türkiye ağırlıklı olmaktan çıkarılacak ve Kıbrıs'tan hareketle Yakın Doğu, Akdeniz bölgesi ile geriye kalan dünyaya doğru bir seyir izleyecektir..." (s. 36).

Dahası, 1937'de Kıbrıslı Türk ve Rum öğretmenlerin bir arada, ama gerçekte ayrı ayrı eğitim göreceği ortak bir Öğretmen Koleji kuruldu. İngilizler, Yunan ve Türk milliyetçiliklerinin kendileri için tehlikeli hale gelebileceğinin bilincinde olmalarına rağmen, Palmer'in Londra'ya gönderdiği 1936 tarihli gizli raporunda belirttiği gibi, sömürgeci güce karşı birleşik Kıbrıslı bir cephe oluşturabilecek potansiyel bir Kıbrıs milliyetçiliğine yönelik olarak daha da ihtiyatlıydılar (An, 2005). Eğitim konusundaki çatışmaya rağmen İngilizler'in, 1930'lu yıllar boyunca, Sömürge idaresinin bir parçası konumundaki Kıbrıslı Türk ve Rum milliyetçilerle işbirliği içinde olması rastlantı değildir. Bu eğilim, 1940'larda, hatta - 1946 sonrası anti-komünist soğuk savaş koşullarında Sovyet yanlısı AKEL'in daha büyük bir tehdit olarak algılanması nedeniyle - Yunan milliyetçilerinin silaha sarıldığı 1950'lerde de devam etti.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı ve yeni Cumhuriyet'in Anayasası uyarınca 1960 sonrasında, her bir toplum için iki ayrı Cemaat Meclisi oluşturuldu. İki eğitim encümeni, İngiliz hükümetinden ilkokullara yönelik tek eğitim programını devralır almaz, bu program her biri Yunanistan veya Türkiye'ye bağlılık geliştiren iki ayrı programa dönüştürüldü (Pollis, 1973; Anastasiades, 1979). Her bir cemaat tarafından ayrı ayrı seçilerek oluşturulan bu iki encümen, ortak devletin amaçları doğrultusunda değil, kendi ayrı toplumlarının kültürel ve dinsel mirasını sağlamlaştırma hedefiyle hareket etmekteydi. Örneğin, Maratheftis (1992)'e göre, Rum Cemaat Meclisi hem İngiliz emperyalizminin izlerini silmeyi (hatta İngilizce dersi bile ilkokullardan çıkarılmıştı), hem de Yunanistan'daki eğitim sistemine uyumlu bir eğitim yapılandırılmayı hedeflemekteydi. Kıbrıs'ın birçok yerinde toplumlararası çatışmaların yoğunlaştığı 1963'te, Kıbrıs Türk Temsilciler Meclisi üyeleri Meclis'ten çekilirken, Kıbrıslı Türk memurlar da hükümetteki görevlerini terk ettiler. Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi, hükümetten bağımsız bir şekilde görev yapmaya devam etti. Kıbrıs Rum Cemaat Meclisi ise kendisini feshetti ve 1965'te yerine o günden itibaren temelde Kıbrıs Rum eğitim sisteminden sorumlu olacak bir Eğitim Bakanlığı kuruldu.

Şimdinin Subjektif Belleğiyle Geçmiş Sorgulamak

1974 öncesinde, Kıbrıs'ın karma köylerinde yaşayanların sayısını basitçe kaydetmekle sınırlı kalan kaynaklarda, bu köylerdeki yaşam çok az ele alınmıştır (Örneğin bkz. Patrick, 1976a). Önceki bölümde gördüğümüz üzere karma köylerdeki yaşamla ilgili çoğu bilgi, genel olarak Kıbrıs'taki yaşam üzerine yazılmış kitap ve makalelerden çıkarılmış veya derlenmiştir. Ancak, en fazla yer değiştirmelerin yaşandığı 1974 olaylarından sonra, diaspora kimliklerinin oluşumu ile göçmenlerin yeniden yerleştirilmesi gibi sorunlu konulara eğilen ve karma köylerden bireylerle mülakatlara dayanan bazı araştırmalar yapılmıştır. Bununla birlikte, iki toplumun ayrılmış olması ve çoğu karma köyün şimdi artık etnik olarak homojen hale gelmesi gerçeğine bakarak, çatışma öncesinde karma köylerde veya genel olarak Kıbrıs'ta Kıbrıslı Türkler'le Rumlar'ın ilişkileri üzerine insanlarla mülakat yapmak, bu ilişkilerle ilgili olarak bireylerin hafızasına başvurmaktır. Aslında, karma köylerdeki yaşamı yeniden yapılandırmaya yönelik herhangi bir girişim, kaçınılmaz olarak belleğin gözlüğünden bakmayı gerektirmektedir.

Yer değiştirmiş ve yer değiştirmemiş Kıbrıslı Türkler'le Rumlar'ın anılarını ele alıp kaydeden çalışmalar, bireysel hafızanın hegemonik söylemlerin devam ettirilmesine katkıda bulunup bulunmadığını ve bireysel hafıza ile resmi anlatı arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamayı amaçlar (Bryant, 2008). Bazı yazarlar, mülakat yaptıkları kişilerin aynı köyden Kıbrıslı Türk ve Rumlar hakkında söylediklerini, milli söylemlerin yaygınlığının ve birlikte yaşamın anılarına rağmen, bireylerin, etnik ayrılığa dayalı statükoyu kabullendiğinin veya 'ötekine' yönelik çelişkili duygularının göstergesi olarak yorumlarlar.

Rebecca Bryant, karma bir kasaba olan Lapta'dan biri Kıbrıslı Türk ve diğeri Kıbrıslı Rum olan iki kadının otobiyografilerini, ayrılığa dayalı hakim anlayış ile milliyetçiliğin sadece resmi propagandanın gücüne dayanmadığı şeklinde yorumlamıştır. Erkek-egemen kültürde bu iki kadın gibi alt tabakadan sayılan sesler, geçmişle ilgili olarak kendi anılarını hegemonik milliyetçi düsturdan geçirmekte ve millileştirilmiş olan idealize bir vatan kavramına ulaşmakta gecikmemektedirler (Bryant, 2008). Görünüşte, resmi düstur ile kadınların subjektivitesi arasındaki bu ince bağlantı, resmi düsturun tartışmasız kabulü ile devamını sağlayan mekanizmayı oluşturmaktadır. Bryant, bu iki kadından hiçbirinin anılarında kasabanın iki-toplumlu yapısını vurgulamadıklarını ortaya koyuyor. Kıbrıslı Türk kadın, hiçbir şey almadan kasabayı terk ettiklerine yönelik travmayı hatırlarken, Türk ve Rum şeklinde bölünmemiş kasabada Kıbrıslı Rumlar'la ilişkilerden söz etmiyor. Öte yandan, enklavlardaki yaşamla ilgili anıları üzerinde durup, 1974 sonrasının aksine enklavlardaki Kıbrıslı Türkler'in bir bütün olarak eşit bir şekilde ve birbirlerine yardım ederek yaşadıklarını, oysa, 1974 sonrasında statü farklılıklarının veya göçmenlerle yerleşiklerin neden olduğu rahatsızlıklar bulunduğunu anlatıyor. Bryant'ın araştırmasında yer alan Kıbrıslı Rum kadın ise benzer şekilde, kasabasını ve kasabasındaki diğer Kıbrıslı Rumları hatırlarken, evinin yakınında zengin Kıbrıslı Türk ailelerin yaşamış olmasına rağmen, Kıbrıslı Türkler'den bahsetmiyor. İdealize ettiği toplum, Kıbrıs Rum toplumdur. Nostaljinin nesnesi ise çok çalışarak sahip olduğu, ama 1974'ten itibaren Türkler'in yararlandığı, evi ve eşyalarıdır (Bryant, 2008).

Yiannis Papadakis, kişisel belleğin bireyler, siyasi gruplar ve milli ideolojiler arasında nasıl diyaloga dayalı ve diyalektik olduğunu inceler. Bryant'tan farklı olarak Papadakis, diyaloga dayalı karakteriyle belleğin, anıları ve daha genel söylemleri zaman içinde nasıl değiştirebildiği ve bir toplumda millet ile milliyetçiliğin farklı modellerinin nasıl aynı zamanda benimsenebildiği üzerinde durur. Papadakis çekişmeli bir süreç olan Kıbrıs Rum milliyetçilik ve tarih anlatılarıyla ilgili bir makalesinde, 1950'lerden 1974'e kadar siyasal sağ ile sol arasındaki çatışma ve Kıbrıslı Türkler'le Rumlar arasındaki etnik çatışmayı Kıbrıslı Rum sol ve sağ parti destekçilerinin nasıl yorumladığını inceler. Papadakis, geçmişe yeniden bakarken mülakat yapılan kişilerin kişisel anıları ile politik partilerinin dönem hakkındaki yorumlarını ve milli tarihin olaylar kronolojisini harmanlayıp birleştirdiklerini gözlemledi. Aynı zamanda, mülakat yapılan kişilerde görüldüğü gibi geçmişle ilgili bireysel anlatılar, resmi ulusal anlatılara veya siyasal örgütlerin yorumlarına örnekler sunma ihtiyacıyla yer verilenleri hatırlatmaktadır (Papadakis, 1998). Diğer uluslarda olduğu gibi Kıbrıslı Rumlar'ı birleştiren de, geçmişle ele alırken "bizim suçumuz değil" genel sonucuna ulaşma gizli eğilimine uygun olarak bazı özellikli anılar ile kişileri anlatıdan çıkarmak ve yerlerine başkalarını eklemektir (Papadakis, 1998, s. 156-158).

Aslında Bryant ile Papadakis'in, bireysel belleğin resmi anlatılarla diyaloga dayalı bir ilişki içinde olduğu ve bu durumun resmi anlatıların hakimiyetini sürdürmesini sağladığı yönündeki argümanları ikna edicidir. Ancak, bireylerin nasıl ve neden bazı olayları veya eylemleri unutmayı tercih ettiklerini ele alırken, bu olayların kendi kendilerini suçlamadıkları fakat, karma bir evlilik veya gündelik işlerde ötekine yardım etmiş

olmak gibi resmi anlatının onaylamadığı veya suçlama getirdiği olaylar olması da geçerli bir açıklama olacaktır. Karma evlilik yaptıklarından dinlerini ve soyadlarını değiştirmek zorunda kalan Kıbrıslı Türk ve Rumlar'ın yakınlarının geçmişleriyle ilgili olarak olumsuz tepkiler aldıklarına dair raporlar vardır (Uludağ, 2005). Ayrıca, aynı köyden Kıbrıslı Türkler'i korumaya çalışmış Kıbrıslı Rum bireylerin de, 1974 etnik çatışmalarında Kıbrıslı Türkler'in öldürüldüklerini kabul etmekte gönülsüz davrandıkları, Kıbrıslı Türk hemşerilerini korumaya çalıştıkları olayın spesifik olarak sorulduğu ana kadar sessiz kalmayı tercih ettikleri de rapor edilmiştir (Loizos, 2008). Bu tür sorulara verdikleri yanıtların detayları, sessiz kalmalarının bilinçli bir eylem olduğunu ve olayı hatırlamamakla ilgisi bulunmadığını göstermektedir. Loizos'un konuyla ilgili açıklamasına göre, 1974 sonrası Kıbrıs Rum milli anlatısı ve katliamların faileri EOKA B de dahil olmak üzere, 1974 yılında ve öncesinde Kıbrıslı Türkler'in katledilmesini "unutulmuş bırakmanın" yollarını aradı. Bu durum, Kıbrıslı Rumlar tarafından gerçekleştirilen katliamlar konusunda sessiz kalınmasını empoze etti ve ayrıca Loizos'a göre, o dönemde katliamlara karşı çıkanların belleğini de etkiledi; çünkü böylesi katliamlar "düşünülemez" olarak betimlendi (Loizos 2008, s. 25). Buradaki durumlarda "madunlar", resmi anlatının zımnen dayattığı kısıtlamaların bilincindeydi. Bu nedenle, hatırladıkları yoluyla resmi anlatılara karşı çıkabilecek ve milli tarihin yeniden şekillendirilmesine katkıda bulunabilecek pozisyonda olmalarına rağmen, sonuçta, milli tarihi kalıcı olarak sarsacak türdeki anıların ifşa etmeme kararını alabilmektedirler. Nihayetinde, her iki toplumda milliyetçiliğin, toplumsal düzeyde ve daha çok devlet(ler) düzeyinde olan ideolojik ve politik hegemonyası halen sürmekte olup, bugün dahi bu hegemonyaya yeterince meydan okunmamıştır.

Bellek üzerine yazılanların ortaya koyduğu üzere, mülteci/göçmen statüsü, bir kişinin belleğinin bir diğerini ve tekrar birlikte yaşama istekliliğini etkileyebilecek bir başka faktördür (Canefe, 2002). Bir mülteciyi göç etmeye zorlayan koşullar, 'dönme' istekliliğini etkiler. Kıbrıslı Türkler'in durumunda, 1950'ler-1960'lar arasında çektikleri zulüm ile enklavlara sığınmaları, köyelerine geri dönme umutlarını yok etmekte ve 1974'deki ayrılışın nihai olduğuna dair inançlarını pekiştirmektedir. Kıbrıslı Türkler'in eski yerlerine dönme konusundaki isteksizliklerinde, Kıbrıs Türk milliyetçi düsturunun katalizör bir rol oynadığı görülmektedir. 1950'lerden başlayarak Kıbrıs Türk "karşı milliyetçiliği," taleplerinde duruma göre tam özerklikten etnik-dinsel homojenliğe ve "anavatan"la yakın bağlar kurulmasına kadar tutarsız bir değişim çizgisi izlemiştir (Canefe, 2002).

Tam tersi bir durum, araştırmaların ortaya koyduğu üzere, Kıbrıslı Rum mülteci/göçmenlerin, karma köyler dahil evlerine dönme konusunda gösterdikleri aceleci isteklilik eğilimidir. Roger Zetter (1998)'e göre, – gelecekle ilgili geçmişleri arasında bir kopuş yaşamış olan – tüm Kıbrıslı Rum göçmenlerin evlerine dönecekleri miti, yer değiştirmeden önceki geçmişin idealize edilmesini ve kolektif kayıp ortak hafızasını içermektedir. Göçmenlerin geçmişi efsane formatında yeniden inşası, kişiselleştirilmiş olup, şimdiki zamanın zorlukları ile fırsatlarına uyarlanan ve hayal edilmiş gelecek vadinin gerçekleşmesine yönelik belli stratejileri yansıtmaktadır. Bazı bireysel durumlarda evin ve geçmişin kaybı, şimdinin koşullarına direnmeyle birleşmekte ve bu durum mitin yeniden üretilmesine yaramaktadır. Başka durumlarda, yer değiştirmeden sonraki koşullara geçişte yaşanan şimdi ile geleceğe hazırlanma süreci, sonunda yerini, geri dönme mitine bırakmaktadır. Üstelik, bireyler göçmenlik koşullarına adapte olmaya çalışırken söz konusu mitin bazı yönlerini besleyebilirler de (Zetter, 1998). Geçmişle ilgili olarak Kıbrıslı Rum bağlantısını olumlarken, gelecekte Kıbrıs'ın kuzeyi üzerinde sınırsız hakka sahip olmayı talep eden Kıbrıs Rum hakim milliyetçi düsturunun rolü, göçmenlerin geri dönüş arzusunun retoriğinin – 1974 olayları sırasında yer değiştirmeye zorlandıklarından bu yana – yaklaşık kırk yıldır hala sürüyor olmasının anlaşılmasında önemlidir.

Eski Karma Köyler Üzerinde Mevcut Araştırmalar: Ötekini Hatırlamak

Bu farklı yer değiştirme tecrübeleri ve geriye dönüşle ilgili farklılaşan beklentiler, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler'in öteki veya, karma köyden gelen göçmen olmaları durumunda, diğer köylüleri hakkındaki algılarını nasıl etkilemektedir? Karma köy sakinleri ve bunların öteki topluma mensup eski köylüleri ile ilgili algıları üzerine 1974 sonrasında yapılan az sayıdaki antropoloji çalışması bu soruları sormamıza imkan vermektedir.

Eski karma köy sakinleri üzerinde en kapsamlı çalışmalardan bir tanesi antropolog Peter Loizos tarafından Argaki'de yapılmıştır. Bu karma köyde Kıbrıslı Türk nüfus 19. yüzyılda çoğunlukta idi, ancak ücretli işçi olarak çalışan ve sonunda da toprakların büyük kısmını satın alan Kıbrıslı Rumlar'ın buraya gelmesiyle demografik denge değişti. 1950'lerdeki etnik çatışmalar sırasında köydeki birçok Kıbrıslı Türk enklavlara göç etmek suretiyle köyü terk ederken bir kısım Kıbrıslı Türk ise köyde kalarak azınlık durumuna geldi (Loizos, 1981). Böyle olmakla birlikte, 1974 öncesinde yaşanan etnik çatışmalar sırasında üyelerinin tamamı köyü terk etmiş değildi (Loizos, 1981). Milliyetçi görüşleri benimseyip EOKA'ya katılan Kıbrıslı Rum köylüler birçok halde Kıbrıslı Türk köylülere kötü davranmaktaydılar. Bir seferinde bir Kıbrıs Türk kahvehanesini kundaklamaya teşebbüs etmiş ancak başaramamışlardı. Köyün geriye kalan Kıbrıs Rum nüfusu ise yerli yaşamın ritmini ve geleneksel müttefikliği korumak adına EOKA sempatanları ile Kıbrıslı Türkler ve AKEL sempatanları arasındaki gerilimi yatıştırıyorlardı (Loizos, 1981).

Etnik çatışma dönemlerinde köyün Kıbrıslı Rum sakinleri Argaki'de kalan Kıbrıslı Türkler'i korumaya çalıştılar. Ancak aynı zamanda Kıbrıslı Türkler'in demografik azlığı ve görece fakirliklerinin, tembellik ve geri kalmışlıklarıyla açıklanabileceği düşüncesini de beraberinde taşıdılar. 1974'te köyden kaçtıklarında, Argakili Kıbrıslı Rumlar genel olarak Türkler hakkında olumsuz görüşlere sahiptiler. Onlardan "barbarlar" olarak bahsediyorlardı. Bazıları, kuzeye geçmek üzere evlerini terk ederken karşılaştıkları Kıbrıslı Türkler'e yönelik merhametli tutumlarına geri döndüler (Loizos, 1981, s. 144). Diğerleri ise evlerine taşındıkları Kıbrıslı Türkler'e yönelik düşmanlık sergilediler. Kendi evlerini bu Kıbrıslı Türkler'in akrabalarına kaptırdıklarını düşünüyorlardı (Loizos, 1981, s. 46). Bu dönemde Kıbrıslı Türkler, EOKA üyelerinden gelecek misillemelere hedef yapılmamaları endişesiyle sorguya çekilmiyorlardı (Loizos, 1981, s. 42).

1974'te eski karma Argaki köyünde yerinden edilen Kıbrıslı Rumlar hakkındaki son monografisinde Peter Loizos, bazı köylülerin yer değiştirme sonrası dönemde bir kısmı kendileri de göçmen başka köylerden Kıbrıslı Türkler'le karşılaşma anılarını kaydeder. Bir Kıbrıslı Rum göçmen kadın Polemyda'ya varır varmaz, kızının kendisine köyde kalan birkaç Kıbrıslı Türkle barış içinde yaşayabileceklerinden bahsettiğini hatırlamaktadır (Loizos, 2008, s. 37). Paul Sant Cassia ayrıca Argakili Kıbrıslı Rum göçmen kadınların Baf'ın Strumbi köyünde birlikte çalıştıkları Kıbrıslı Türk bir kadının yaşanan kavgaya dayanamayarak kuzeyde bulunan Kıbrıs Türk toplumuna katılmak amacıyla köyü terk ettiğini nasıl hatırladıklarından bahsetmektedir (Sant Cassia, 2005'den aktaran Loizos, 2008).

Argakili Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rum köylülerle barış içinde bir arada yaşadıklarına dair anıları farklılık göstermektedir. Bazıları, Kıbrıslı Rumlar'ın EOKA kontrol noktalarından geçerken onlara yardımcı olduklarını, tarlalarda çalışmak üzere onlara iş verdiklerini veya baskılar sırasında onları himaye ettiklerini hatırlamaktadır. Başkaları ise akrabaları kaybolduğunda güvende olsalar bile Rumlar'la yeniden birlikte yaşama konusunda isteksizliklerini ifade ettiklerini hatırlamaktadırlar (Loizos, 2008). Argaki'de yerlerinden edilen Kıbrıslı Rumlar ise yükselen etnik gerilimi önemsemediklerini, duruma göre Kıbrıslı Türk köylülerini koruduklarını, ayrıca hayatlarını kurtaran veya kendilerine yardım eden Kıbrıslı Türkler'in de olduğunu hatırlamaktadırlar (Loizos, 2008, s. 73).

Loizos'un Argaki'deki araştırmasını destekleyen Eral Akartürk (2008) ise daha çok, etnik gerginlikten dolayı Loizos'un kolayca ulaşamadığı Argakili Kıbrıslı Türkler üzerinde odaklanmaktadır. Akartürk, Argaki'nin Kıbrıslı Türk sakinlerinin Kıbrıslı Rum köylülerle ilgili algı ve duygularını araştırmıştır. Köydeki gündelik yaşamı araştıran Akartürk, Argakili Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rum köylüleriyle ortak yaşama dair anılarını canlı tuttuklarını tespit etmiştir. Gündelik yaşam faaliyetleri koşullarında birlikte iş yapmak, ekmek pişirmek gibi yakın dostluktan bahsedilmektedir. Ayrıca yaşamın zorlukları karşısında asla unutulamayacak, birbirlerine destek oldukları durumlardan da bahsedilmektedir. Esasen araştırma, Argakili Kıbrıslı Türkler'in çoğunluğunun, köyde yakın Kıbrıslı Rum dostları olduğunu vurgulamaktadır.

Diğer yandan mülakatlardan Argakili Kıbrıslı Türkler'in toplumlarası çatışmalar sırasında genellikle kendilerini, özellikle de EOKA mensupları karşısında, tehdit altında hissettikleri anlaşılmaktadır. Bu korku o kadar yoğun ki, 1960'ta bazı Kıbrıslı Türkler'in köyü terk etmelerine sebep olmuştu. Öyle anlaşılıyor ki Ada geneline hakim olan toplumlarası sorunlardan kaynaklanan korku, köydeki yaşama da yansımıştı. Ancak esas korktukları kendi köylüleri değil, diğer köylerden gelen EOKA üyeleri idi. Aksine, Rum köylülerinin güvenliklerinin sağlanmasında kendilerine yardımcı olduklarını düşünmekteydiler. Kendilerini EOKA'cılar ve Yunan askerlerinden koruyup her zaman güvende hissetmeleri için çaba gösteren Argakili solcu Kıbrıslı Rumlar'a özel bir vurgu yapılmaktadır.

Ancak, köydeki iki toplum fertleri arasındaki ilişkiler her zaman ve bütünüyle barışçıl olarak hatırlanmamaktadır. Aksine, her ne kadar mülakata katılan Kıbrıslı Türkler köydeki diğer topluma yönelik büyük bir düşmanlık veya korkudan bahsetmeseler de, Ada'nın geriye kalan bölümünde devam eden toplumlarası gerilimin etkilerine her zaman gözlerini kapayamadıklarını açık bir biçimde gösteren örnekler mevcut idi. Su motoruna sahip bir Kıbrıslı Rum'un, Kıbrıslı Türk olan bir köylüsüne su vermek istememesi buna tipik bir örnek teşkil etmektedir. Sonuçta Kıbrıslı Türk köylünün ekinleri kuruyup yok olmuştu.

Diğer bir çalışma, eski bir karma köy olan Afanya'nın Kıbrıslı Rum sakinlerinin Kıbrıslı Türk köylüleriyle ilgili algılarını incelemektedir (Cabrera, 2009). Afanya, iki etnik grup mahallelerinin mutlak bir biçimde ayrı olduğu karma bir köydü. 1974 çatışması öncesi dönem hakkında sorulduğunda bazı köylüler, birbirlerinin kutlamalarına katılıp, kahvehanelerine gittikleri barış içindeki birlikte yaşam zamanlarını hatırlamaktadır. Öte yandan, başkaları ise Kıbrıslı Türkler'le Kıbrıslı Rumlar'ın birbirleriyle evlenmediklerinden ve kalıcı dostluklar kurmadıklarından bahsetmektedirler. Ayrıca, 1955-1959 arasındaki etnik gerilim döneminde Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar arasındaki temasların, etnik gruplararası ilişkileri tasvip etmeyen ulusal milislerden gelebilecek misillemelerden duyulan korku nedeniyle, daha da azaldığı söylenmekteydi. Mülakata katılanların Kıbrıslı Türkler'i "barbar insanlar" olarak nitelermeye başlamaları bu dönemle ilgilidir (Cabrera, s. 8). 1974'e kadar giden dönemle ilgili hatıralarında köylüler Kıbrıslı Rum milliyetçi milislerin her şeyi kontrolleri altında bulduklarını ve köylülerin birbirlerini düşman görmeye başladıkları konusunda mutabıktırlar. Emin olmamakla birlikte, mülakata katılanlar Afanyalı Kıbrıslı Türkler'in 1974'te Kıbrıslı Rumlar'a yönelik şiddet olaylarında (tecavüzler, kayıplar, cinayetler) yer almış olabileceklerini düşünmektedirler. Görüşmeciler arasında sadece bir Kıbrıslı Rum, köyün Kıbrıslı Rum sakinlerinin geçmişte Kıbrıslı Türkler'e yönelik tahriklerde bulunup, ayrımcılığa neden olduklarını kabul etmekte ve Kıbrıslı Türk şiddet eylemlerinin tohumlarını kısmen kendilerinin ektiklerini düşünmektedir. Mülakata katılanların bazıları 1974 olayları ile ilgili hala endişe ve ihanete uğramışlık duygularını ifade etmektedir. 1974 ile 2003 arasında Kıbrıslı Türk toplumu üyeleri ile hiçbir temas gerçekleşmedi. Ancak sınır kapılarının açılmasıyla birlikte Afanyalı bazı Kıbrıslı Rumlar köyü ziyaret ederek halen yakın ilişkilerini devam ettirdikleri bazı eski köylüleriyle görüştüler. Diğer Kıbrıslı Rumlar ise köyü ziyaret etmediler. Ayrıca, bunlar hâlâ Kıbrıslı Türkler'ce ihanete uğradıkları yönündeki algılarını ve buna bağlı olarak burukluklarını, Kıbrıslı Türk köylülerle yeniden karma bir köyde birlikte yaşama konusundaki isteksizliklerini ifade etmektedirler (Cabrera, 2009). AHDR tarafından Afanya üzerinde yürütülen nitel bir araştırmada, Zehra Beyli köydeki Kıbrıslı Türkler'le, Kıbrıslı Rumlar ve farklı dönemsel kesitlerde olmak üzere köydeki yaşama ilgili algıları konusunda görüşmeler yaptı. Beyli iki toplum arasındaki sosyal etkileşimin doğasının sosyal olmaktan çok mesleki olma eğiliminde olduğunu tespit etti: görüşmecilerin büyük çoğunluğu Kıbrıslı Rum komşusu veya arkadaşları olmadığından, ancak Kıbrıslı Rumlar'la ticari ilişki içinde olduklarından bahsetti. Bu tür bir temas şekli esasen iki toplum erkekleri arasında idi. Kadınların kamusal alanda aktif olmaması nedeniyle Kıbrıslı Rumlar'la neredeyse hiçbir temasları yoktu. 1963-1964 arasındaki toplumlarası kriz zamanlarında köydeki durum daha da gerginleşmişti. Köylüler, özellikle de geceleri, yaşamlarından endişe ediyorlardı. Korkuları o denliydi ki köyün Kıbrıslı Türk bölgesini korumak için çare arıyor, hiçbir Kıbrıslı Rum'un buradan geçmesine izin vermiyorlardı. Köyde iki toplum üyeleri arasındaki sosyal ilişkiler gelişmediğinden, kişiler arası seviyedeki dayanışma da sınırlı idi. Bu tipik olarak, Kıbrıslı Rum bakkalın, yeni doğmuş oğlu için gerekli sütü Kıbrıslı Türk'e satmaması olayında görülmektedir. Bu korku ve kuşku kaçınılmaz olarak köydeki ticari ilişkilerin de azalmasını beraberinde getirmiştir. Yine de siyasi bağlantıların iki toplum arasındaki ilişkilerde olumlu bir rol oynadığı görülmekteydi: Anlatılar, solcu Kıbrıslı Rumlar'ın köydeki Kıbrıslı Türkler'le işbirliği içinde olduklarını ve ihtiyaç halinde birbirlerini koruduklarını söylemektedir.

Afanya'daki bu araştırmaya ilaveten, AHDR ayrıca benzer bir nitel çalışmayı eski bir karma köy olan Peristerona'da yürüttü. Halen Peristerona'da yaşayan Kıbrıslı Rumlar ve eski Peristeronali göçmen Kıbrıslı Türkler'le yapılan mülakatlar Afanya ve Peristerona'daki köy yaşamı arasında keskin

farklar ortaya koymaktadır. Peristerona'nın nüfusunun 700-750 civarı Kıbrıslı Rum ile 350-500 Kıbrıslı Türk'ten ibaret olduğu tahmin edilmektedir. Peristerona o dönemde bölgenin en zengin köylerinden biriydi. Zenginliğinin başlıca kaynağı, köyden akıp giden ve diğer ticari faaliyetlerin yanı sıra tarımsal gelişmeye katkı koyan nehir idi. Köyde her toplumun kendi kahvehaneleri, lokantaları ve diğer iş alanları vardı, ancak görüşmecilerin söylediklerine göre her iki toplum da bu faaliyetlerden yararlanıyordu. Zenginliğin dağılımı açısından bakıldığında Kıbrıslı Türk toplumu, köyde en değerli topraklar ile tarım araçlarına sahip olmaları nedeniyle, daha iyi konumda idi. Böyle olmakla birlikte idari güç eşit biçimde dağıtılmıştı: köyün, her biri kendi toplumunu ilgilendiren konulardan sorumlu iki muhtarı ve 1960'tan sonra hem Kıbrıslı Rum hem de Kıbrıslı Türk polislerin konuşlandığı bir polis karakolu vardı. Ayrıca, nehir suyunun kullanımını kontrol eden ve her iki toplumun üyelerinden oluşan bir de sulama komitesi bulunmaktaydı.

AHDR adına Zehra Beyli (2010) ve Giorgos Philippou (2010) tarafından Peristerona üzerine yürütülen mülakata dayalı her iki çalışma da, Britanya idaresinde iki toplum fertleri arasındaki ilişkilerin barışçıl olduğu konusunda hemfikirler. Araştırmacılara göre iki toplum arasındaki sosyal etkileşim üç seviyede gerçekleşti: mesleki, kültürel ve sosyal. Mesleki seviyede köylüler birlikte çiftliklerde çalışıyorlardı, ve Kıbrıslı Türkler'in genellikle işveren, Kıbrıslı Rumlar'ın ise işçi olduğu koşullarda, tarlalarda işbirliği vardı. Kültürel seviyede temaslarla ilgili açıklamalar oldukça renkli idi: nişan, düğün, dini bayramlar veya diğer kültürel törenler gibi durumlar iki toplum arasında etkileşimlere imkan tanımaktaydı. Görüşmeciler sosyal açıdan her iki toplumun karşılıklı güçlü kişisel ilişkileri olduğunu açıkça belirtmektedirler. Yukarıda bahsedilen araştırmalar bizi, kişiler arasındaki ilişkilerin, kamusal alanda daha aktif görülen erkekler arasında daha sık olduğu, kadınların ise esasen evde kapalı kaldığı, tarlalarda çalıştığı ve çocuklara baktığı sonucuna götürmektedir.

Anlaşılan o ki EOKA'nın varlığı, köylerindeki Kıbrıslı Rumlar'a karşı güvensizlik duymalarına karşın köye gelen yabancı Kıbrıslı Rumlar'dan oldukça korkan Peristeronalı Kıbrıslı Türkler'in hatıralarında da güçlü bir yer tutuyordu. Esasında genel olarak Peristeronalı Kıbrıslı Türkler, yaşamlarının değiştiği 1963'e kadar Kıbrıslı Rum köylüleriyle iyi ilişkilere sahip olduklarını bildirmektedirler. 1963-1964 dönemi sırasında köyde şiddet olaylarına dair kaynaklar olduğu gibi, Kıbrıslı Türkler'e yönelik sistematik taciz olayları ile ilgili bazı kaynaklar da mevcuttu. Bu tür eylemler Kıbrıslı Türkler'in kitlesel kaçışlarına ve mallarının Kıbrıslı Rum köylüleri tarafından yağmalanmasına neden oluyordu. Kıbrıslı Türkler bunu büyük bir üzüntü ile ve sürekli bir korku kaynağı olarak hatırlamaktadır. Bu dönemde komşular ile eski dostlar sokakta birbirleriyle selamlaşmaktan vazgeçtiler ve köyde yabancıların varlığından daha çok bahsedilir oldu. Geceleri silah sesleri daha sık duyuluyor, sürekli hayvan hırsızlıkları yaşanıyor. Güvenlik nedenleri ile köylerini terk eden Kıbrıslı Türkler yıllar sonra (1968-69 dolaylarında) geri döndüklerinde mal mülklerinin yağmalanıp yok edilmiş olduğunu ve hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını görecektirdi. İlginçtir, Kıbrıslı Türk görüşmecilerin aksine, Kıbrıslı Rumlar'la yapılan mülakatlar sırasında, esas vurgu yağmalamalar ve korku ortamı yerine, harici ajanların olaylardaki rolüne yapıldı. Suç, Britanyalılar, TMT, EOKA ve Kıbrıs'ta toplumlararası şiddet olaylarını kışkırtan ve hepsi de birer dış ajan olarak görülen Kıbrıslı Rum yetkililere yüklendi. Hakikaten de bir Kıbrıslı Rum görüşmeci, dışarıdan gelen bazı kişilerin Peristerona'daki Kıbrıslı Türkler'in öldürülmesi amacıyla plan yapılmasına yönelik Kıbrıslı Rumlar'a baskı yaptığını, ancak Kıbrıslı Rumlar'ın toplumlararası çatışmaları bu denli ileri götürmeyi reddetmelerinden dolayı başarılı olamadıklarını belirtmektedir. Aynı görüşmecinin belirttiği gibi:

"...bunun için [reddettiğimiz için] çok mutluyuz... çünkü eğer yapsaydık [cinayetlere girişseydik], bugün tüm toplumumuz suçlu olacaktı" (Philippou, 2010, s. 12).

Karma kalmaya inat etmiş bir köy: Pile Örneği

Pile, Bodamya ile birlikte, Kıbrıs'ta karma kalmış iki köyden biridir. BM kontrolündeki ara bölge içinde yer almaktadır. Bu özelliği, iki toplum üyelerinin başka bir yerde temas kurmalarına izin verilmediği 2003 öncesine kadar Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk yakınlaşma aktivistlerine, köyü buluşma noktası olarak kullanma fırsatı vermiştir. Pile'nin bu özel statüsü senelerdir onu Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlar'ın bu karma köyde nasıl barış içinde bir arada yaşadığını incelemeye çalışan araştırmacıların bir araştırma konusu olarak dikkat çekmesini sağlamıştır (ör. bkz. Constantinou ve Papadakis, 2001; Çakal, 2007). Kıbrıs'taki araştırmalara en çok konu olmuş köy olması nedeniyle, bu bölüm Pile hakkında mevcut bilgilerin değerlendirilmesine ayrılmıştır.

Pile köyü, içinde etnik gruplararası ilişkilerin gözlemlenebildiği ve bu ilişki biçimlerinin Türk ve Rum ulusal sembolleri, ideolojileri ve söylemleri arasındaki çatışmayı yansıttığı bir yerdir (Constantinou ve Papadakis, 2001). Günlük mahalli sorunları çözmek, böyle yapılması halinde kendi politik örgütlerinin diğer toplumun politik örgütlerinin meşruluğunun kabul edildiği yönündeki suçlamalara neden olacağından, spesifik projeler üzerinde birlikte çalışmayı istemeyen her iki taraftan gelecek baş edilmesi güç bir muhalefete neden olabilir (Constantinou ve Papadakis, 2001).

Papadakis (1997; 2009), Eylül 1994 - Eylül 1995 arasında yürüttüğü araştırması sırasında Pile'ye odaklanan ilk antropologlardan birisidir. Araştırmacının açık biçimde tespit ettiği köydeki iki toplum arasındaki gerginlikler, Pile'de yaşamının barut dolu bir fıçının üzerinde yaşamaya benzediğini söyleyen bir köylü tarafından da tüm çıplaklığıyla dile getirilmişti. Papadakis'in belirttiği gibi Pile'de küçük ve önemsiz olaylar, köylülerden ziyade medya ve her iki kesimin yetkilileri tarafından büyütülerek kolayca ulusal sorunlara dönüştürülebilirdi. Sürekli bir etnik çatışma bölgesi olarak algılandığından, medyaya göre Pile, uzlaşmaması ve bir çakıl taşının bile kaybedilmemesi gereken bir yerd. Köylüler ise kendilerini sürekli olarak diğer tarafın ajanı veya kaçakçı olarak ifşa eden her iki kesimin medyasından karşılıklı olarak nefret ediyorlardı.

Papadakis (1997; 2009) ayrıca Ada'daki yoğun toplumlararası çatışma dönemlerinde köyde barışın devamlılığını sorguladı. Köylülerin diğer topluma mensup köylülerini iki kez korudukları anlaşılmaktadır: bir tanesi Ada'nın başka bölgelerinden gelen aşırı milliyetçi Kıbrıslı Türkler'in köyün Kıbrıslı Rum sakinlerine saldırılarının Pileli Kıbrıslı Türkler'ce engellendiği 1963-64'te ve diğeri de Ada'nın diğer bölgelerinden gelen aşırı milliyetçi Kıbrıslı Rumlar'ın köyün Kıbrıslı Türk sakinlerine saldırmak istediklerinde Pileli sağcı Kıbrıslı Rumlar'ca engellendiği 1974'te. Her iki durumda da köylülerin kendi köylülerini diğer toplumdan korudukları, çünkü kendilerini de köydeki intikam eylemlerinden korumak istedikleri belirtildi.

Dolayısıyla, öyle görülüyor ki Pile'nin her iki toplumdan köylüleri, büyük ölçüde araçsal sebeplerden dolayı köylerinde istikrarı korumaya çalışmışlardı. Araştırma köydeki iki toplum fertleri arasındaki ilişkilerin kusursuz olduğunu iddia etmez. Aksine, ulusal semboller ve ideolojiler köyün günlük yaşamında özellikle belirgindi. Örneğin, Kıbrıslı Rum kahvehanesinin dış bölümü açık bir biçimde Yunan bayrağı, iç kısmı da tavanda boydan boya uzanan küçük Yunan bayrakları, Türkler'e karşı 1821 Yunan İhtilali resimleri ve "Helenizmin başkenti Atina değil Konstantinapol'dur" yazısı ile dekore edilmişti (Papadakis, 2009, s. 317). Dolayısıyla, iki toplum arasında mevcut daha geniş politik milliyetçi düşmanlıkların önüne geçilmesi için hiçbir çaba sarfedilmediği açıkça ortadaydı. Ayrıca, köylülerin birbirlerinin kahvehanelerini ziyaret etmeleri ender bir durumdu ve köylüler genellikle kendi toplumlarıyla vakit geçiriyorlardı. Bir köylünün belirttiği gibi bu büyük ölçüde pratik sebeplerle ve barışı korumak maksadıyla yapılıyordu. Kahvehanelerde insanlar genellikle siyaset hakkında konuşur, kendi görüşlerini açıkça ifade etmek isterdi, ancak kahvehane diğer toplumdan da insanlar varsa bu gibi konuşmalar genellikle tartışmalara veya muhtemelen kavgaya neden olmaktaydı. Bundan dolayı, öyle anlaşılıyor ki iki toplumun birbirinden belli bir mesafeye uzak durması üzerinde anlaşılmış bir durumdu. Çok ender bir durum olan, bir Kıbrıslı Türk'ün kumar alışkanlığı ve akli dengesinin hafifçe bozuk olması nedeniyle sıklıkla bir Kıbrıs Rum kahvehanesini ziyaret etmesinden bahsedilmiştir. Böyle durumlarda Kıbrıslı Rumlar bu kişilerin kumar bağımlısı ve özürsüz gibi görünen casuslar olduğundan ve kahvehaneye buradaki konuşmaları duymak için geliyor olabileceklerinden kuşulanmaktaydılar (Papadakis, 2009, s. 326). Dahası, köylülerin kendileri de geçmişte, köyde her iki toplumca da iyi bilinen toplumlararası suçlar işlemişti. Örneğin, Ada'nın başka bölgelerinden bir otobüs dolusu Kıbrıslı Türk'ün katledilmesi olayında Pileli Kıbrıslı Rumlar da yer almıştı. Böyle olmakla birlikte hiçbir toplum da bu olaydan açıkça

bahsetmedi. Zira, belirttikleri gibi geçmişte kazımak ve bu gibi olaylar hakkında konuşmak hiçbir zaman yarar getirmeyecekti. Dolayısıyla, Pileli köylüler kendi köylülerini korumaya ve barışı muhafaza etmeye çalışmış olsalar da, köyleri dışında zalimane şiddet olaylarına katılmakta tereddüt etmediler.

Köylüler birbirlerine karşı güvenlik mesafesini korumuş olsalar da, ticari faaliyetlerde işbirliğine gidiyorlardı. Papadakis'in belirttiği gibi, 1990'ların başlarına kadar Pile, Kıbrıslı Rum toplumunca gidip ucuz içki, sigara, giysi ve taze balık satın alınabilecek bir köy olarak bilinmekteydi (1997, 2009, ayrıca bkz. Constantinou ve Papadakis, 2001). Ara bölge üzerinde olmasından dolayı, ambargolara rağmen Pile, Kıbrıslı Türkler'in ürünlerini, ucuz mallardan faydalanmak amacıyla sık sık köye uğrayan Kıbrıslı Rumlar'a satabildikleri bir alışveriş merkezine dönüşmüştü. Pileli köylüler çabucak ortak çıkarlar için işbirliği yapabilecekleri bir yol bulmuşlardı: esas olarak Kıbrıslı Rumlar lokantaları kontrol ederken, Kıbrıslı Türkler de dükkânları ellerinde tutuyorlardı. Öyle görünüyor ki köylüler dengeyi korumak ve herkesi memnun etmek için değişik yollar bulmuşlardı: örneğin Kıbrıslı Rumlar lokantaları için gerekli balıkları genellikle Kıbrıslı Türkler'den satın alıyorlar, bazen de Kıbrıslı Türkler'i garson olarak lokantalarında istihdam ediyorlardı. Kıbrıslı Türk müşteriler arasında kavga yaşandığı zamanlarda Kıbrıslı Türk garsonlar çok faydalı olduklarından, bunun özellikle pratik uygulamaları vardı: Böyle bir durumda lokanta sahibi Kıbrıslı Rum'un müdahale etmeye çalışması olasılıkla durumu daha da kötüleştirirdi. Kıbrıslı Türk ile bir Kıbrıslı Rum müşterinin kavga ettikleri başka durumlarda ise, Kıbrıslı Türk garson bu kez kendi toplumundan müşterileri yatıştırabilir, lokanta sahibi Kıbrıslı Rum da Kıbrıslı Rum müşterileri idare edebilirdi.

Hüseyin Çakal, Pile üzerinde sosyo-psikolojik açıdan başka bir araştırma yaptı (Çakal, 2007). Çakal araştırmasında karma mahallelerarası ilişkileri, gruplararası arkadaşlıkları ve etnik önyargıları sorgulamayı hedefledi. Anket sorularından elde edilen nicel verileri kullanan Çakal, etnik gruplararası arkadaşlıktan kaynaklanan ilişkilerin, karma bir mahallede yaşamaktan kaynaklanan ilişkilere nazaran, önyargı ile daha negatif bir korelasyona sahip olduğunu ortaya çıkardı. Ayrıca, Çakal nicel bulgularını, yapılaşmış mülakat ve gözlemlerden elde edilen verilerle tamamladı. Mülakatlar yoluyla Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıs sorunu algıları arasında çarpıcı farklar tespit etti: görülen Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğu Kıbrıs sorununun 1974'teki çatışmaların bir sonucu olduğunu düşünürken, Kıbrıslı Türkler'in çoğu ise esas itibarıyla bunun etnik bir sorun olduğunu düşündü. Geçmişte köyde iki toplum arasındaki ilişkiler hakkında sorulduğunda, her iki toplumdaki katılımçılar 1960'dan önce ilişkilerin sakin ve normal olduğu ve ilişkilerinin 1963-1974 yılları arasında iyice bozulduğu konusunda hemfikir oldular. Kıbrıslı Türk katılımçıların ilişkilerinin 1955'ten sonra çok gerginleştiğini düşünmelerine karşın, Kıbrıslı Rumlar toplumlararası ilişkilerinin 1960-1963 arası dönemde gerginleştiği algısını dile getirdiler. Çakal, köylülerin anlatılarına bağlı olarak, dönemi oldukça gergin olarak tanımlasalar da hem Kıbrıslı Rum, hem de Kıbrıslı Türkler'in, 1974 çatışmaları sırasındaki zor dönemlerde iki toplum üyeleri arasındaki kişisel ilişkilerin olumlu doğasına vurgu yaptıklarını tespit etmiştir. Köylülerin Pile'de istikrarı korumaya yönelik sürekli çabaları, mülakatlar sırasında köylülerin toplum içinde ve dışında eski öfkeleri alevlendirmesi yüksek ihtimal olan konuşmalardan kaçınmasından anlaşılıyordu. Ayrıca, etnik gruplararası temaslar karma mahallelerde var olmasına rağmen, bunlar kişisel ve ekonomik faaliyetlerle ilgili olup, "günlük rutin işlere" ve daha fazla kişisel ilişkilere dönüşemiyor, veya toplumsal boyuta geçemiyordu (Çakal, 2007). Köydeki sınır kapısının 2003¹⁸'teki resmi açılışının toplum içindeki ilişkileri olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Genel olarak sonuçlar, iki toplumun köyde huzuru korumak amacıyla gayret sarfettiklerini göstermektedir. Araştırmacıya göre bu, köydeki sosyal yaşamın sınır gösterileri gibi (ör. "kadınların eve yürüyüşü" ve 1996 Derinya çatışmaları) dışsal şoklara ve hatta 1974'te Ada'nın başka yerlerindeki büyük çaplı silahlı çatışmalara karşı dayanmasına yardımcı olmuştur.

Psaltis ve Hewstone (2008) da Pile'de sosyo-psikolojik bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmacılar, gruplararası ilişkilerle birbiriyle bağlantılı birçok değişken üzerinde köydeki iki toplum üyelerinin arasındaki benzerlik ve farkları incelemek için iki toplumdaki temsili örneklerle birlikte bir anket araştırmasından yararlandılar. Psaltis and Hewstone'nun çalışması, sıradan insanlara güven, bağışlama, dış gruba bakış açısı ve olumlu hissiyat açısından Pile'deki Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'le ilgili, çalışma sonuçları Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rumlar'la ilgili olandan, daha olumlu bir izlenime sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Ancak, Kıbrıslı Türkler Kıbrıslı Rumlar'a nazaran diğer toplumla daha fazla temas halinde ve daha fazla karşı grup arkadaşlığına sahip olduklarını göstermiştir. Diğer yandan, Kıbrıslı Türkler'in belirttiğinden daha fazla olmak

18. 2003'ten önce Kıbrıslı Türkler için sınırın güneyine geçerek Pileli Kıbrıslı Türkler'i ziyaret etmek yasal olarak sadece birkaç saatliğine mümkündü. Gerçi birçok durumda esas amaç Kıbrıslı Rumlar'la görüşmekti. Her iki durumda da iki tarafın gizli polisleri tarafından izlenmekteydiler.

üzere önemli sayıda Pileli Kıbrıslı Rum diğer toplumla üst seviyede bir (olumlu, dayanışma ruhu içinde, saygıya dayanan) ilişki yaşadığını belirtti. İlişkilerle ilgili bu bulgular Pileli Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıs'ın güneyinde çalışması, dolayısıyla da Kıbrıslı Rum toplum üyeleriyle daha çok temas şansına sahip olmasıyla açıklanabilir. Bundan dolayı, Pileli Kıbrıslı Türkler'in diğer toplum üyeleriyle daha fazla temas kurma imkanına sahip olmalarına karşın, bu araştırmanın bulgularına göre kurdukları ilişkiler muhtemelen mesleki olup o kadar da üst seviye ilişkiler değildi. Bu sonuç, ayrıca Pile'deki Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rumlar'a yönelik tutumlarının pek de olumlu olmaması durumuyla örtüşmektedir.

Köydeki arkadaşlık ilişkileri açısından bakıldığında, karşı-grup arakadaşlıklarının çok yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kıbrıslı Rumlar'ın % 61.3'ü en az bir Kıbrıslı Türk arkadaşları olduğunu belirtmişken, köydeki Kıbrıslı Türkler'in % 86.6'sı en az bir Kıbrıslı Rum arkadaşları olduğunu bildirmiştir. İki toplum arasında ilginç bir fark ifşaat üzerinde görülmüştür. Karşılıklı olarak bakıldığında, Kıbrıslı Rumlar'ın özel yaşamlarıyla ilgili, Kıbrıslı Türkler'e açılmalarının, Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rumlar'a olduğundan, daha düşük bir ihtimal olduğu anlaşılmıştır. İki toplum üyeleri arasındaki bir diğer görüş ayrılığı köydeki güç dengesi ile ilgili gözlemlenmiştir. Özellikle, Kıbrıslı Türkler'in çoğunluğu Kıbrıslı Rumlar'ın köyde daha çok politik güce sahip olduğunu düşünürken, Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğu Kıbrıslı Türkler'in köyde daha fazla güce sahip olduğunu düşündüler. Buna ilaveten, Kıbrıslı Türkler'in çoğunluğu Kıbrıslı Rumlar'la işbirliği ve temas için daha fazla çaba harcadıklarını düşünmekteyken, Kıbrıslı Rumlar ise Kıbrıslı Türkler'le işbirliği ve temas için eşit oranda çaba harcadıklarını düşünmektedirler.

Genel olarak Psaltis ve Hewstone (2008) Kıbrıs'ın daha geniş nüfusu üzerinde yapılan araştırmayla karşılaştırıldığında, Pile'deki gruplararası ilişkilerin birçok temel kriter açısından daha iyi olduğunu belirtmektedir. Bulgular, ayrıca bunun yalnızca birlikte yaşamaktan çıkarılan bir sonuç olmadığını ortaya koymaktadır. Gerçekte, Pile'de olduğu gibi, sayısal asimetrinin köydeki Kıbrıslı Rumlar'ın lehine olduğu durumlarda, görünen o ki Kıbrıslı Türkler Kıbrıslı Rumlar'dan daha fazla gerçekçi tehdit ve gruplararası farkındalık¹⁹ ve ayrıca asimilasyon korkusu algılamaktadırlar. Bu algı, karma bir köyde dış grup üyeleriyle ilişkilerden doğan potansiyel olumlu etkileri azaltmaktadır.

Barbara Karatsioli (2010) Ada'nın son iki karma köyü olan Pile ve Bodamya'yı karşılaştırdığı bir antropolojik araştırma çalışması gerçekleştirdi. Pile ile ilgili olarak, Karatsioli, iki toplum üyeleri arasındaki etkileşimlerin her zaman "katı bir karşılıklık mekanizması ile desteklenmiş iki toplumlu bir renkte" olduğunu belirtmektedir (s. 43). Araştırmacıya göre, bugün de böyle olduğu gibi, Pile'de köylüler her zaman ayrı kahvehanelere, ayrı ibadethanelere, ayrı belediye başkanı ve belediye meclislerine sahip olmuşlar ve 1974'ten beri de Türk ve Yunan bayrakları çekmişlerdi. Karatsioli, Papadakis'in işbirliklerinin ticari faaliyetlerle sınırlı olduğu yönündeki düşüncesine katılmaktadır. Karatsioli'nin belirttiği gibi iki toplum arasındaki bariz farklılıkların işlendiği bu atmosferde, örneğin kamu binalarında bayrakların kullanımı üzerinde veya toplumlardan birinin kutlamaları sırasında gerginlik her zaman artmaktadır. Yine de bu gibi gerginliklerin arttığı dönemlerde barışı korumak maksadıyla katı karşılıklılığa dayalı bir müzakere sistemi sayesinde durumla başedilebilir. Bu, köyde somut barışın muhafazasını yıllardır sağlamış bir sistemdi. Köylüler, köy içinde şiddete hiç müsaade etmemişler ve köy içinde saldırıları her zaman engellemişlerdi. Hatta, toplumlararası çatışmanın tüm Ada'yı kasıp kavurduğu 1963-64'te bile şiddet olaylarının patlak vermesini engellemişlerdi. Ne var ki, Karatsioli'ye göre Pile'deki bu görünen barışın aslında "kıllık değiştirmiş bir çatışma" olduğu çok açık bir şeydir. Köyde açık bir çatışmanın önüne geçmeyi başarmış olsalar da Pileli köylüler 1963-64'te köy dışında yaşanan iki toplumlu şiddet eylemlerinde yer almışlardı. Üstelik eylemlerinin gizli saklısı da yoktu. Cinayetler, tecavüzler ve karıştıkları diğer eylemleri köyde saklamadan konuşuyorlardı. Bu, köyde toplumlararası nefret ve tansiyonun yükselmesine neden oluyordu, ancak bu öfke ve nefreti, kendi köylerinde barışı ve huzuru sürdürmek adına, başka yerlerdeki intikam eylemleri yoluyla köyün dışına yönlendiriyorlardı. Günümüzde, köylüler açık bir biçimde gerginliklere neden olan daha büyük ulusal toplumların sembollerini sergileseler de, kendi köylerinde huzurun sürmesi hatırına gerginlikleri dengelemeyi başarmışlardır. İlginçtir, sayısız uzlaşma aktivistinin Pile'ye uğramasına ve köylülere barış içinde birlikte yaşama tecrübelerini paylaşarak aktivitelerine katılmalarını rica etmelerine rağmen, köylülerin çok azı bu gibi etkinliklere katılma davetini kabul etti.

19. Gruplararası farkındalık bir kişinin, grup üyeliğinin ve gruplararası ilişkilerde grup farklılıklarının farkında olmasıdır (Harwood, Raman & Hewstone 2006).

Bugünden Geleceğe: Eski Karma Köy Sakinleri ve Uzlaşma

Eski karma köylerde yaşamış olan insanların toplumlararası yaşamla ilgili anılarının yakınlaşma sürecinde bir yapı taşı olarak kullanılıp kullanılmayacağı veya nasıl kullanılabileceğini ve ayrıca bu insanları hala birbirlerinden uzak tutan kurumsal ve ideolojik ne gibi engeller bulunduğunu araştıran ve eski karma köy sakinleriyle mülakatlara dayanan az sayıda çalışma bulunmaktadır.

2003'te Kıbrıslı Türkler'le Rumlar arasındaki sınır kapılarının açılmasıyla iki taraf arasında başlayan ziyaret ve temaslar büyük ilgi çekti. Bir dizi sebepten ötürü, araştırmacılar ile uzlaşma aktivistleri, eski evlerini ziyaret eden göçmenlerin nasıl hissettiklerini veya eski tanıdıklarıyla karşılaştıklarında ya da evlerinde yabancı simalar gördüklerinde nasıl tepki verdiklerini kaydetme çabasına girdiler:

- Birincisi, bu çalışmalar, yerinden edilmiş bireylerin söz konusu karşılaşma ve ziyaretler sonucunda terk edilmiş evleriyle ilgili anılarını, kimliklerini, dönüşlerinin önemini, şimdiki zaman ile geleceklerini ne derece ve nasıl yeniden gözden geçirdiklerini tespit etmeyi hedeflemiştir.
- İkincisi, öteki tarafı ziyaret eden yer değiştirmiş ve değiştirmemiş kişilerin, eski tanıdıklarıyla, "öteki"yle karşılıklı iletişiminin yollarını tespit etmenin, iki toplum arasında temas koşullarını yaratmaya yönelik gelecek stratejileri geliştirilmesinde veri sağlayacağı düşünüldü.

Argaca (Akçay) köyünden 1974'te ayrılmak zorunda kalan bazı Kıbrıslı Rumlar eski köylerini ziyaret ederken, Kıbrıslı Türk hemşerileri Rum tarafına seyahat ediyordu. Hediye ve haber alışverişinde bulunulup, iade edilmek üzere saklanmış bazı eşyaların verildiği ilk karşılaşmalar dostça ve duygusaldı. Peter Loizos'un gözlemlediği üzere, uzun yıllar sonrasında evlerine ve köylerine dönmek, evlerini kalıcı olarak kaybettikleri fikriyle yüzleşmelerine, oysa o zamana kadar gelecekte bir gün evlerine dönüp tekrar orada yaşayacaklarına inanmış olduklarını ve anılarındaki köyleriyle evlerini idealize etmiş olabileceklerini anladılar. Fakat aynı zamanda, bu sıcak ve samimi ziyaretleri sıklıkla, Kıbrıslı Türkler'in bahçeler ile evleri korumayı beceremediği, Hristiyan kiliseleri ile mezarlarının korunmasına kayıtsız kaldığı veya bu tarihi yerlerin tahrip edildiği yönünde eleştirel yorumlar izledi. Zaman zaman bu ziyaretler sonunda, bir daha Argaca'yı ziyaret etmemeye yemin ettikleri veya bazı ziyaretçilerin yeni tanıştıkları Kıbrıslı Türkler'le temas kurdukları için özür dileyen bir tutum geliştirdikleri görülür (Loizos, 2008). Başka durumlarda, Argacalı Kıbrıslı Türkler, bir zamanlar yardımını gördükleri yaşlı veya hasta eski Rum komşularına minnetlerini ifade etmek için güneyi ziyaret ettiler (Loizos, 2008). Loizos, görüşmelerden sonra Kıbrıslı Rumlar'ın sergilediği muğlaklığı açıklamaktadır. Bir yandan, eski tanıdıklarını görmüş olmaktan, geçmişlerinin bazı parçalarını kurtardıkları duygusuyla kendilerine ait bazı eşyaları geri almaktan memnuniyet ifade ettiler. Öte yandan, tahammül etmekte oldukları kaybetme duygusunun bir anda kalıcı olabileceği ve köylerine geri dönmelerinin mümkün olamayabileceği duygusuna kapıldılar. Temaslara tepkiler, sonuçta, bireylerin kayıplarıyla ilgili nasıl sonuçlara vardıklarına ve dönme mitine ne derece bağlılık geliştirdiklerine bağlıdır.

Günümüzde ve gelecekte uzlaşma konusuna, eski karma köyler Peristerona ile Afanya (Gaziköy)'de yürüttüğü araştırmayla AHDR da değindi. Burada araştırmacılar, iki toplumun kaderi ile Kıbrıs sorununun çözümüyle ilgili olarak katılımcıların inanç, tavır, korku ve endişelerini ele almaya çalıştılar.

2003'te köylerini yeniden ziyaret eden Peristeronalı Kıbrıslı Türkler, kaybettikleri yaşam için eski komşularıyla birlikte ağladılar. Peristeronalı Kıbrıslı Rumlar da bir vesileyle kuzeydeki hemşerilerini ziyaret ettiler. Köyde, hemşerileri bir araya getirmek için iki toplumlu bir festival düzenlenmişti. Burada Rum köylülerin Kıbrıslı Türk hemşerileriyle nostalji yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bazıları ise civar köylerden birçok Kıbrıslı Rum göçmenin Peristerona'ya yerleşip orijinal sakinlerin sayısını aştıklarından şikayet etmekteydiler. Görüşülen Kıbrıslı Türkler ise, gelecekte bir gün köylerine geri dönme arzusu ifade etmekte gönülsüzdüler. Bir Kıbrıslı Türk kadının söylediği gibi: "*Köy benim için artık bir şey ifade etmiyor*" (Beyli, 2010, s. 12). Başkaları, belki artık bir çözüme ulaşmak için "*çok geç*", çünkü "*artık Kıbrıslı Rumlar'a güvenemezsiniz. EOKA öncesinde onlara güvenebilirsiniz; ama şimdi çok geç*" görüşünü savundu (Beyli, 2010, s. 14). Peristeronalı bazı Kıbrıslı Türkler, geçmişleriyle olan bağlantılarını koparmamayı seçtiler ve eski köylerini ziyaret etmeyi sürdürdüler. Ancak diğerleri için, eski anılarını tekrar ziyaret etmenin ve eski günlerden geriye hiçbir şey kalmadığını görmenin çok acı verici olduğu anlaşılmaktadır. Çatışma yıllarının, öteki topluma yönelik korkularını arttırdığı ve geri dönme isteği geliştirmeyi engellediği görülmektedir. Eski hayatlarını düşünmediler ve yeni adreslerini kalıcı olarak kabul ettiler.

Peristeronalı Kıbrıslı Türkler ile Rumlar arasındaki temas bugün hala devam etmektedir. Ancak, bu temas, yaşlı köylülerin ölmüş olması nedeniyle çoğu bağlantı kaybedildiğinden, köyü ziyaret eden az sayıda insanla sınırlıdır.

Kendileriyle mülakat yapılan Gaziköylü (Afanyalı) Kıbrıslı Rumlar'ın tümü 2003'te kapılar açılır açılmaz köylerini ziyaret ettiler. Geriye dönüşün bireysel tecrübeleri elbette çeşitlidir; ama çoğu mülakatta ortaya çıkan ortak tema, statükodan dolayı duyulan hayalkırıklığı ve üzüntüdür. Cabrera (2009)'nın açıkladığı gibi, bireysel tepkilerin, bulmayı ümit ettiklerinin gerçekte tersini bulmuş olmaktan kaynaklandığı görülmektedir. Bazıları köydeki evlerinin yıkıldığı hakkında konuşurken, diğerleri kuzeydeki evlerinde ve toprakları üzerindeki binalarda Türkiyeli yerleşiklerin yaşamasından duyduğu hayalkırıklığını ifade ediyordu. Öte yandan Kıbrıslı Türk köylüler, köyde bir ya da iki Rum araç gördüklerini ve temas düzeyinin iyi olduğundan bahsediyorlardı. Ancak, bir Kıbrıslı Türk köylü şunu anlattı:

"Kıbrıslı Rumlar evlerimizde misafirdirler ve misafirler her zaman hoş karşılanırlar [ama] bütün bu yaşananlardan sonra onlarla birlikte yaşamak imkansızdır" (Beyli, 2010, s. 21-22).

Kendisiyle mülakat yapılan Gaziköylü (Afanyalı) Kıbrıslı Rumlar'ın çoğu Ada'nın kuzeyini 3-4 kez ziyaret etmiş, ancak hiçbiri, Kıbrıs'ta organize edilen iki toplumlu yeniden yakınlaşma aktivitelerine katılmamıştı. Bir Kıbrıslı Rum kadının ise Kıbrıslı Türkler'i köyde ziyaret etmek için Gaziköy'e düzenli olarak gitmekte olduğu belirtmeye değerdir. Bu yöndeki tecrübesi eskiye gitmekte olup, Kıbrıslı Türkler'le teması oldukça olumlu niteliktedir. Cabrera'nın açıkladığı gibi, hikayesindeki vurgu, temaslarının sadece niceliğine değil aynı zamanda niteliğineydi. Bölgesinde bir kilise kurmaya çalışıyor ve görünüşte bu konuda Kıbrıslı Türkler'den tam destek alıyordu. Ayrıca birçok davetli Kıbrıslı Türk'ün katıldığı ve Kıbrıslı Rumlar'la birlikte kutladıkları oğlunun düğününü hatırlıyordu. Bir erkek katılımcı, kapıların açılmasından üç gün sonra çocukları ve babasıyla birlikte Gaziköy'ü ziyaret etmişti. Her ne kadar yeşil hattı geçerken pasaportunu göstermek babasını üzmüş olsa da, Gaziköylü Kıbrıslı Türkler'in onu hatırlayıp sıcak bir şekilde karşılamış olmalarından mutluluk duymuştu. Bir diğer erkek katılımcı, önceleri kuzeyi ziyaret etmeye isteksiz olmasına rağmen, kendi köyü ile evini görmek isteyen komşusu tarafından ikna edilmişti. Eskiden yaşamış olduğu evin çok kötü durumda olduğunu görünce hayalkırıklığına uğramıştı. Babasını tanıyan ve kendisini kahvehaneye davet eden bir Kıbrıslı Türk'le rastlantı eseri karşılaştığını anlattı. Söz konusu kahvehanenin 1974 öncesindeki sahibi olan amcası hala kayıp olduğundan, daveti reddetmişti.

Kıbrıs sorununun çözüm olasılığı sorulduğunda, çoğu Kıbrıslı Rum kesin bir yanıt vermekte isteksiz göründü. Ancak açıktır ki, yakın gelecekte tatmin edici ve adil bir çözümü mümkün görmüyorlardı. Bir katılımcı, Adanın birleştirilmesine kesinlikle karşı olduğunu ve çözüm olsa bile eski köyüne asla geri dönmeyeceğini vurguladı. Görüşlerinde o kadar katı olmayan Gaziköylü bir diğer katılımcı, köye tekrar dönmekten korktuğunu, Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'e güvenmediğini ve artık birlikte yaşayamayacaklarını söyledi. *"Türkiyeliler'in Hristiyanlar'ı öldürmelerine izin verdikleri için"* (Cabrera, 2009, s. 15) Kıbrıslı Türkler'i affedemiyor ve mevcut durumun ideal olmamakla birlikte federasyondan çok daha iyi olduğuna inanıyordu. Sadece bir Rum kadın, iki etnik toplumun temsil edilip barış içinde yaşayacağı bir federal devlet ümit ettiğini açıkça savunuyordu.

Gaziköylü Kıbrıslı Türk görüşmecilere Rumlar'la yeniden birarada yaşamak isteyip istemedikleri sorulduğunda, verdikleri yanıt olumsuzdu (Beyli, 2010). Bunu, güvenliğin kendileri için en önemli şey olduğu, mevcut durumun güvenliklerini sağladığı şeklinde açıkladılar. Aslında, Kıbrıslı Türk katılımcıların çoğu şu anki statükodan memnun olduklarını, Kıbrıs sorununun en iyi çözümü bu olduğundan, gelecekte de *"böyle kalmasını istediklerini"* söylemekteydiler.

Çoğu, federasyona veya herhangi başka bir çözüme inanmıyordu. İki toplum arasında artan güvensizlik nedeniyle Kıbrıslı Türkler'le Rumlar'ın artık birlikte yaşayamayacaklarını düşünüyordu. Bu kişiler için diğer toplumun üyeleriyle geçmişte yaşanmış bireysel iyi ilişkiler zaman içinde önemini yitirirken, gruplararası teması koparan negatif olayların belleklerinde baskın hale geldiği (Beyli, 2010) ve bu durumun, gelecekte yeniden birlikte yaşama istekliliği ile olasılığını düşünme şekillerini belirlediği anlaşılmaktadır.

Raporun bu kısmında, Kıbrıs'ın eski karma köylerindeki yaşamla ilgili literatür gözden geçirildi. Geçmişin sorgulanmasında belleğin rolü üzerinde durularak, Kıbrıs'taki eski karma köylerle ilgili sınırlı sayıdaki mevcut araştırmalar tanımlandı. Karma köylerin geleceği de sakinlerinin uzlaşma

konusunda ne düşündüklerine bakılarak incelendi. Bütüne bakıldığında, Kıbrıs'ın karma köylerine araştırmacıların az ilgi gösterdiği açık olup, bu konudaki araştırmaların çoğu nitel özellik taşımaktadır.

Raporun ilerleyen bölümleri, Kıbrıs'taki yaklaşık 100 eski karma köyden 1900 civarında Kıbrıslı Türk ve Rum sakinle gerçekleştirilmiş olan nicel bir anket araştırmasının bulgularına odaklanacaktır. Bundan önceki literatür incelemesinde, Kıbrıs'ın karma köylerindeki hayatı nicel olarak incelemeye girişen hiçbir araştırmaya rastlanmadı. Bu araştırmanın izleyen kısmı söz konusu boşluğu doldurmaya çalışacaktır.

Hazırlanmış olan anket, geçmişteki köy hayatı hakkında 'objektif bilgi' sağlamak amacını değil, eskiden karma köylerde yaşayanların *algılarının*, köy hayatının ve bunların öteki toplum hakkındaki günümüzdeki algılarla nasıl ilişkili olduğunun, gelecekte Kıbrıs'ta toplumlararası hayatta ilgili ideal görüşlerle beraber diğer topluma ilişkilerinin araştırılması amacını hedeflemiştir.

Araştırma, özelde, Kıbrıs'taki eski karma köy sakinlerinin geçmiş, şimdi ve gelecek temsillerini ele alır. Araştırma, bu köylerde yaşayanların gündelik hayat algılarının çerçevesini çizmekle beraber, ayrıca, eski sakinlerin bugünkü tarih temsillerini ve bunun yanında güven, kaygı ve tehditler gibi gruplararası ilişkilerle alakalı konulara değinen diğer toplum mensuplarının algı ve tutumlarına da yer verir. Ayrıca, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik beklenti algıları gibi geleceğe yönelik beklentiler, geçmiş-şimdi-gelecek arasındaki karmaşık ilişkiyi araştırmak için –nüfusun karma köy hayatı tecrübesi olan bu özel ve hassas kesiminin dilek ve isteklerini daha iyi anlama ve bu görüşleri etkileyen sosyo-psikolojik faktörleri ortaya çıkarmak çabasıyla sorgulanmaktadır.

Bu çalışmanın dayandırıldığı veriler bütünü, nicel bir anket araştırması sonucunda elde edildi. Araştırma soruları, bu kitabın iki yazarı olan AHDR eski Araştırma Direktörü ile AHDR-MIDE eski Araştırma Direktörü tarafından, anketin erken gelişim aşaması boyunca yardım etmeleri için görev verilen Kıbrıslı Türk ve Rum bağımsız araştırmacıların katkılarıyla hazırlandı.

Araştırma soruları tasarlanır tasarlanmaz önce esas itibarıyla geliştirilmiş olduğu İngilizce'den, Yunanca ve Türkçe'ye ve ardından çevirilerde tutarlılık sağlamak adına yeniden İngilizce çeviri yapıldı. Veri toplanması için biri Kıbrıslı Rum (Noverna), biri de Kıbrıslı Türk (Kadem) olmak üzere iki özel araştırma şirketi görevlendirildi. Başlangıçta, iki araştırma şirketi, eski karma köy sakinlerinden 10 Kıbrıslı Rum ve 10 Kıbrıslı Türk ile anketin pilot uygulamasını yaptılar. Ankette gerekli tüm düzenlemeler pilot uygulamasının sonuçlarına dayanarak yapıldıktan sonra, temel veri toplanması işine geçildi. Araştırma anketi toplamda 173 maddeden oluştu ve tamamlanması için yaklaşık 45 dakika ile 1 saat arasında bir süre gerektirdi.

Temsili örneklemeler, bölünmüş Kıbrıs'ın iki tarafında bulunan eski karma köylerde yaşamış Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarından seçildi. Anket bölümleri özellikle katılımcıların 1955-1959, 1963-1964 ve 1974 yılları arasındaki deneyimleri hakkında sorulardan oluşsa da sadece 1955-1974 yılları arasında karma köylerde yaşayan insanlar ile mülakat yapılmıştır. Vurgu, toplumlararası çekişme bu yıllarda gelişip zirve yaptığı için özellikle bu döneme yapılmıştır. Daha önceki zaman dilimlerinde karışık köylerdeki yaşamın incelenmesi şüphesiz ilginç olurdu ama karşılaşılan, röportaj yapabilecek sağlık durumu yeterince iyi olan katılımcıları bulma zorluğu nedeniyle bundan kaçınılmıştır. Herhangi bir durumda, tarihsel açıdan modern çağın sonlarında ve etnik çatışmanın doruğu sırasında araştırılan dönem, geleneksel ya da modern çağın başlarında yapılan bir çalışma ile karşılaştırıldığında şimdiki zamandaki konuları toplama ve geleceğe yönelik bazı tahminlerde bulunma amaçları için daha yararlı bulunmuştur.

Her köy için ilk başta amaçlanan mülakat sayısı rastgele tabakalaşmış örnekleme yöntemi kullanılarak, başlangıç noktaları çeşitli köylerde 1960 nüfus yoğunluğu esasına göre tespit edildi (1960 nüfus sayımı ile gösterildiği gibi). Bu seçme yönteminin belirlediği köy başına düşen görüşme sayısı, 1960'tan bu yana geçen zaman içinde her bir köy nüfusunun belli bir yüzdeliği ölmüş olduğundan, hedef kitlenin bugün hayatta olan bir örneklemini seçilir kılan esnek kotaları tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Toplamda katılımcılar 97 eski karma köyden seçilmiştir. Bunların listesi, Ek 1'de verilmiştir.

Katılımcılar, halen köylerinde ikamet edip etmediklerine bağlı olarak, iki ana yöntem ile seçildi. Halen mevcut bölünmenin kuzeyinde bulunan köylerde ikamet eden Kıbrıslı Türk katılımcılar ve güneyinde bulunan köylerde ikamet eden Kıbrıslı Rum katılımcılar, rastgele hanelerden ve rastgele köy kahvehaneleri veya kültürel kulüpleri gibi merkezi yerlerden araştırmaya alınması kombinasyonu yoluyla seçilmiştir.

Şu anda mevcut bölünmenin kuzeyinde bulunan eski karma köylerdeki Kıbrıslı Rum katılımcıların yerini ve şu anda mevcut bölünmenin güneyinde bulunan eski karma köylerdeki Kıbrıslı Türk katılımcıların yerini tespit etmek daha zor ve çetrefilliydi. Bu gibi durumlarda katılımcılar, birkaç yöntem bir arada kullanılarak amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiştir. Ziyaretler, yerinden edilmiş kişilerin bulunduğu birçok mülteci bileşiklerine

(yerleşim yerleri) yapılmıştır. Ayrıca, mültecilerin belirli köylere tehirci ile ilgili bilgiler katılımcıları bulmak için kullanılmıştır. Aynı köylü Kıbrıslı Türk mülteciler genellikle hep birlikte Kuzeyde başka bir köye yerleştirildiği için yerinden edilen Kıbrıs Türk katılımcıların çoğunun bu yöntemlerle tespit edildiğini belirtmek gerekir. Ancak Kıbrıs Rum mültecilerde durum böyle değildi. Rum mülteciler genellikle farklı yerlerde dağınık bir şekilde kendi köylülerinden ayrı yerlere yerleştirildiler. Bu nedenle, Kıbrıs Rum katılımcılar ile ayrıca toplum liderleri, merkezler veya mevcut bölünmenin kuzeyinde bulunan köylerin eski Kıbrıs Rum sakinlerinin güneyde faaliyetini sürdürdükleri kuruluşlar yoluyla temas kuruldu. Son olarak, kartopu ve gönderme teknikleri²⁰ görüşme yapılan her katılımcının en fazla 2 kişi önermesiyle uygulandı.

Tüm görüşmeler yüz yüze, katılımcının evinde veya köy kahvehanesinde ya da kültürel kulüpler gibi merkezi bir yerde yapılmıştır.

Ankete katılan her anketör, alan yöneticisi ve bölgelerin yerel denetçileri tarafından sınıf oturumlarında anket üzerinde eğitildi ve ana veri toplama öncesi iki deneme görüşmesi tamamladı. Alan çalışmasının seyri sırasında, kalite kontrolleri araştırma ajansları tarafından yapıldı. Anketlerin alt örnekleri, demografi ve anahtar soruların kontrolünün akabinde, görüşmenin belirlenen katılımcı ile, doğru ve güvenilir şekilde yapıldığını teyit etmek için yüz yüze veya telefonla yapılan geri aramalarla tekrar kontrol edildi.

Kıbrıslı Rumlar ile toplam 1005 görüşme yapılmıştır. Kıbrıslı Rum örneklemi 68 yaş ortalamasıyla % 55 Kıbrıslı Rum erkeklerden ve % 45 kadınlardan oluşmuştur.

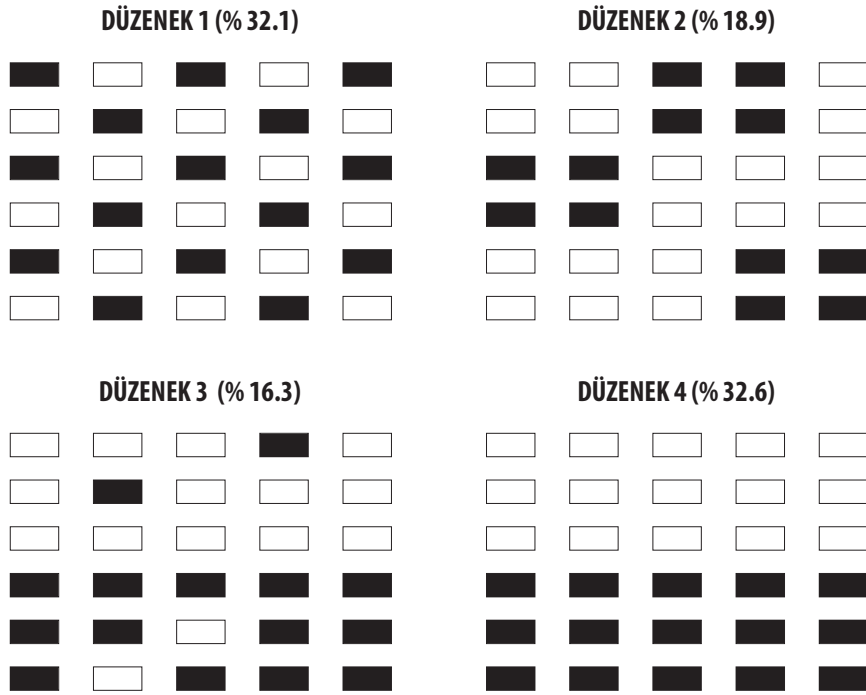
Kıbrıslı Türkler ile toplam 882 görüşme yapılmıştır. Kıbrıslı Türk örneklemi 61 yaş ortalaması ile % 55 erkeklerden % 45 kadınlardan oluşmuştur.

20. Kartopu ve gönderme mevcut katılımcıların araştırma için kendi tanıdıkları arasından katılımcılar bulduğu olasılıksız örnekleme (nonprobability sampling) örnekleme tekniklerindedir.

Karma Köylerde Yaşam: Geçmiş

Katılımcılara 1974 öncesinde karma köylerdeki günlük yaşamları ile ilgili birçok soru soruldu. Bu bölümde katılımcıların geçmişle ilgili konularda verdikleri cevapları inceleyeceğiz.

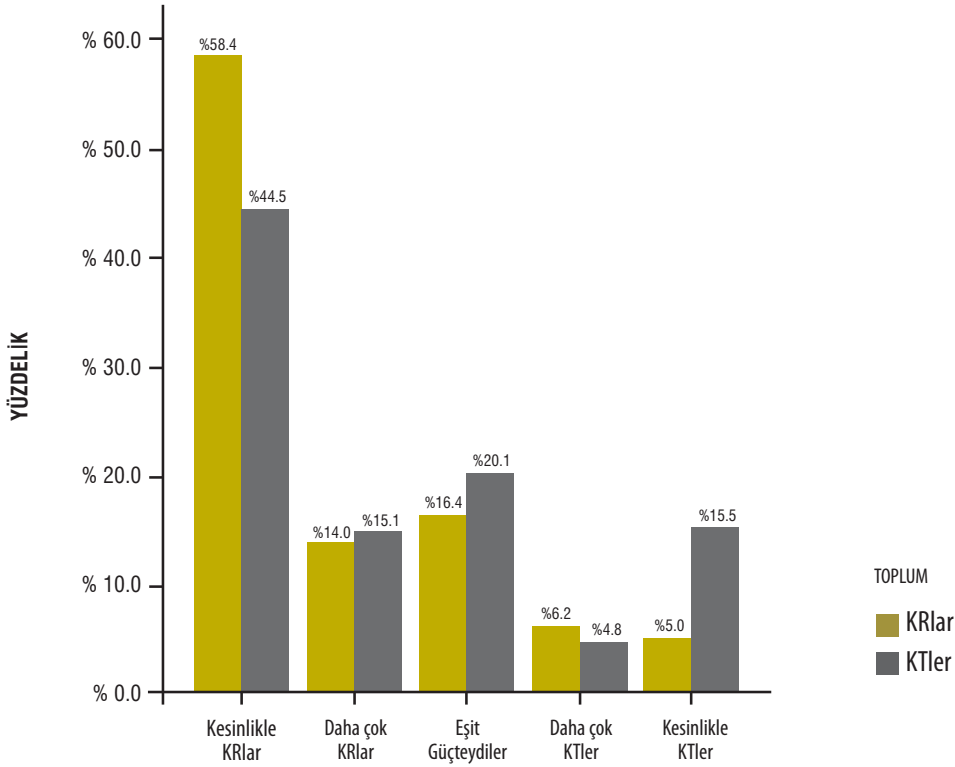
Geçmişteki yaşam ile ilgili araştırdığımız ilk konulardan biri, köylerdeki evlerin yerleşim şekliydi. Katılımcılardan Şekil 1'de verilen düzeneklerden kendi köylerindeki Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk evlerinin yerleşimine uygun olanı seçmelerini istedik.

Şekil 1. Katılımcılara, kendi karma köylerindeki düzeneğe hangisinin uyduğunu seçmeleri için gösterilen ev yerleşim düzenekleri

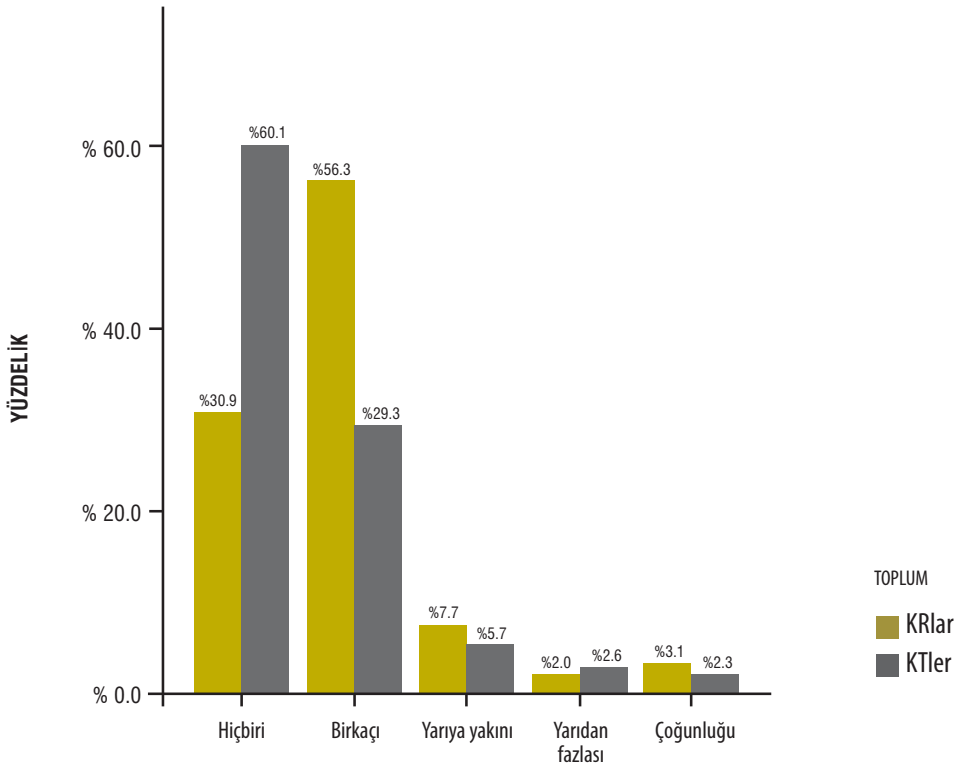
Şekil 1’de belirtilen sonuçlardan katılımcıların % 32.1’inin kendi köylerindeki düzeneğin iki toplumun tamamen dağılmış yaşadığı Düzenek 1’e benzediğini belirttiği görülüyor. % 18.9 oranında az bir katılımcı kendi köylerindeki düzeneğin Düzenek 2’ye benzediğini düşünürken, katılımcıların yalnızca % 16.3’ü Düzenek 3’ü seçti. Bunun ötesinde, katılımcıların % 32.6’sı iki toplumun köyün tamamen farklı bölgelerinde yaşadığını gösteren Düzenek 4’ü seçti.

Bir sonraki soru köylerdeki ekonomik gücün dağılımına yönelikti. Katılımcılara özellikle hangi toplumun köyde daha fazla ekonomik güce sahip olduğunu soruyordu. Şekil 2’de görüleceği gibi Kıbrıslı Rumlar’ın çoğu (% 58.4) ve Kıbrıslı Türkler’in çoğu (% 44.5) köylerinde kesinlikle Kıbrıslı Rumlar’ın daha fazla ekonomik güce sahip olduğunu belirttiler. Fakat ‘Kesinlikle Kıbrıslı Türkler’ seçeneğine bakıldığında, katılımcıların cevapları arasında büyük bir farklılık görülüyor: Kıbrıslı Türkler’in % 15.5’i bu seçeneğe katılırken Kıbrıslı Rumlar’ın yalnızca % 5’i köylerindeki Kıbrıslı Türkler’in daha fazla ekonomik güce sahip olduğunu belirtmiş.

Şekil 2. “Köyde ekonomik olarak hangi toplum daha güçlü idi?” sorusuna Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların verdikleri cevaplar

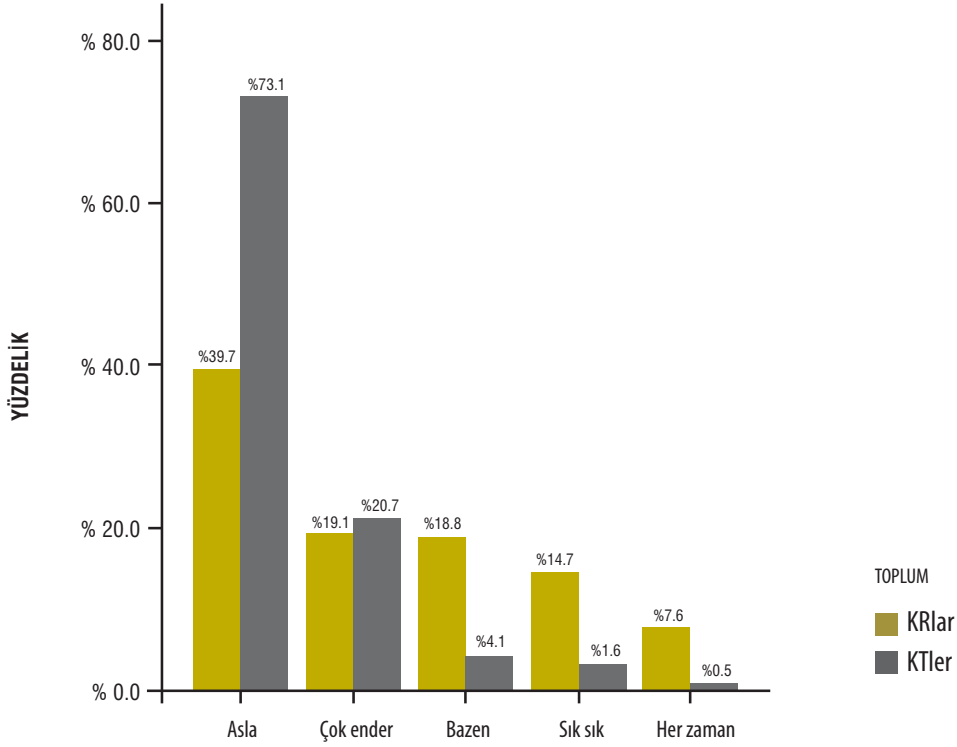
Bir sonraki sorularda iki toplumun bireyleri arasındaki sosyal ilişkileri araştırdık. Katılımcılara yakın arkadaşlarından kaçının grup dışı bireyler²¹ (köyde yaşıyor olsun veya olmasın), olduğunu sorduğumuz zaman, örneklemimizdeki Kıbrıslı Türkler'in yarısından fazlası (% 60.1) yakın arkadaşları arasında hiç Kıbrıslı Rum olmadığını, % 29.3'ü ise birkaç yakın arkadaşlarının Kıbrıslı Rum olduğunu belirttiler. Diğer yandan, örneklemimizdeki Kıbrıslı Rumlar'ın yarısından fazlası (% 56.3) birkaç yakın arkadaşlarının Kıbrıslı Türk olduğunu belirtirken % 30.9'u hiç yakın Kıbrıslı Türk arkadaşları olmadığını belirttiler. Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'e göre daha fazla arkadaşlık belirtmesi sonucunda, gruplararası arkadaşlıkların boyutunda net bir farklılık raporlandı (Şekil 3'e bakınız).

Şekil 3. "Arkadaşlarınızın kaç grup dışı bireylerdi?" sorusuna Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların verdikleri cevaplar

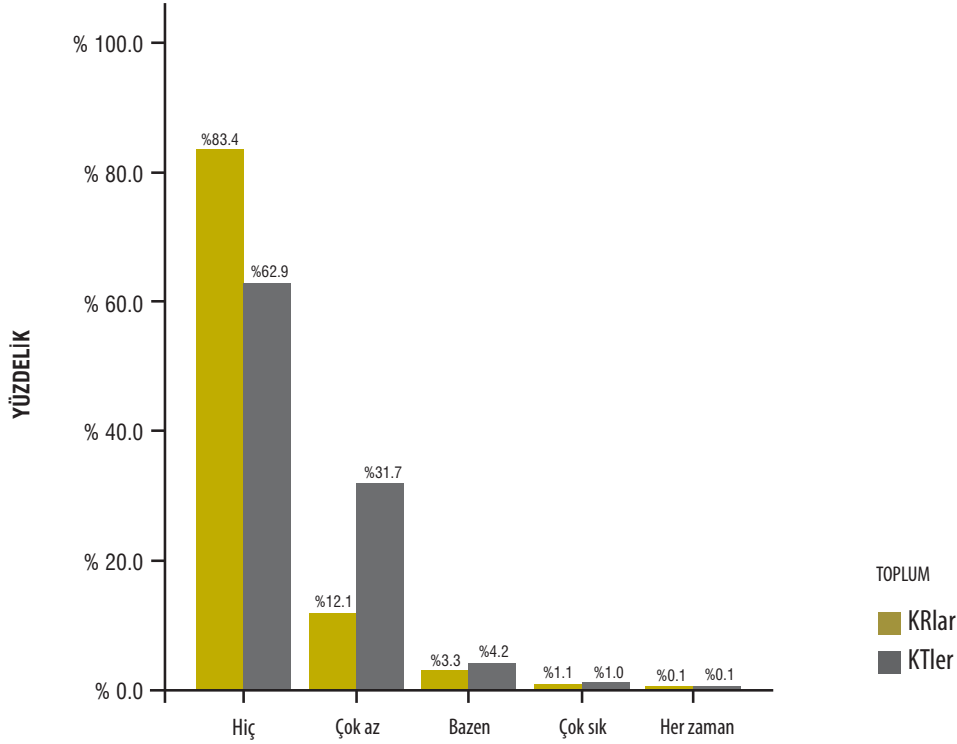
21. Orijinal anket soruları "grup dışı bireyler" in bahsedildiği yerlerde "Kıbrıslı Türk" veya "Kıbrıslı Rum" olarak göndermede bulundu. Yani "grup dışı bireyler" tabirinin geçtiği yazı, tablo veya şekillerde Kıbrıslı Rum katılımcılara verilen anketlerde "Kıbrıslı Türkler" olarak, Kıbrıslı Türk katılımcılara verilen anketlerde ise "Kıbrıslı Rumlar" olarak gönderme yapıldı.

Katılımcılara ayrıca Kıbrıslı Türk veya Kıbrıslı Rumlar'ın diğer toplumun bireylerinin düğünlerinde sağdıç, nedime veya şahit olup olmadıkları soruldu. Kıbrıslı Türkler'in çoğu (% 73.1) böyle bir durumun hiçbir zaman gerçekleşmediğini söylerken, Kıbrıslı Rumlar bunun daha sık olduğunu belirttiler. Kıbrıslı Rumlar'ın yalnızca % 39.7'si bunun hiçbir zaman olmadığını belirtti (Şekil 4'e bakınız).

Şekil 4. "Diğer toplumun bireylerinin düğünlerinde KR veya KT sağdıç/ nedime/ şahit var mıydı?" sorusuna Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların verdikleri cevaplar

Katılımcılara ayrıca iki toplumun üyeleri arasında karma evlilikler olup olmadığı soruldu. Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğu (% 83.4) karma evliliklerin hiç olmadığını söylerken, Kıbrıslı Türkler'in % 62.9'u karma evliliklerin hiç olmadığını belirtti. Fakat, Kıbrıslı Türkler'in % 31.7'si ve Kıbrıslı Rumlar'ın % 12.1'i bu karma evliliklerin ender de olsa gerçekleştiğini belirtti (Şekil 5'e bakınız). Bu soru ile ilgili olarak iki toplum arasındaki farklılık önemlidir; çünkü temas konusundaki sonuçlarla zıtlık oluşturur.

Şekil 5. "İki toplum arasında karma evlilikler var mıydı?" sorusuna Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların verdikleri cevaplar

Bir sonraki soru seti katılımcılara kendilerinin diğer toplumun bireyleri ile ne sıklıkta sosyal ilişkiler kurduğunu soruyor. Katılımcıların bu sorulara cevapları **Tablo 6**'da verilmiştir. Bu soruların ilki katılımcılara diğer toplumun bireylerine ne sıklıkta selam verdiklerini soruyor. Kıbrıslı Rumlar'ın % 68.9'u Kıbrıslı Türkler'e çok sık selam verdiklerini belirtirken Kıbrıslı Türkler'in yalnızca % 8.6'sının aynı cevabı vermesi dikkat çekicidir. Öte yandan Kıbrıslı Türkler'in % 31.3'ü Kıbrıslı Rumlar'a hiçbir zaman selam vermediklerini belirtirken Kıbrıslı Rumlar'ın yalnızca % 3.2'si Kıbrıslı Türkler'e hiçbir zaman selam vermediklerini belirttiler. Katılımcılara diğer toplumdan kişilerle ne sıklıkta sohbet ettikleri sorusuna verilen cevaplardan da benzeri bir resim ortaya çıkıyor. Kıbrıslı Rumlar'ın yine çoğunluğu diğer toplumun bireyleri ile çok sık sohbet ettiklerini belirtirken, Kıbrıslı Türkler'in yalnızca % 6.7'si Kıbrıslı Rumlar'la çok sık sohbet ettiklerini belirttiler. Aslında, Kıbrıslı Türkler'in % 32.5'i Kıbrıslı Rumlar'la hiçbir zaman sohbet etmediklerini söylerken, Kıbrıslı Rumlar'ın yalnızca % 4.6'sı Kıbrıslı Türkler'le hiçbir zaman sohbet etmediklerini belirttiler.

Tablo 6. Köylerindeki grup dışı bireylerle sosyalleşme sıklığına dair sorulara Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler'in verdikleri cevapların yüzdeleri

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık	Çok sık	ORTALAMA
Köyünüzde grup dışı bireylere ne sıklıkta selam verirdiniz (mesela onları sokakta gördüğünüz zaman)?	KR	%3.2	%4.2	%4.8	%18.8	%68.9	4.46
	KT	%31.3	%23.7	%19.7	%16.1	%8.6	2.47
Köyünüzde grup dışı bireyler ile ne sıklıkta sohbet ederdingiz?	KR	%4.6	%4.2	%5.1	%19.5	%66.1	4.39
	KT	%32.5	%25.1	%21.2	%13.8	%6.7	2.37
Grup dışı köylülerinizle ne sıklıkta sosyal faaliyette bulunurdunuz (mesela düğünler, partiler, dışarı çıkmak, doğum günleri, cenazeler)?	KR	%12.9	%10.5	%22.0	%22.5	%30.8	3.48
	KT	%52.0	%20.7	%14.9	%8.0	%4.0	1.91
Grup dışı bireylere ait dükkanlara ne sıklıkta giderdingiz?	KR	%52.6	%9.4	%10.4	%12.4	%10.6	2.15
	KT	%38.7	%27.7	%19.4	%9.2	%4.8	2.13
Grup dışı bireylere ait kahvehanelere ne sıklıkta giderdingiz?	KR	%54.3	%8.8	%9.7	%10.3	%13.6	2.17
	KT	%61.7	%16.1	%11.5	%6,6	%3.5	1.73

Not: Yukarıdaki tabloda geçen "grup dışı bireyler"den bahsedildiğinde Kıbrıslı Rum katılımcılara verilen orijinal anketlerde "Kıbrıslı Türkler" olarak, Kıbrıslı Türk katılımcılara verilen anketlerde ise "Kıbrıslı Rumlar" olarak gönderme yapıldı.

Bir sonraki soruda katılımcılardan köylerindeki grup dışı bireylerle dışarıya çıkmak, partilere, doğum günlerine, düğünlere ve hatta cenazelere gitmek gibi belli sosyal aktiviteleri ne sıklıkta paylaştıklarını belirtmeleri istendi. İki toplumun cevaplarında yine büyük farklılıklar gözlemlendi. Kıbrıslı Türkler'in % 52'si Kıbrıslı Rum köylüleriyle hiçbir zaman sosyal bir aktivitede bulunmadıklarını belirtirken, Kıbrıslı Rumlar'ın % 53.3'ü Kıbrıslı Türk köylüleriyle sık veya çok sık sosyal aktivitede bulduklarını belirttiler.

Buna ek olarak, katılımcılara grup dışı bireylere ait dükkan ve kahvehanelere ne sıklıkta gittikleri soruldu. Katılımcıların bu iki soruya verdikleri cevaplardan karma köylerdeki insanların çoğunluğunun grup dışı bireylere ait dükkan (Kıbrıslı Rumlar'ın % 62'si ve Kıbrıslı Türkler'in % 66.4'ü) ve kahvehanelere (Kıbrıslı Rumlar'ın % 63.1'i ve Kıbrıslı Türkler'in % 77.7'si) ya ender olarak gittikleri ya da hiçbir zaman gitmedikleri fakat kendi toplumlarına ait müesseselere sıkça gittikleri net olarak görülmektedir. Yine de her iki toplumdan oldukça az kişi (Kıbrıslı Rumlar'ın % 33.5'i ve Kıbrıslı Türkler'in % 27.5'i) grup dışı bireylere ait müesseselere ya bazen, ya da sık veya çok sık gittiklerini belirttiler.

Katılımcılardan ayrıca grup dışı bireylerle geçmişte olan temaslarının niteliğini değerlendirmeleri istendi. Daha önceki sorularda olduğu gibi, iki toplumun bireylerinin cevapları arasında büyük farklılıklar gözlemlenebilir. **Tablo 7**'de görüldüğü gibi Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğu (% 78.8) Kıbrıslı Türkler'le 1974 öncesi temaslarını büyük ölçüde memnuniyet verici ve çok memnuniyet bulduklarını belirttiler. Bunun tersine, Kıbrıslı Türkler'in yalnızca küçük bir azınlığı (yalnızca % 14.7) aynı cevabı verdi. Katılımcılara bu teması işbirliği ruhu içinde mi yaşadıklarını soran bir sonraki soruya verilen cevaplarda da yine benzeri bir durum görülüyor. Yine Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğu (% 77.8) bu teması büyük ölçüde veya çok işbirliği ruhu içinde yaşadıklarını belirtirken Kıbrıslı Türkler'in azınlığı (% 14) bu fikre katıldılar. Son olarak, aynı durum bu teması olumlu bulup bulmadıklarını soran soruda da görülüyor. Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğu (% 80.9) bu teması büyük ölçüde memnuniyet verici ve çok olumlu bulduklarını belirtirken Kıbrıslı Türkler'in azınlığı (% 13.6) bu konuda hemfikir oldular.

Tablo 7. "1974 öncesinde diğer grubun bireyleri ile karşılaştığınızda bu teması ne oranda ... bulurdunuz?" sorularına Kıbrıslı Rum and Kıbrıslı Türk katılımcılar ın cevap oranları.

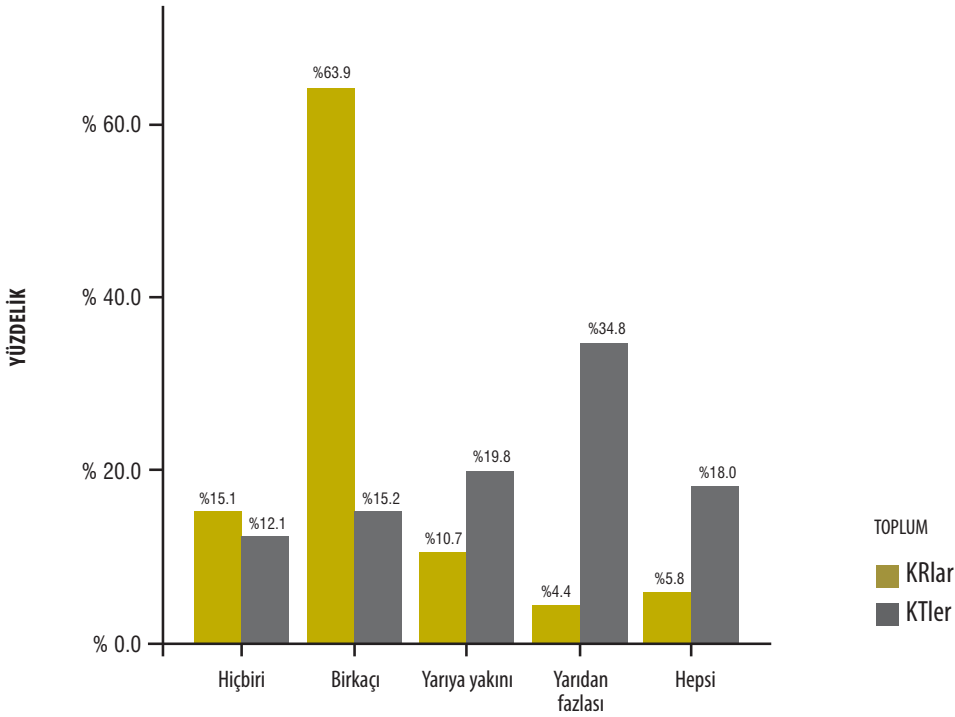
		Hiç	Az	Orta derecede	Epeyce	Çok fazla
Memnuniyet verici	KR	%4.1	%5.9	%10.3	%32.0	%46.8
	KT	%29.4	%25.5	29.0%	%10.1	%4.6
İşbirliği ruhu içinde	KR	%5.9	%5.3	%9.9	%31.9	%45.9
	KT	%34.8	%23.6	%25.9	%10.5	%3.5
Olumlu	KR	%4.0	%5.7	%8.1	%36.2	%44.7
	KT	%29.3	%25.7	%29.8	%10.1	%3.5

Katılımcılara ayrıca köy hayatının farklı yönleri ile ilgili olarak ayırım derecesi soruldu. Katılımcılara, özellikle köyde aşağıdakilerin olup olmadığı soruldu:

- ayrı KR ve KT bakkaliesi
- ayrı KR ve KT kooperatifi
- ayrı KR ve KT kahvehanesi
- ayrı KR ve KT futbol takımı
- ayrı KR ve KT otobüsü
- ayrı KR ve KT çiftçiler birliği
- ayrı KR ve KT değirmeni
- ayrı KR ve KT sendikası
- ayrı KR ve KT muhtarı

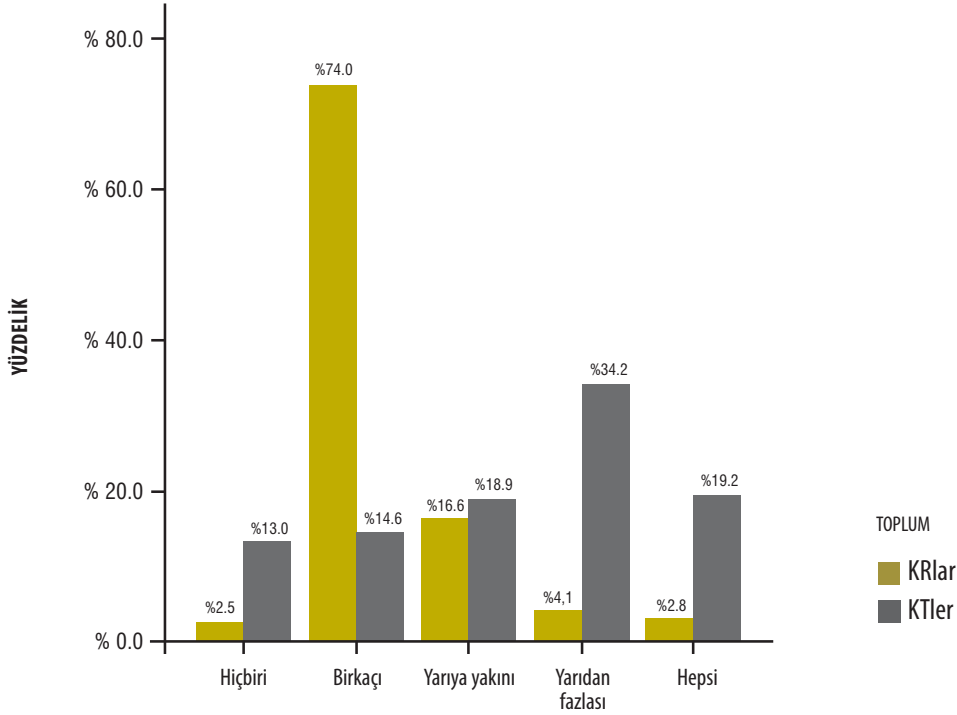
Katılımcılar'ın yukarıdaki 9 soruya cevaplarının ortalamasına dayanarak bir ayırım endeksi yaratıldı. Bu ayırım endeksi yukarıda belirtilen sorulara eğer kendi köyleri için geçerli ise her toplumun verdiği cevapların ortalamasını hesaplayarak oluşturuldu. Bu karma köylerdeki Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler'in hatırladığı ayırım derecesi arasında çarpıcı farklılıklar gözlemlendi. 1 puanının en yüksek seviyede ayırım belirttiği ayırım endeksi üzerinde Kıbrıslı Rumlar 0.33 ortalama puana sahipken, Kıbrıslı Türkler aynı endeks üzerinde 0.75 ortalama puana sahip oldular. Katılımcıların ortalama cevaplarının sıklığına bakıldığı zaman, Kıbrıslı Türkler'in çoğunluğunun köylerinde çok yüksek seviyede ayırım hatırladıkları görülüyor; % 58'i ortalama 1 puana sahip olup en üst derecede ayırım belirtiyorlar. Diğer yandan, yalnızca % 4'ü ortalama 1 puana sahip olan Kıbrıslı Rumlar ise çok daha düşük seviyede bir ayırım hatırlıyorlar.

Katılımcılara ayrıca köylerindeki Kıbrıslı Türkler'in kaçının TMT veya Volkan üyesi oldukları soruldu. Kıbrıslı Rum katılımcıların çoğu (% 63.9) yalnızca birkaç Kıbrıslı Türk'ün TMT veya Volkan üyesi olduğunu düşündüklerini belirtirken Kıbrıslı Türkler'in yarıdan fazlası (% 52.8) çoğu veya tüm Kıbrıslı Türkler'in TMT veya Volkan üyesi olduklarını belirttiler (Şekil 6'ya bakınız).

Şekil 6. "Köyde kaç Kıbrıslı Türk TMT veya Volkan üyesiydi?" sorusuna Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların verdikleri cevaplar

Aynı yönde, katılımcılara köylerindeki kaç Kıbrıslı Rum'un EOKA üyesi olduğu soruldu. Kıbrıslı Rumlar'ın % 74'ü yalnızca birkaç Kıbrıslı Rum'un EOKA üyesi olduğunu belirtirken, Kıbrıslı Türkler'in % 34.2'si köylerindeki Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunun EOKA üyesi olduğuna inandıklarını belirttiler. Dikkate değer bir başka nokta ise Kıbrıslı Türkler'in % 19.2'sinin Kıbrıslı Rum köylülerinin hepsinin EOKA üyesi olduğuna inandıklarını belirtirken, Kıbrıslı Rumlar'ın ise yalnızca % 2.8'inin bu cevabı vermesi idi (Şekil 7'ye bakınız).

Şekil 7. "Köyedeki Kıbrıslı Rumlar'ın kaç EOKA üyesi idi?" sorusuna Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların verdikleri cevaplar

Bu iki sorudan Kıbrıslı Türkler'in köyelerindeki hem kendi toplumlarının hem de Kıbrıslı Rumlar'ın aşırı eğilimlerinin yaygınlığı konusunda yüksek tahmin yürüttüğü görülüyor. Bunun aksine, Kıbrıslı Rumlar'ın hem Kıbrıslı Türk hem de Kıbrıslı Rum aşırı eğilimleri konusunda daha çekimser bir görüşe sahip oldukları görülüyor.

Buna ek olarak, katılımcılara kendilerinin TMT, Volkan veya EOKA üyesi olup olmadıkları soruldu. Katılımcıların çoğunluğu bu gruplara üye olmadıklarını belirttiler. Daha kesin olarak, Kıbrıslı Rumlar'ın % 84.8'i ve Kıbrıslı Türkler'in % 72.9'u bu gruplara üye olmadıklarını belirtirken Kıbrıslı Rumlar'ın % 12.6'sı ve Kıbrıslı Türkler'in % 21.3'ü aslında TMT, Volkan veya EOKA üyesi olduklarını belirttiler (Tablo 8).

Tablo 8. EOKA üyesi olduklarını belirten Kıbrıslı Rumlar ve TMT veya Volkan üyesi olduklarını belirten Kıbrıslı Türkler'in oranları.

	EVET	HAYIR
KR	% 12.6	% 84.8
KT	% 21.3	% 72.9

Katılımcılara ayrıca 1955-59, 1963-64 veya 1974 hadiseleri sonucunda doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir potansiyel zarar gördüler mi diye soruldu. **Tablo 9**'da görüleceği gibi, kişisel yaralanma ile ilgili ilk soruda iki toplum arasındaki en büyük fark 1974 hadiselerine ilişkin idi; Kıbrıslı Türkler'in % 14.5'i bu hadiseler sonucunda yaralandığını belirtirken Kıbrıslı Rumlar'ın yalnızca % 4'ü yaralandıklarını söylediler. Genel olarak, örneklemimizdeki Kıbrıslı Türkler'in % 25'i bu üç dönemde yaralandıklarını belirtirken, buna karşılık Kıbrıslı Rumlar'ın yalnızca % 5.2'si yaralandıklarını belirttiler.

Katılımcılara ayrıca diğer toplumun bireyleri tarafından esir alınıp alınmadıkları soruldu. İki toplum arasında büyük farklılıklar gözlemlendi: Kıbrıslı Türkler'in % 8.4'ü 1963-64 yıllarında ve % 21.5'i 1974'de esir alındıklarını belirttiler; bu üç dönemde esir alındıklarını belirten Kıbrıslı Rumlar'ın oranları ise çok daha azdı (1963-64 yıllarında % 0.3 ve 1974'de % 3).

Buna ek olarak, katılımcılara görmüş olabilecekleri dolaylı zararlar – yani aile bireylerinin veya yakın arkadaşlarının gördüğü zararlar – soruldu. Her iki toplumda da, katılımcıların büyük bir yüzdeliği 1974 hadiseleri sonucunda bir aile bireylerinin veya yakın bir arkadaşlarının kayıp olduğunu veya öldürüldüğünü belirttiler. Tam olarak, yaklaşık % 37 Kıbrıslı Türk ve % 41 Kıbrıslı Rum bu soruya olumlu cevap verdi. Bu, Kıbrıs Rum toplumunda Kıbrıs Türk toplumundan daha yüksek olan tek yüzdelikti. Dikkate değer başka bir nokta ise 1963-64 hadiseleri sonucunda Kıbrıslı Türkler'in % 16'sı bir aile bireylerinin veya yakın bir arkadaşlarının kayıp olduğunu veya öldürüldüğünü belirtirken buna Kıbrıslı Rumlar'ın yalnızca % 3'ü aynı şekilde cevap verdi. Katılımcılara aile bireylerinden birinin veya toplumlarından yakın bir arkadaşlarının kendi ailesinin bir bireyini veya yakın bir arkadaşını kaybedip kaybetmediklerini soran bir sonraki soruda da kesinlikle aynı eğilim görülmektedir. Bir önceki soruda olduğu gibi yine 1974 ile ilgili olarak Kıbrıslı Rumlar'ın % 36'sı ve Kıbrıslı Türkler'in % 41'inin olumlu cevapları ile yüksek oranlar görülmüştür. Bunun yanında, Kıbrıslı Türkler'in önemli bir yüzdesi (neredeyse % 21) bu son soruya 1963-64 hadiselerine ilişkin olarak da olumlu cevap vermiştir.

Tablo 9. Her iki toplumdaki 1955-56, 1963-64 ve 1974 dönemlerinde zarar gördüklerini belirtenlerin yüzdelikleri

		1955-59	1963-64	1974
Bu hadiselerden dolayı yaralandım	KR	%0.4	%0.7	%4.1
	KT	%3.3	%7.5	%14.5
Diğer toplumun bireyleri tarafından esir alındım	KR	%1.0	%0.3	%3.0
	KT	%1.7	%8.4	%21.5
Ailemin bir bireyi veya yakın bir arkadaşım kayıp oldu veya öldürüldü	KR	%2.3	%3.3	%41.0
	KT	%4.1	%16.3	%36.8
Ailemin bir bireyi veya yakın bir arkadaşım kendi ailesinden bir bireyi veya yakın bir arkadaşını kaybetti	KR	%1.0	%2.9	%36.3
	KT	%3.6	%20.5	%41.3

Genel olarak görülüyor ki her iki toplumun da üyeleri 1974 hadiselerinden zarar gördüklerini belirtmişlerdir fakat buna ek olarak Kıbrıslı Türkler 1963-64 hadiselerinden de zarar gördüklerini belirttiler; bu duruma yalnızca kişisel yaralanma ve diğer toplum tarafından esir alınma konuları istisna oluşturuyor. Bu iki durumda, Kıbrıs Rum toplumunda meydana geldiği belirtilen olayların yüzdeliği her üç dönemde de çok düşüken, Kıbrıs Türk toplumunda 1974 dönemi için daha yüksek yüzdelikler belirtildi.

Diğer topluma bakış: Günümüz

Günümüze dair sorulan sorular yukarıda bahsedilen ve köydeki geçmiş yaşamın belli yönlerini inceleyen sorulardan farklıydı. Katılımcıların bugünkü bakış açılarını elde etmek için güven, kaygı, tehdit, kendilerinin tarihi betimlemeleri, tutumları, kimlikleri ve diğer bazı konularda hislerini ortaya çıkarmaya çalıştık. Bu konular katılımcıların algılamaları ve betimlemeleri ile alakalı olduğu için tek soru ile ortaya çıkarılamaz; daha doğru kavramsallaştırılmaları için birçok durumda birden çok soru gerekti.

Anket verilerini analiz etmek ve etkili bir şekilde yorumlayabilmek için anketteki birçok sorudan ölçekler oluşturmak gerekti. Ankette aynı fikre bağlı olan sorular bir ölçek oluşturmak için birlikte gruplandı ve böylece analizler tek bir soruya bağlı olarak değil aynı temel kavramı ölçmeyi hedefleyen tüm sorulara dayalı olarak yapıldı. Bu şekilde, analizler tek bir sorunun ölçümüne değil de birden çok ölçüme dayalı yapıldığı için daha güvenilir oldu.

Örneğin, katılımcıların diğer toplumun bireylerine karşı güvenini ölçmek için katılımcılara 3 farklı soruda belirtilen görüşlere katılıp katılmadıkları soruldu. Mesela onlara aşağıdaki düşüncelere katılıp katılmadıklarını sorduk:

1. Diğer toplumun bireylerine hiç güvenemiyorum.
2. Diğer toplumun bireylerine Kıbrıs'ı sevdiğini söyledikleri zaman güveniyorum.
3. Diğer toplumun sıradan bireylerine barış istediklerini söyledikleri zaman güveniyorum.

Soru 2 ve 3'te yüksek puana sahip olup soru 1'de puanı düşük olan katılımcılar diğer toplumun bireylerine güvendiklerini farkedenden olup, soru 2 ve 3 için puanları düşük olup soru 1 için yüksek puana sahip olanlar diğer toplumun bireylerine düşük seviyede güven duyuyorlar.

Katılımcıların bu soruların her birine verdikleri cevapları analiz etmektense bu soruları gruplayıp soru 2 ve 3 için ortalama puanı ve soru 1 için ters puanı alıp "Güven" diye adlandırdığımız ölçeği oluşturduk. Bu ölçek üstünde düşük bir puan diğer toplumun bireylerine karşı düşük seviyede güveni gösterirken yüksek puan diğer toplumun bireylerine yüksek seviyede güveni gösteriyor.

Fakat, güvenilir ölçekler oluşturup ölçeklere dahil etmek istediğimiz soruların gerçekten de aynı kavramı ölçtüğünden emin olmak için önce faktör analizi ve sonrasında da güvenilirlik analizleri (Cronbach's α) uygulamak gerekliydi.²² 0.60 üstünde Cronbach's α seviyesi genellikle kabul edilir bir iç güvenilirlik, 0.70 üstü iyi güvenilirlik ve 1.00 ise en üst seviyede iç güvenilirliği gösteriyor. Faktör analizleri ve güvenilirlik analizleri anketin sorularından oluşan, yüksek seviyede iç tutarlılığı olan 14 ölçeğe izin verdi. Genel olarak, çoğu soru 5 puanlık Likert ölçeklerinde ölçüldü; daha farklı belirtilmemişse, bu ölçeklerde 1 Kesinlikle Katılmıyorum ve 5 Kesinlikle Katılıyorum görüşünü temsil etti. Bu 14 ölçek **Tablo 10'da** (s. 94-97) verilmiştir ve diğer analizlere geçmeden önce aşağıda açıklanacaktır.

Yapılan ilk ölçek, *Temas Miktarı*, iki toplum arasında günümüzdeki temasın miktarına işaret eder. Sonraki iki ölçek katılımcıların ulusal kimliklerinin derecesi ile alakalıdır: *Kıbrıs Kimliği*, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler'in daha üst Kıbrıslı kimliği ile uyumuna işaret ederken *Alt grup kimlik* ölçeği her iki toplumun kendi toplumlarının kimliğine – yani Kıbrıslı Rum veya Kıbrıslı Türk kimliğine – uyumlarını yansıtır. Katılımcıların kimliğini irdeleyen bir sonraki ölçek *Türk/Yunan-merkezcilik* ölçeğidir; bu ölçek katılımcıların kendi "anavatan"larıyla, yani Yunanistan veya Türkiye, ile kimlik uyumlarını ifade eder.²³

22. Daha fazla detay için bakınız Jose M. Cortina (1993). What is Coefficient Alpha? An examination of Theory and Applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98-104.

23. Kyriakos Pachoulides'in (2007) *The National Identity of Greek Cypriots: A genetic social psychological approach* adlı Doktora tezinin bazı bölümlerinden uyarlanmıştır.

Daha önceden de açıklandığı gibi *Güven* ölçeği diğer toplumun bireyelerine karşı hissedilen güveni belirtir. *Gruplararası Kaygı* ölçeği ise katılımcıların grup dışı bireylerden oluşan bir grup ile iletişimin söz konusu olduğu belli bir durumda kendi toplumlarından tek kişi olmaları durumunda hissedecekleri kaygı seviyesini belirtiyor. *Gerçekçi Tehdit* katılımcıların diğer toplumun bireyleri onlardan daha güçlü durumda olursa hissedecekleri tehdide işaret eder. Diğer yandan, *Sembolik Tehdit* katılımcıların diğer toplumun bireyelerinin onların değerlerine ve kimliklerine saldırıda bulunmaları durumunda hissedecekleri tehdide işaret eder. *Grup İtibarı Tehdidi* ise grup dışı bireylerin grup içi itibara oluşturabileceği tehdidi ifade eder.

Oluşturulan bir sonraki ölçek, *Kıbrıs sorunu için Türkiye'yi ve dış güçleri suçlama ölçeği*, katılımcıların Türkiye ve dış güçlerin Kıbrıs sorununu yaratmaktaki rolünün önemi ve bunun eleştirisini ile ilgilidir. Aslında bu ölçek yüksek puanlarda resmi Kıbrıs Rum anlatımlarına bağlılık, düşük puanlarda ise resmi Kıbrıs Türk anlatımlarına bağlılığı belirtir. Bir sonraki ölçek katılımcıların mevcut sınırdaki kuzey ve güney arasında *Geçiş Noktalarının Açılmasına* karşı tutumlarını özetler. *Dış Gruba Karşı Tutumlar* ise katılımcılardan grup dışı bireylere karşı duygularını 0'dan 100 dereceye kadar değişen termometreye benzer bir ölçek üzerinde belirtmelerini isteyen tek bir sorudan oluşur.²⁴ Bu ölçek 1'den 10'a olacak şekilde yeniden kodlanmıştır ve 10 dış gruba karşı en olumlu duyguları veya tutumları temsil eder.

Daha sonraki ölçekler, *Köyde Temas*, *Geçmişteki Temasın Niteliği* ve *Geçmişte Gruplararası Dostluklar*, diğer toplumun bugünkü algılanması ile ilgili değil, geçmişteki köy yaşamı ile ilgilidir. Fakat, iki toplum arasında bu konulardaki farkları ölçek olarak incelemek için bu iki ölçek daha önce anlatılan soruları (yukarıda s. 52'de *Geçmişte Karma Köyler'de Yaşam* bölümü) kullanarak oluşturulmuş ve bu bölüme eklenmiştir. *Köyde Temas*, köyde geçmişte yaşanan temasların miktarını belirtirken *Geçmiş Temasın Kalitesi*, temasın miktarına değil, 1974 öncesinde iki toplumun bireyelerinin birbiriyle temasının niteliğine işaret eder. *Geçmişte Gruplararası Dostluklar* ölçeği katılımcıların hem diğer toplumdaki yakın arkadaş sayısına hem de bu arkadaşlıkların niteliğine dairdir.

24. Geoffrey Haddock, Mark Zanna, ve Victoria M. Esses (1993). Assessing the structure of prejudicial attitudes: The case of attitudes toward homosexuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1105-1118. Orijinal makalede ölçekler başka sosyal gruplarla ilgilidir. Bu araştırmada sorulan sorular bizim ölçmek istediğimiz sosyal gruplara karşı tutumları belirtmek üzere adapte edilmiştir.

Tablo 10. Anket soruları ve oluşturulan ölçeklerin Cronbach's α seviyeleri²⁵

Ölçek	Sorular	KR alpha	KT alpha
Temas Miktarı (6 soru)	<i>Aşağıdaki durumlarda diğer toplumun bireyleri ile ne kadar temasınız var? (onları yalnızca görmek değil fakat gerçekten de konuşmak anlamında)?</i> <ul style="list-style-type: none">• Alışverişe gittiğiniz zaman• İşte• İki toplumlu toplantılarda• Yaşadığınız mahallede• Güney'de• Kuzey'de	.79	.90
Kıbrıs Kimliği (3 soru)	<ul style="list-style-type: none">• Kıbrıslı olmaktan genel olarak mutluym• Kıbrıslı olma konusunda kendimi iyi hissediyorum• Kıbrıslı olmaktan gurur duyuyorum	.96	.99
Alt Grup Kimliği (3 soru)	<ul style="list-style-type: none">• KR/KT olmaktan genel olarak mutluym• KR/KT olma konusunda kendimi iyi hissediyorum• KR/KT olmaktan gurur duyuyorum	.98	.96
Yunan/Türk merkezilik (4 soru)	<ul style="list-style-type: none">• Ben kendimi Türk/Yunan kültürel kökeni ile nitelendiririm• Kıbrıs tarihi olarak bir Türk/Yunan toprağıdır• İslam/Ortodoks dinleri bizim ulusal kimliğimizin ayrılmaz bir parçasıdır• Türkiye'yi/Yunanistan'ı Anavatan olarak görüyorum	.77	.79
Güven (3 soru)	<ul style="list-style-type: none">• Diğer toplumun bireyelerine kesinlikle GÜVENMİYORUM (Ters çevrilmiş)• Diğer toplumun bireyelerine Kıbrıs'ı sevdiklerini söyledikleri zaman güveniyorum• Diğer toplumun sıradan bireyelerine barış istediklerini söyledikleri zaman güveniyorum	.84	.77
Gruplararası Kaygı (6 soru)	Eğer kendi toplumunuzdan bir tek sizin bulunduğunuz belli bir durumda grup dışı bireyelerden oluşan bir toplulukla (KT/KR) iletişim içinde bulunursanız (ör. onlarla konuşmak, onlarla bir projede birlikte çalışmak) böyle bir durumda aşağıdakileri ne ölçüde hissedersiniz? <ul style="list-style-type: none">• Endişeli• gergin• tuhaf• güvende (Ters çevrilmiş)• rahat (Ters çevrilmiş)• şüpheli	.95	.87
Gerçekçi Tehdit (4 soru)	<ul style="list-style-type: none">• Bu ülkede grup dışı bireyeler ne kadar güç kazanırsa grup içi bireyeler için o kadar zor olur	.83	.89

25. 0.60 üstünde bir Cronbach's α seviyesi genellikle kabul edilir bir iç güvenirlik 0.70 üstü iyi bir güvenirlik göstergesi, 1.00 ise en üst düzeyde iç güvenirlik olarak alınır. Daha fazla detay için bakınız Jose M. Cortina (1993).

Ölçek	Sorular	KR alpha	KT alpha
	<ul style="list-style-type: none"> Grup dışı bireylerin politik konularda karar vermelerine izin vermek grup içi bireylerin bu ülkenin yönetiminde daha az söz hakkına sahip olmaları anlamına gelir Grup dışı bireylerin gelecekte bizden daha fazla talepleri olacağından endişeliyim Grup dışı bireyler için daha fazla iyi iş grup içi üyeler için daha az iyi iş anlamına gelir 	.65	.67
Sembolik Tehdit (2 soru)	<ul style="list-style-type: none"> Kıbrıs'taki Kıbrıslı Türkler'in ve Kıbrıslı Rumlar'ın çok farklı değerleri var Grup dışı bireyler kimliklerini benim tehdit edici bulduğum bir şekilde ortaya koymaya başladılar 		
Grup İtibarı Tehdidi (4 soru)	<ul style="list-style-type: none"> Grup dışı bireylerin grup içi bireylere karşı hiç saygıları yok Grup dışı bireyler kendilerini grup içi bireylerden üstün görüyorlar Grup dışı bireyler grup içi bireyler hakkında olumlu düşünüyorlar (ters çevrilmiş) Grup dışı bireyler kendilerinin grup içi bireylerden daha iyi olduklarını düşünüyorlar 	.88	.74
Türkiye ve Yabancıları Suçlama (7 soru) – KR resmi anlatımı	<ul style="list-style-type: none"> Britanya böl ve yönet koloni politikası Kıbrıs'taki toplumlar arasındaki ilk düşmanlık tohumlarını serpti Kıbrıslı Türkler Britanya'nın tarafını tutuyorlardı ve Kıbrıslı Rumlar'a karşı duruyorlardı Türkiye 1974'de adayı bölmek için Kıbrıs'ı işgal etti Kuzeyde ayrı bir yönetimin kurulması Kıbrıs sorununun çözümüne sekte vurdu Kıbrıs sorunu Kıbrıs meselelerine NATO komplolarının uygulanması ile yaratıldı Kıbrıs meselesi Türkiye'nin Kıbrıs'taki müdahaleci politikalarının sonucudur TMT Kıbrıslı Türkler'in kendilerini koruma ihtiyacından doğmuştur (ters çevrilmiş) 	.67	.67
Geçiş Noktalarının Açılması (3 soru)	<ul style="list-style-type: none"> Geçiş noktalarının açılması sonucunda Kıbrıs'ta iki toplum arasında daha iyi ilişkiler gelişebilir Geçiş noktalarının açılması Kıbrıs sorununun çözümünü yakınlaştırdı Geçiş noktalarının açılması Kıbrıslı Türkler'le Kıbrıslı Rumlar'ın bir arada barış içinde yaşayıp yaşayamayacağını değerlendirmede ilk adımdır 	.81	.67
Dış gruba karşı tutum (tek soru)	<p>Aşağıdaki sorular sizin genel olarak farklı gruplara karşı hislerinizle alakalıdır. Lütfen her grubu sıfırdan (0) yüze (100) kadar bir termometre üstünde değerlendirin.</p> <p>Grup dışı bireylere karşı genel olarak nasıl hissediyorsunuz?</p> <p>0 10° 20° 30° 40° 50° 60° 70° 80° 90° 100°</p> <p><i>Çok soğuk veya olumsuz</i> <i>Çok sıcak veya olumlu</i></p>	Tek soru	Tek soru

Ölçek	Sorular	KR alpha	KT alpha
Köyde temas (6 soru)	<ul style="list-style-type: none"> • İş ortamında grup dışı bireylerle ne sıklıkta sohbet edersiniz? • Köyünüzde grup dışı bireylere ne sıklıkta selam verirsiniz (ör. onları yolda gördüğünüz zaman)? • Köyünüzde grup dışı bireylerle ne sıklıkta sohbet edersiniz? • Diğer toplumdaki köylülerinizle birlikte ne sıklıkta sosyal aktivitede bulunurdunuz (ör. düğünler, partiler, dışarı çıkmak, doğum günleri, cenazeler)? • Köyde grup dışı bireylere ait dükkanlara ne sıklıkta giderirsiniz? • Köyde grup dışı bireylere ait kahvehanelere ne sıklıkta giderirsiniz? 	.74	.91
Geçmişteki Temasların Niteliği (4 soru)	<p>1974 öncesinde diğer toplumun bireyleri ile karşılaştığınızda bu teması ne oranda aşağıdaki gibi buldunuz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Memnuniyet verici • İşbirliği ruhu içinde • Olumlu • Karşılıklı saygıya dayalı 	.96	.93
Geçmişte Gruplararası Dostluklar (3 soru)	<ul style="list-style-type: none"> • Yakın arkadaşlarınızdan kaçısı diğer toplumun bireylerindendi? • Diğer toplumdaki yakın arkadaşlarınız varsaydı onları ne sıklıkta kendi evlerinde ziyaret edersiniz? • Diğer toplumdaki yakın arkadaşlarınız varsaydı sizi ne sıklıkta kendi evinizde ziyaret ederlerdi? 	.75	.85

Not: Yukarıdaki tabloda geçen "grup dışı bireyler"den bahsedildiğinde Kıbrıslı Rum katılımcılara verilen orijinal anketlerde "Kıbrıslı Türkler" olarak, Kıbrıslı Türk katılımcılara verilen anketlerde ise "Kıbrıslı Rumlar" olarak gönderme yapıldı.

İki toplum arasındaki benzerlik ve farklılıkların araştırılması: Günümüz

Ölçeklerin oluşturulmasından sonra, şimdi de eski karma köylerde yaşayan Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler arasındaki benzerlik ve farklılıkları incelemekle devam edeceğiz. Oluşturulan 14 ölçeğin her birinde Kıbrıslı Rum katılımcıların cevaplarını Kıbrıslı Türk katılımcıların cevapları ile kıyaslamak için, bağımsız örnek t-testleri yaptık. Bağımsız örnek t-testleri iki grup katılımcının - bizim durumumuzda Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler - cevaplarının ortalamaları arasındaki farklılıkların rakamsal olarak önemli olup olmadığını gösteren istatistik testlerdir. Oluşturulan 14 ölçeğin her biri için yapılan bağımsız örnek t-testlerinin sonuçları **Tablo 11**'de sunulmuştur.

Tablo 11, her ölçek için yapılmış olan bağımsız örnek t-testlerinin önem seviyesini ve her toplum için ortalama cevap veya puanı gösterir. Ortalama puan her ölçekteki sorulara her toplumdaki tüm katılımcıların verdiği cevaplarının toplamını alıp toplam katılımcı sayısına bölerek hesaplanır. Ölçeklerimizin çoğu 1 sayısının Tamamen Katılmıyorum ve 5 sayısının Tamamen Katılıyorum görüşlerini temsil eden 1-5 arası ölçekler olduğundan, ortadaki nokta olan 3'ün altında bir puan ortalaması söz konusu ölçeğin fikrine karşıt fikir belirtirken 3'ün üstünde bir puan ölçeğin fikri ile hemfikir olmayı temsil eder.

Eğer iki grubun cevapları benzer ise bağımsız örnek t-testleri iki grup arasındaki farkı önemli değil diye belirtir (ö.d. ile gösterilir). Fakat, iki grubun cevapları birbirinden çok farklı ise, örneğin bir grubun bir konuyla çok hemfikir olup diğer grubun bu konuya katılmadığı bir durumda, bağımsız örnek t-testleri farklılığın rakamsal olarak önemli olduğunu gösterir (0.05 altında bir değer önemli fark gösterdiği kabul edilir).

Tablo 11'de görüleceği gibi ilk ölçek olan Temas Miktarı için bağımsız örnek t-testlerinde Kıbrıslı Türkler, günümüzde Kıbrıslı Rumlar'la, Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'le olduğundan daha fazla temasta bulduklarını bildiriyor. Fakat, her iki grubun da bildirdiği grup dışı bireylerle olan temasları oldukça düşük.

Tablo 11. Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler arasında bağımsız örnek t-testleri

Ölçek	Toplum	Ortalama	Standart Sapma	Önem Seviyesi
Temas Miktarı	Kıbrıslı Rum	1.61	.77	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	1.82	.91	
Kıbrıs Kimliği	Kıbrıslı Rum	4.65	.54	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	4.13	1.34	
Alt Grup Kimliği	Kıbrıslı Rum	4.57	.67	p < 0.05
	Kıbrıslı Türk	4.64	.78	
Yunan/Türk-merkezcilik	Kıbrıslı Rum	4.32	.68	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	4.11	.84	
Güven	Kıbrıslı Rum	3.33	1.11	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	2.16	1.17	
Gruplararası Kaygı	Kıbrıslı Rum	2.89	1.30	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	3.44	1.07	
Gerçekçi Tehdit	Kıbrıslı Rum	4.06	.81	p < 0.007
	Kıbrıslı Türk	3.95	.95	
Sembolik Tehdit	Kıbrıslı Rum	3.54	.99	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	3.94	.95	
Grup İtibarı Tehdidi	Kıbrıslı Rum	2.91	.98	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	3.77	.91	
Türkiye ve Yabancıları Suçlama	Kıbrıslı Rum	4.35	.53	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	3.10	.71	
Geçiş Noktalarının Açılması	Kıbrıslı Rum	2.97	1.07	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	3.16	1.06	
Dış gruba karşı tutum	Kıbrıslı Rum	6.45	5.10	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	2.05	2.80	
Köyde Temas	Kıbrıslı Rum	3.36	.97	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	2.10	1.01	
Geçmişteki Temasların Niteliği	Kıbrıslı Rum	4.12	1.02	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	2.33	1.03	
Geçmişte Gruplararası Dostluklar	Kıbrıslı Rum	2.37	1.21	p < 0.001
	Kıbrıslı Türk	1.55	.87	

Bir başka dikkat çekici fark, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler'in kimliklerini ifade etme biçimlerinde ortaya çıkıyor. Özellikle, **Tablo 11**'den görüleceği gibi Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı kimliğine Kıbrıslı Türkler'den daha bağlıyken, Kıbrıslı Türkler'in alt grup kimlikleri olan Kıbrıslı Türk kimliğine bağlılığı Kıbrıslı Rumlar'ın kendi alt grup kimlikleri olan Kıbrıslı Rum kimliğine bağlılıklarından daha fazladır. Bu durum muhtemelen Kıbrıs Türk toplumunda "Kıbrıslı Türk" toplumsal kimliğinin yaygın olarak ideolojik spektrumda kullanılmasındandır²⁶. Buna ters olarak, Kıbrıslı Rumlar eşdeğer *Ellinokiprios* kimliğini Kıbrıslı ile kıyaslandığı için daha az kullanıyorlar. Kıbrıslı kimliği Kıbrıslı Rumlar tarafından daha fazla kullanılmakta fakat yalnızca Kıbrıslı Rum toplumunu ifade etmektedir. İki toplumun bireyleri arasında bir başka farklılık ise kendi anavatanları olan Yunanistan veya Türkiye ile kimlik uyumları ile alakalıdır. **Tablo 11**'de görüleceği gibi Kıbrıslı Rum katılımcıların Yunan-merkezcilik ifade etmeleri Kıbrıslı Türk katılımcıların Türk-merkezcilik ifade etmelerinden daha yüksektir. Her iki toplumun da puanı ölçeğin orta noktasının üstündedir ve bu net olarak iki toplumun kendi anavatanlarına bağlılıklarını ifade eder.

Bir sonraki ölçeklere geçince, *Güven* ölçeğinden görüleceği gibi Kıbrıslı Rum katılımcılar Kıbrıslı Türk toplumunun bireyelerine Kıbrıslı Türk katılımcıların Kıbrıslı Rumlar'a güvendiğinden daha fazla güveniyor. Fakat, belirtmek gerekir ki her iki grup tarafından da ifade edilen güven oldukça düşük seviyede; bu özellikle de güvenin orta nokta olan 3'ün altında olduğu Kıbrıs Türk örneği için geçerli. Katılımcıların *Gruplararası Kaygı*, *Sembolik Tehdit* ve *Grup İtibarı Tehdidi* ölçeklerindeki cevapları da Güven sonuçları ile uyumludur. Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türkler'den daha az gruplararası *Kaygı*, daha az sembolik tehdit ve daha az grup itibarı tehdidi belirtti. *Gerçekçi Tehdit* ölçeği ile alakalı sonuçlar farklıydı. Bu durumda, Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türkler'den daha yüksek seviyede gerçekçi tehdit duygusu belirttiler. *Gerçekçi Tehdit* konusunda iki toplum arasındaki fark çok büyük olmasa da önemlidir ve Kıbrıslı Rumlar'ın kendi gruplarının itibarı veya sembolik tehditler konusunda çok endişelenmedikleri fakat daha çok politik güç kaybı veya iyi işlerin azalması gibi gerçekçi tehditler hakkında endişelendikleri görülüyor.

Bir sonraki ölçek katılımcıların tarihi anımsamaları ile alakalıdır. Beklendiği gibi Kıbrıslı Rumlar *Türkiye ve Yabancı Güçleri Suçlama* ölçeği ile Kıbrıslı Türkler'den daha fazla hemfikir oldular. Bir fark da *Geçiş Noktalarının Açılması* ölçeği ile ilgili bulundu: Kıbrıslı Türkler mevcut sınırın iki tarafı arasında açılan geçiş noktaları konusunda Kıbrıslı Rumlar'dan daha olumlu hislere sahipler. Katılımcıların grup dışı bireylere karşı tutumuna dair tek soru ile ilgili büyük bir fark ortaya çıktı. Özellikle Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'e karşı 1 ile 10 arası ölçek üstünden orta nokta 5'in üzerinde puanla nispeten daha olumlu bir tutum içinde olduğu görüldü. Diğer yandan Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rumlar'a karşı 5'in altında bir puanla oldukça olumsuz bir tutum içinde oldukları görüldü.

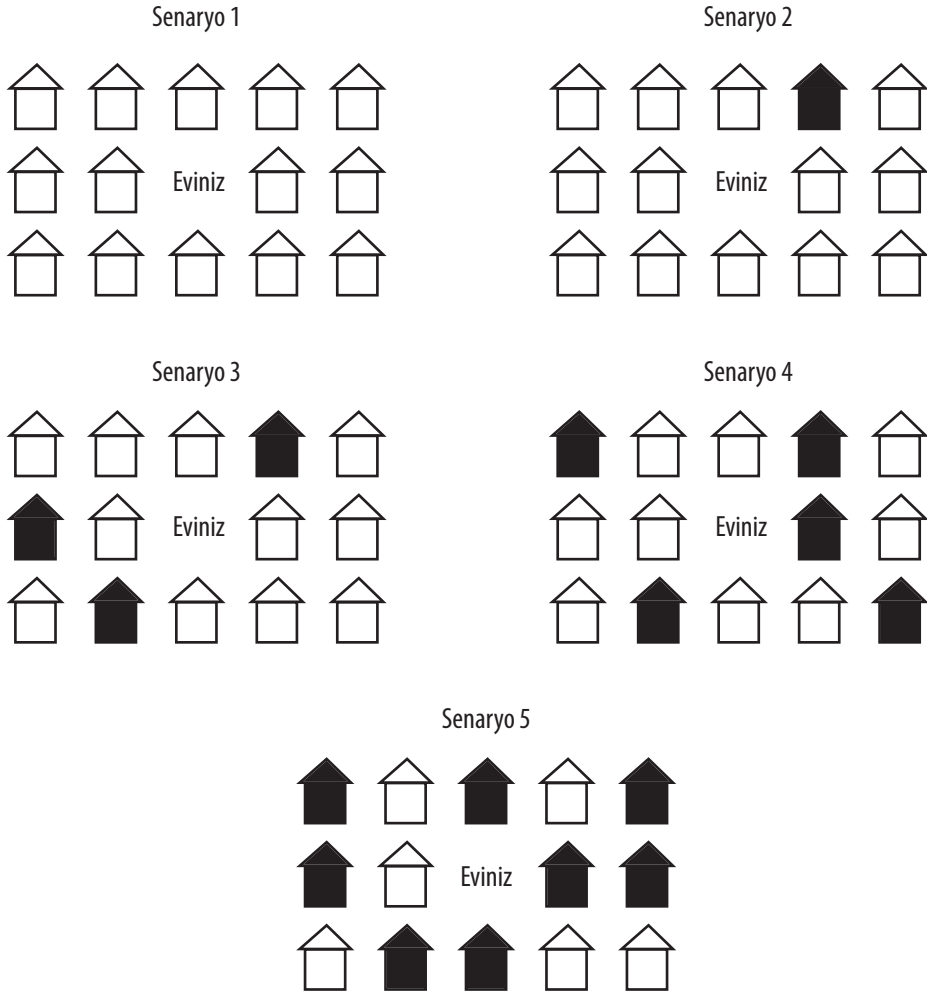
Köyde Temas ve *Geçmiş Temasın niteliği* ölçeklerinin ortalama değerlerinde de benzeri bir durum görüldü: Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türk köylüleri ile geçmişte Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rum köylüleri ile olduğuna kıyasla daha fazla ve daha nitelikli bir temas belirttiler. Böylece, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasında karma köylerdeki günlük yaşamı nasıl hatırladıklarına dair bir asimetri görülüyor. Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıs genelinde nüfusun çoğunluğunu oluşturdukları göz önünde bulundurulursa, Kıbrıslı Türkler'in geçmişte Kıbrıslı Rumlar'la daha fazla teması olması beklenir, bunun tersi değil. Fakat, burada asimetri iki toplumun bireyelerinin anımsamalarında bir önyargıyı yansıtır. Kıbrıslı Rumlar'ın ayrıca bu geçmiş temasın niteliğini Kıbrıslı Türkler'den daha iyi olarak belirtmesi belki bir şekilde Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türk köylüleri ile geçmiş temaslarını daha olumlu anımsamasındandır. Köylerdeki geçmiş temasın anımsanan niteliğindeki bu fark çok büyüktür: Kıbrıslı Türkler temasın niteliğini ölçeğin orta noktasının çok altında belirtip bu temasın olumsuz nitelikte olduğunu düşündüklerini gösterirken, Kıbrıslı Rumlar orta noktanın çok üstünde değerlendirip bu teması olumlu bulduklarını gösterdiler. *Geçmişte Gruplararası Dostluklar* ölçeğinde de tamamen aynı durum görüldü: Kıbrıslı Rumlar bu ölçekte Kıbrıslı Türkler'den çok daha yüksek bir puan tutturup köylerindeki Kıbrıslı Türkler'le olan arkadaşlıklarını Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rumlar'la olan arkadaşlıklarından daha nitelikli olarak tanımladılar.

26. Bakınız Charis Psaltis (basımda)

Yeniden Birlikte Yaşamak? Olası Gelecekler

Karma köylerdeki geçmiş yaşama dair sorulara ve geçmişteki karma köylerin yerlilerinin şimdiki algılamaları ve anımsamalarına dayalı sorulara ek olarak katılımcılara ayrıca Kıbrıs meselesinin geleceğine ve olası çözümlere dair fikirleri soruldu.

Katılımcılara gelecek ile ilgili sorulan ilk sorulardan biri gelecekte karma mahallelerde yeniden birlikte yaşamaya dair olası senaryolar oldu. Katılımcılara her biri 15 ev gösteren 5 kart (aşağıda Şekil 8'e bakınız) verildi. Katılımcılardan Kıbrıs sorununun çözümü durumunda aşağıdaki hangi yerleşim şeklinde daha rahat yaşayacaklarını belirtmeleri istendi.

Şekil 8. Katılımcılara verilen ev yerleşim planı senaryoları

Senaryo 1 tümü grup içi bireylerin evlerinden (14 ev) oluşan bir mahalleyi gösterirken, Senaryo 2 neredeyse tümü (13 ev) grup içi bireylerin evlerinden, 1 tanesi grup dışı bir bireyin evinden oluşan bir mahalleyi gösteriyor. Senaryo 3'te gösterilen mahalle çoğunlukla (11) grup içi bireyin evleri ve 3 grup dışı evden oluşurken, Senaryo 4'deki mahalledeki evlerin bazıları (9) grup içi ve 5'i grup dışı evler. Son olarak, Senaryo 5 birkaç (6) grup içi evden ve 8 grup dışı evden oluşuyor.

Katılımcıların her senaryoyla ilgili verdikleri cevapların oranını gösteren **Tablo 12**'den görüleceği üzere Kıbrıslı Türkler'in çoğunluğu (% 77.2) Senaryo 1'i seçtiler. Kıbrıslı Türkler'in yalnızca küçük bir azınlığı diğer senaryoları seçtiler. Diğer yandan Kıbrıslı Rumlar sunulan 5 senaryoya daha fazla dağılım gösterdiler. Kıbrıslı Rum katılımcıların da büyük bir çoğunluğunun (% 45.8) Senaryo 1'i seçmesine rağmen bu yüzdelik Kıbrıslı Türk toplumundan çok daha düşüktü. Kıbrıslı Rum örnekleminin yaklaşık dörtte biri (% 23.5) Senaryo 3'ü seçerken % 18.3'ü Senaryo 4'ü seçtiler. Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların Senaryo 5'e karşı cevapları benzerdi ve her iki toplumdaki da çok küçük bir azınlık tarafından seçildi. Bu yüzden, açıkça görülüyor ki Kıbrıslı Türkler genel olarak gelecekte Kıbrıslı Rumlar'la yeniden birlikte yaşamak konusunda çok rahatsızlık duyacaklar. Diğer yandan Kıbrıslı Rumlar yeniden birlikte yaşamaya karşı eğilim gösteriyorlar; büyük bir çoğunluk fazlası grup içi (11) fakat birkaçı (3) grup dışı evin bulunduğu bir mahallede (Senaryo 3) veya bazı (9) grup içi ev ve 5 grup dışı evin bulunduğu bir mahallede kendilerini rahat hissedebileceklerini belirttiler (Senaryo 4).

Tablo 12. Kendilerine sunulan 5 senaryo arasında seçim yapan Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler'in yüzdelikleri

	KR	KT
Senaryo 1	%45.8	%77.2
Senaryo 2	%6.9	%7.6
Senaryo 3	%23.5	%4.3
Senaryo 4	%18.3	%5.4
Senaryo 5	%5.4	%5.4

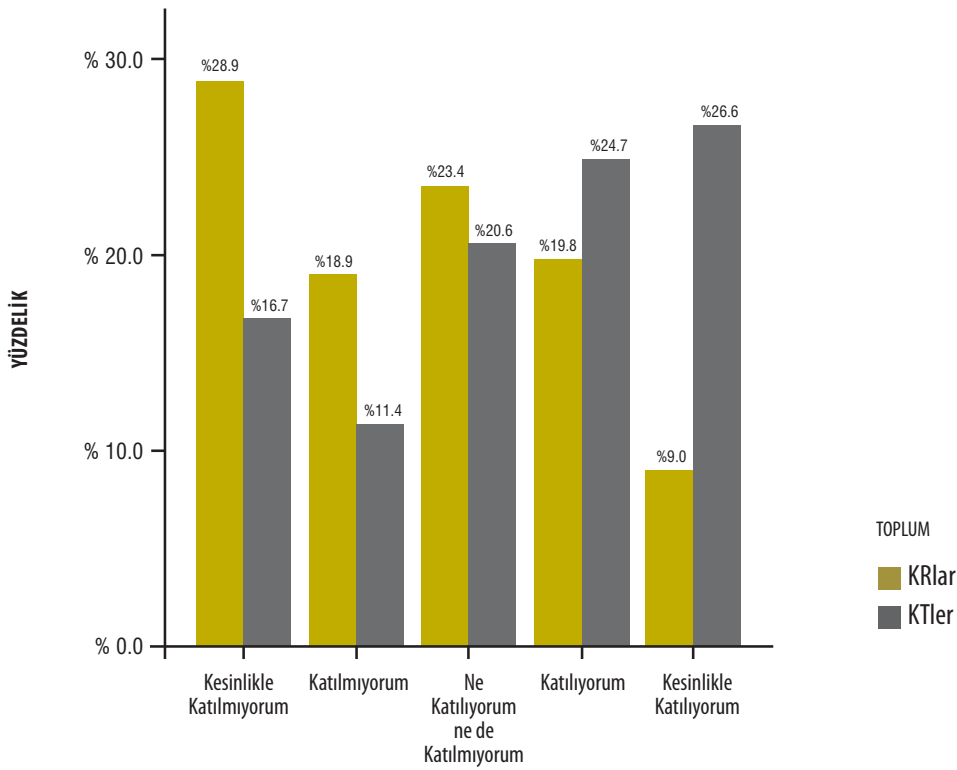
Katılımcılara bunun dışında kendilerine sunulan senaryolarla ilgili ikinci bir soru daha soruldu. Onlara içinde yaşamayı tercih ettikleri senaryoya ek olarak başka hangi senaryoların onlar için kabul edilir olduğu soruldu. Katılımcıların bu ikinci soruya cevapları Tablo 13'de verilmiştir. **Tablo 13**'den görüleceği gibi Kıbrıslı Türkler'in büyük çoğunluğu Senaryo 1'i kabul edilir bulurken (bu aynı zamanda birinci soruda da seçtikleri senaryoydu), % 22.2 Kıbrıslı Türk'ün Senaryo 1'i kabul edilemez bulması ilginç bir noktadır. Buna ek olarak, Kıbrıslı Türkler'in % 23'ünün Senaryo 2'yi ve % 11'inin Senaryo 3'ü içinde yaşamak için kabul edilir bulduğu görülüyor. Tabii ki, Kıbrıslı Türkler'in büyük çoğunluğu Senaryo 1 dışındaki herhangi bir senaryoyu kabul edilemez buluyor. Kıbrıslı Rumlar'ın cevapları açısından da resim ilginç görülüyor. Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğunun Senaryo 1, 2, 3 ve 4'ü kabul edilir bulduğu görülürken, Kıbrıslı Rumlar'ın önemli bir yüzdeliğinin Senaryo 5'i de kabul edilir bulduğunu önemli bir nokta olarak belirtmek gerekir. Aslında Kıbrıslı Rumlar'ın % 32.8'i birkaç (6) grup içi ve 8 grup dışı evden oluşan bir mahalleyi gösteren Senaryo 5'i kabul edilir buluyorlar. Bunun aksine, Kıbrıslı Türkler'in yalnızca % 3.1'i aynı cevabı verdiler.

Tablo 13. Kıbrıslı Rumlar'ın ve Kıbrıslı Türkler'in 5 senaryonun her birine verdikleri "kabul edilir" ve "kabul edilemez" cevaplarının yüzdeleri

		Kabul edilir	Kabul edilemez
Senaryo 1	KR	%97	%3
	KT	%77.8	%22.2
Senaryo 2	KR	%85.9	%14.1
	KT	%23	%77
Senaryo 3	KR	%77.5	%22.5
	KT	%11	%89
Senaryo 4	KR	%59	%41
	KT	%5.1	%94.9
Senaryo 5	KR	%32.8	%67.2
	KT	%3.1	%96.9

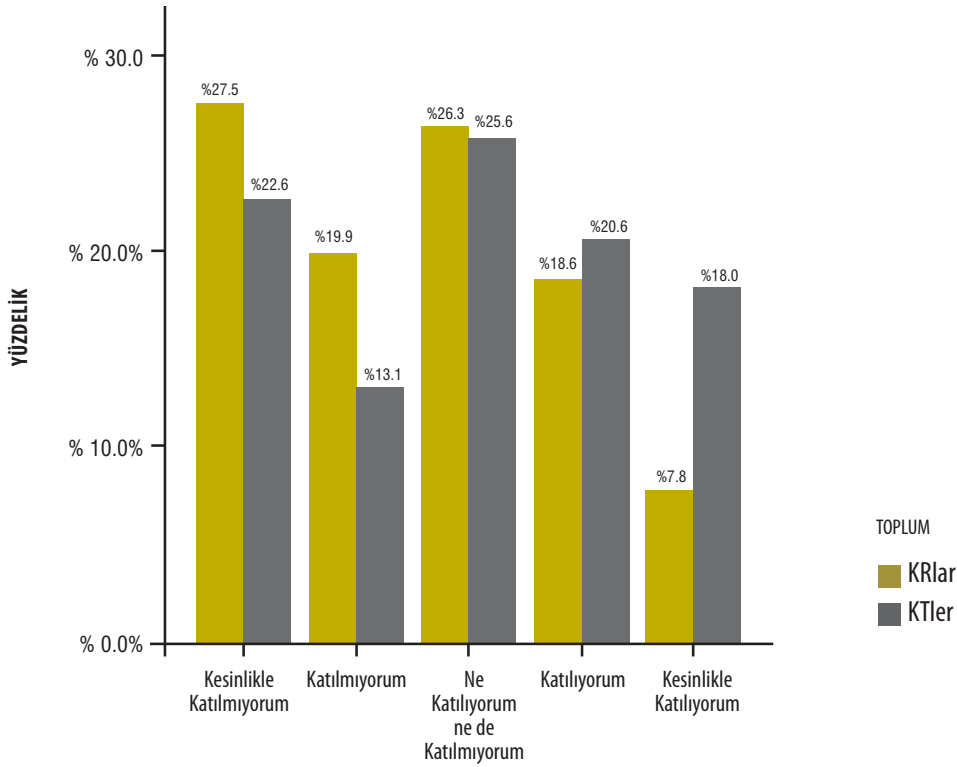
Bunun dışında, katılımcılardan mülkiyet sorununa birkaç olası çözümü ana çözüm olarak hangi oranda kabul edeceklerini belirtmeleri istendi. Özel olarak katılımcılardan mülkiyet sorunu için aşağıdaki verilen çözüm şekillerine ne oranda katıldıklarını belirtmeleri istendi: a) tazminat, b) takas, c) geri dönüş ve d) yukarıdakilerin hepsinin bileşimi.

Şekil 9 katılımcıların yukarıdaki çözüm şekillerinden ilkinde– yani mülkiyet sorununun tazminat ile çözümüne- verdikleri cevapları gösterir. Şekil 10’da görüleceği gibi Kıbrıslı Rumlar’ın % 29’u ve Kıbrıslı Türk katılımcıların yaklaşık % 17’si yoluyla çözümlenmesine kesinlikle karşı olduklarını belirttiler. Her iki toplumun yaklaşık % 20’si bu çözüme ne katılıp ne de katılmadıklarını belirttiler. İki toplum arasında ilginç bir fark ölçüğün sağ ucuna doğru görülmektedir: Burada Kıbrıslı Türkler’in neredeyse % 27’si bu çözüme kesinlikle katıldıklarını belirtirken, Kıbrıs Rum toplumundan bu cevap % 9 oranında çıktı. Böylece, Kıbrıslı Türkler’in önemli bir yüzdeliği bu çözüme kesinlikle katıldıklarını belirtirken, bunun aksine aynı şekilde Kıbrıslı Rumlar’ın yüksek bir oranı bu seçeneğe kesinlikle katılmadıklarını ifade ettiler.

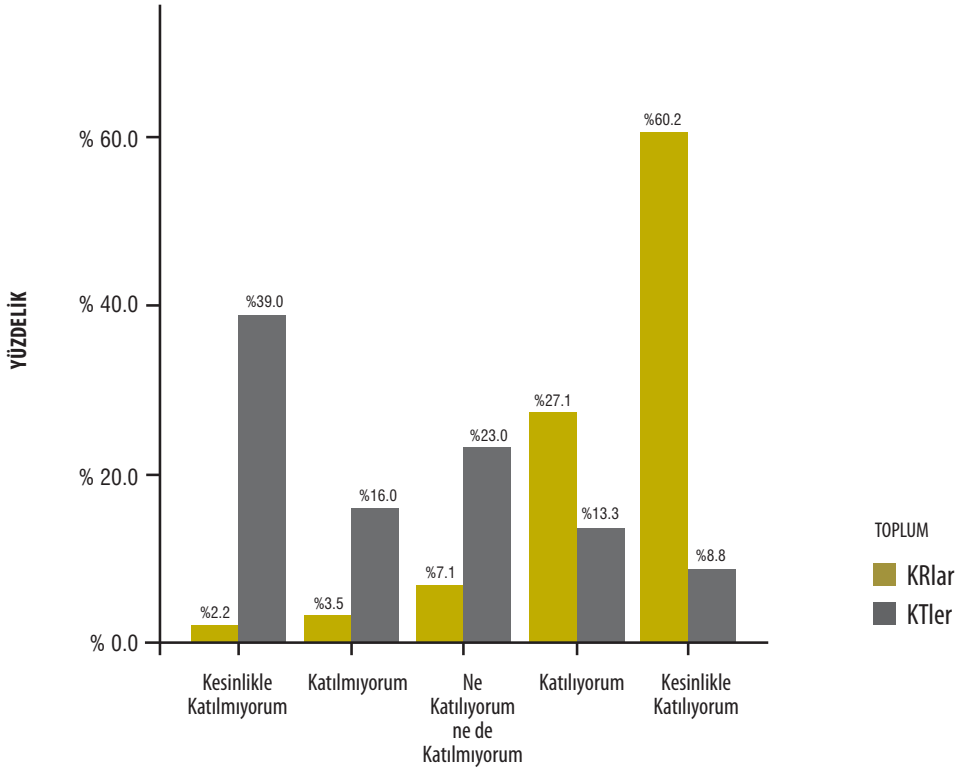
Şekil 9. Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların mülkiyet sorununun çözümü esas olarak tazminatla mümkündür önermesine verdikleri yanıtlar

Tazminatı mülkiyet sorununa olası bir çözüm olarak kabul etmekle alakalı ikinci sorudan elde edilen verilerden de benzeri bir durum görülüyor. Şekil 10'da görüleceği gibi, Kıbrıslı Rum katılımcıların % 28'i ve Kıbrıslı Türkler'in % 23'ü bu seçeneğe kesinlikle katılmadıklarını belirttiler. Fakat, Kıbrıslı Türkler'in neredeyse % 20'si bu seçeneğe kesinlikle katıldıklarını belirtirken, Kıbrıslı Rumlar'ın % 8'i takasın mülkiyet sorununa olası bir çözüm olduğuna kesinlikle katıldıklarını belirttiler. Bunun dışında, her iki toplumdaki eşit oranda birey bu olasılığa ne katıldıklarını ne de katılmadıklarını belirttiler.

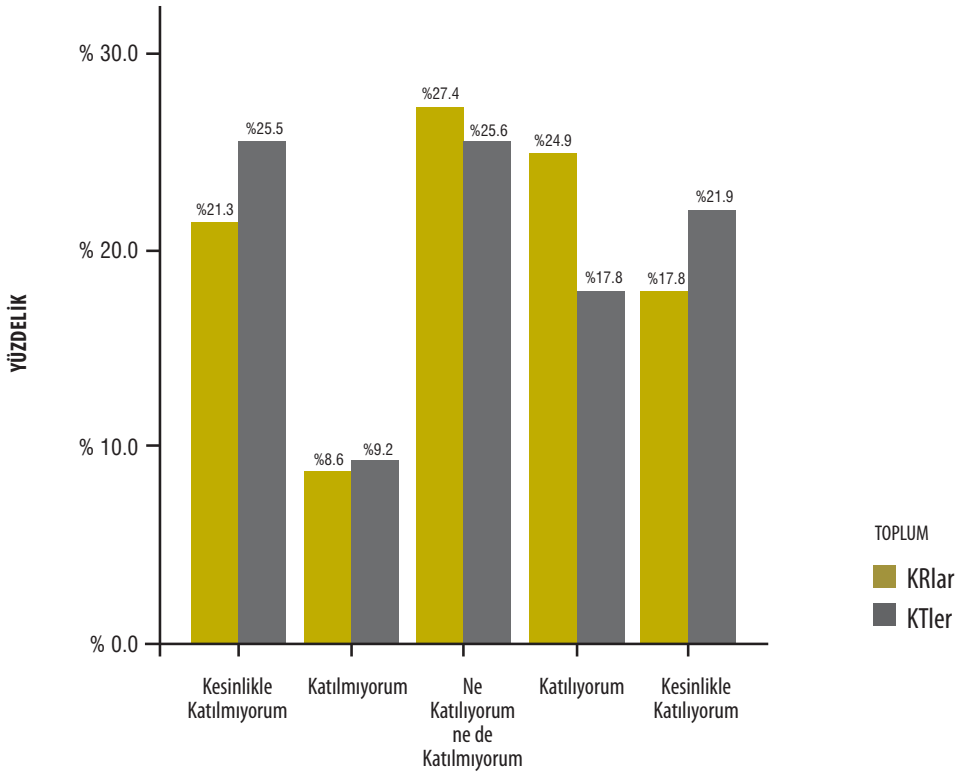
Şekil 10. Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların takasın mülkiyet sorununda ana çözüm olduğu önermesine verdikleri yanıtlar

Üçüncü soruyla ilgili olarak iki toplumun bireylerinin fikirleri arasında büyük farklılıklar görülüyor. Şekil 11’de görüleceği üzere, Kıbrıslı Türkler’in neredeyse % 40’ı geriye dönüşün mülkiyet sorununa olası bir çözüm olduğu fikrine kesinlikle katılmazken bu şekilde düşünen Kıbrıslı Rum toplumunun oranı yalnızca % 2 idi. Buna ek olarak, Kıbrıslı Rumlar’ın % 60’ından fazlası bu olası çözüme kesinlikle katıldıklarını belirtirken bu şekilde düşünen Kıbrıslı Türk toplumunun oranı yalnızca % 9’dur. Ayrıca, Kıbrıslı Türkler’in % 23’ünün ve Kıbrıslı Rumlar’ın % 7’sinin bu konuda net bir duruşu olmadığından dolayı ne katılıyorum ne de katılmıyorum diye cevap verdiler.

Şekil 11. Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların geri dönüşün mülkiyet sorununa ana çözüm olacağı önermesine verdikleri yanıtlar

Katılımcılara tazminat, takas ve geri dönüşün birleşimini mülkiyet sorununa çözüm olarak soran son soruya gelince her iki toplumdun da katılımcılar benzeri bir tablo çizdi: her iki toplumun yaklaşık % 25'i kesinlikle katılmadıklarını belirtirken geriye kalan katılımcıların çoğunluğu "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum" ve "ne katılıyorum ne de katılmıyorum" seçenekleri arasında yaklaşık olarak eşit dağıldılar. Her iki toplumdun oldukça daha küçük bir yüzdelik (% 10'un altı) bu çözümler birleşiminin mülkiyet sorununa çözüm olduğuna katılmadıklarını belirtti (bakınız Şekil 12).

Şekil 12. Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların tazminat, takas ve geri dönüşü birlikte mülkiyet sorunu için çözüm olarak değerlendirmeleri

Mülkiyet sorununa olası çözümlerle ilgili yukarıdaki sorulara ek olarak, bir başka grup soru katılımcılardan Kıbrıs meselesine olası çözüm türleri ile ilgili görüşlerini belirtmelerini istedi (bakınız Tablo 14). Katılımcılardan ilk olarak kendi anavatanları ile olası bir birleşmenin Kıbrıs meselesine bir çözüm olasılığı olduğu konusundaki görüşlerini belirtmeleri istendi. Yani, Kıbrıslı Türkler'e olası bir çözüm olarak 'Kıbrıs'ın kuzeyinin Türkiye ile birleşmesi konusundaki fikirleri sorulurken Kıbrıslı Rumlar'a olası bir çözüm olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yunanistan ile birleşmesi konusunda ne düşündükleri soruldu. Kıbrıslı Rumlar'ın % 60'ı bu çözümü tamamen kabul edilemez bulurken, Kıbrıslı Rumlar'ın % 21.5'i bunu çok tatmin edici bir çözüm olarak değerlendirdi. Diğer yandan Kıbrıslı Türkler üç seçenek arasında bölündü.

İki bölge ve iki toplumlu federasyon seçeneğine gelince, iki toplum arasında büyük bir fark gözlemlendi. Kıbrıslı Türkler'in % 46'sı bunu çok tatmin edici bir çözüm olarak bulurken bunun aksine Kıbrıslı Rumlar'ın yalnızca % 18'i böyle düşünüyor. Tek devlet çözümüne ilişkin ise daha da büyük farklılıklar gözlemleniyor. Bu soruya Kıbrıslı Rumlar'ın % 70'i bu çözümü çok tatmin edici bulduklarını söyleyerek cevap verirken Kıbrıslı Türkler'in % 64'ü bu çözümü tamamen kabul edilemez bulduklarını belirttiler. Benzeri bir farklılık Kıbrıs sorununa iki devletli bir çözümle alakalı

soruda da görüldü. Bu durumda, Kıbrıslı Rumlar'ın neredeyse % 85'i bu çözümü tamamen kabul edilemez bulduklarını belirtirken Kıbrıslı Türkler'in % 60'ından fazlası bunu çok tatmin edici bir çözüm olarak gördüklerini belirttiler. Son olarak, statükonun korunmasını Kıbrıs sorununa olası bir çözüm olarak sunan soruda da farklılıklar görülüyor. Bu soruda, Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğu (% 81) bu çözümü tamamen kabul edilemez bulurken örneklemimizdeki Kıbrıslı Türkler üç seçenek arasında bölündüler.

Genel olarak görülüyor ki Kıbrıslı Rumlar'ın çoğunluğu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yunanistan ile birleşmesini, iki devletli çözümü ve statükonun korunmasını tamamen kabul edilemez buluyorlar ve tek devlet çözümünü çok destekliyorlar. Diğer yandan Kıbrıslı Türkler'in çoğunluğu tek devlet çözümünü tamamen kabul edilemez değerlendirip iki devletli bir çözümü çok destekliyorlar. Özünde, iki toplumlu ve iki bölgeci federasyon Kıbrıslı Rumlar'ın % 59.5'i ve Kıbrıslı Türkler'in % 69.7'si kadar yüksek oranlarla HER İKİ toplumdaki çoğunluk tarafından çok tatmin edici veya taviz olarak kabul edilebilecek tek çözüm olarak görülüyor.

Tablo 14. Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk katılımcıların Kıbrıs sorununa yönelik olası çözümlere verdikleri yanıtların sıklıkları

		Tamamen kabul edilemez	Taviz olarak kabul edilir	Çok tatmin edici bir çözüm
Kıbrıs'ın Kuzeyinin Türkiye ile birleşmesi / Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yunanistan'la birleşmesi	KR	%59	%19.4	%21.5
	KT	%40	%22.3	%37.7
İki bölgeci, iki toplumlu federasyon	KR	%40.5	%41.3	%18.2
	KT	%30.3	%23.6	%46.1
Tek devlet	KR	%10.2	%20.3	%69.4
	KT	%63.6	%23.1	%13.3
İki devletli çözüm	KR	%84.7	%11.4	%3.9
	KT	%12.9	%25.8	%61.3
Şimdiki gibi/ Statükonun korunması	KR	%81.2	%14.7	%4.1
	KT	%27.4	%39.9	%32.7

Geçmiş, Bugün ve Geleceği İlişkilendirmek

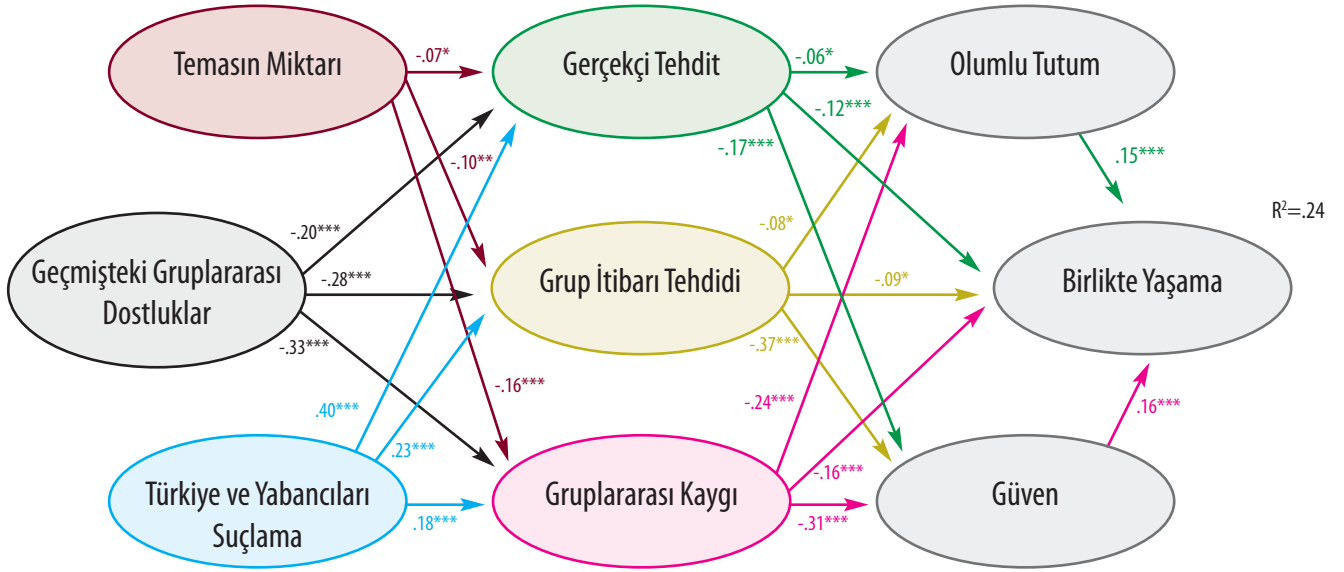
Kıbrıs'taki karma köylerin geçmişi, bugünü ve geleceği ile ilgili analizlere ek olarak eskiden karma köylerde yaşayanların geçmiş deneyimlerinin diğer toplumun bireyleri ile ilgili bugüne ait görüşlerini etkileyip etkilemediğini ve etkiliyorsa nasıl etkilediğini araştırmak için girişimde bulunuldu. Dahası, onların geçmiş deneyimlerinin ve bugünkü görüşlerinin gelecekte birlikte yaşama isteği ile ilişkili olup olmadığını ortaya koymaya teşebbüs edildi. Aslında, bunu takip eden analizlerle geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir yol oluşturulmaya çalışıldı. İlk soruyu incelemek için sunulan ilgili tüm değişkenler ilişkilendirildi. Ek II'de sunulan tablo her iki toplum için bu ilişkilendirmeleri sunar. Bu tablo incelenince insanların bugün için ne kadar çok temas belirtirlerse geçmişle ilgili belirttikleri temasların da o kadar fazla olabileceği (aynı zamanda daha fazla dostluk) ve bu temasın daha nitelikli olduğu görülüyor. Buna ek olarak, daha önce incelenmiş olan sosyo psikolojik literatürden de beklenildiği gibi tüm bu temas değişkenleri (hem geçmiş hem de bugün) azalan tehdit ve önyargı, ve artan güven seviyesi ile ilişkilidir.

Kimlik soruları her toplumda tehdit, önyargı ve güven değişkenleri ile farklı ilişkilidir. Kıbrıs Türk toplumunda üst kimlik Kıbrıslılık ile özdeşim Kıbrıslı Rumlar'ı kapsayan bir öneme sahip gibi görünüyor ve bu yüzden de Kıbrıslı Rumlar tarafından daha olumlu karşılanıyor. Kıbrıslılık Kıbrıs Rum toplumunda neredeyse Kıbrıslı Rum toplumsal kimliği ile özdeşime eşit olduğundan, Kıbrıslı Türkler'den sistematik olarak daha iyi bir görüş bulmuyor. Bir başka deyişle, Kıbrıs Rum toplumunda başka çalışmaların da ortaya koyduğu üzere Kıbrıslı kimliği ile özdeşim çoğu zaman Kıbrıslı Rum olmayı iç grubun üst kategori için prototip olarak projeksiyonuna dayalı sembolik bir içerikle eşleştirir (bakınız Wenzel, Mummendey, Weber & Waldzus, 2003). Bu yüzden, Yunan merkezcilik ve Türk merkezcilik tehditler, güven ve önyargı ile beklenen yönde çok yakından ilişkilidir.

Geçmişten bugüne ve yarına bir yol oluşturmaya dair ikinci soruyu cevaplamak için alternatif bir strateji izlendi. Bu raporun daha önceki kısımlarında anlatılan seçilmiş ölçekler ve soruları kullanarak Yapısal Eşitlik Modellemesi²⁷ (Structural Equation Modelling/SEM) ile bir modeli test ettik. SEM analizleri her toplum için ayrı yapıldı. Kıbrıs Rum toplumundan çıkan sonuçlar Şekil 14'de sunulmuştur. Kıbrıs Türk toplumundan çıkan eşdeğer sonuçların tanımı ve açıklaması da bundan sonra gelir.

İki toplum için genel model verilere kabul edilir bir uygunluk oluşturur ($ki-kare=202,20$, $df=18$, $CFI=0.96$, $RMSEA=0.074$, $FMIN=0.10$) ve diğer toplumun bireyleri ile birlikte yaşama konusunda oldukça yüksek bir oranı belirtir fakat burada ayrıca toplumun aracı etkileri de vardır. Kıbrıs Rum toplumunda *Temasın Miktarı* ölçeği *Gerçekçi Tehdit* ve *Grup İtibarı Tehdidi* ile ilişkilendirildi. Bu ilişkiler kırmızı çizgilerle gösteriliyor. Bu kırmızı çizgilerin üstünde, yine kırmızı ile yazılmış eksi değerler *Temasın Miktarı* ile *Gerçekçi Tehdit*, *Grup İtibarı Tehdidi* ve *Gruplarası Kaygı* arasındaki ilişkilerin olumsuz olduğunu gösteriyor. Kıbrıslı Rumlar'ın diğer toplumun bireyleri ile temasının artması diğer toplumdan kaynaklanan gerçekçi tehdit, grup itibarı tehdit ve gruplararası kaygının azalmasına yol açıyor. *Geçmişte Gruplarası Dostluklar* ile ilgili olarak da benzeri bir durum görülüyor. Siyah çizgiler ve siyah ile yazılmış eksi değerlerden görüleceği üzere, katılımcıların geçmişte ne kadar çok gruplararası arkadaşlıkları olmuşsa diğer toplumdan kaynaklanan grup itibarı tehdidi ve gruplararası kaygıyı o kadar az hissediyorlar. Katılımcıların tarihi betimleme rolü de Kıbrıs sorunu için *Türkiye ve Yabancıları Suçlama* ölçeği ile incelendi. Bu ölçek ile *Gerçekçi Tehdit*, *Grup İtibarı Tehdidi* ve *Gruplarası Kaygı* ölçekleri arasında farklı bir şekil görüldü: mavi çizgilerin üstündeki değerler bu durumda eksi değil artı olarak görülüyor. Aslında, bu bir Kıbrıslı Rum'un Kıbrıs sorunu için yalnızca Türkiye ve yabancıları suçlayan resmi Kıbrıs Rum söylemlerine ne kadar çok katılırsa o kadar çok gerçekçi tehdit, grup itibarı tehdidi ve gruplararası tehdit hissettiği anlamına geliyor. Bir başka deyişle, kendi toplumlarının resmi anlatımını sorgulamak Kıbrıslı Rumlar'da tehdit ve endişe duygularını azaltıyor.

27. Yapısal Eşitlik Modellemesi değişkenler arasındaki karmaşık ilişkileri test etmek ve hesaplamak için kullanılan çok değişkenli bir analiz tekniğidir.

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Not 1: Şekildeki * sembolü ilişkinin önem seviyesini şu şekilde belirtir: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Not 2: Şekildeki artı sayılar değişkenler arasında pozitif ilişki belirtirken şekildeki eksi sayılar değişkenler arasında negatif ilişki gösteriyor.

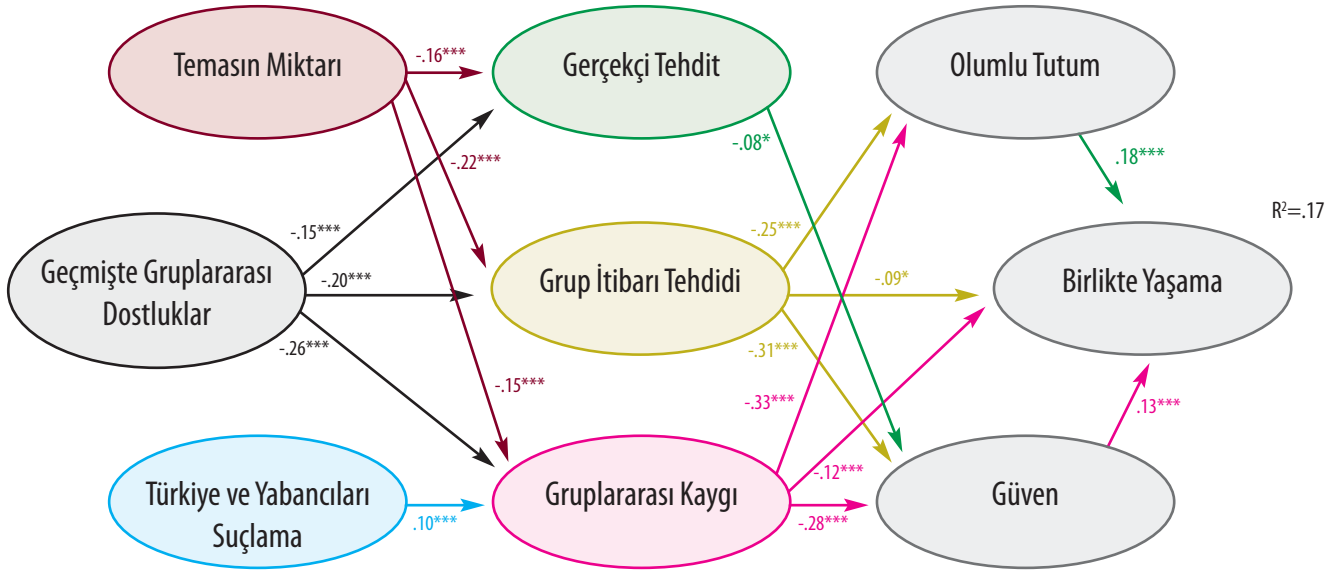
Şekil 13. Kıbrıslı Rum örnekleminde Geçmiş, Bugün ve Gelecek değişkenleri arasındaki ilişkileri gösteren Yapısal Eşitlik Modellemesi.

Bunun dışında, Şekil 13'te görüleceği üzere Gerçekçi Tehdit, Grup İtibarı Tehdidi ve Gruplararası Endişe üç başka değişkenle ilişkilidir: Dış Gruba Karşı Olumlu Tutum, gelecekte Birlikte Yaşamak²⁸ ve Güven. Turuncu, kahverengi ve yeşil renkli eksi değerlerden görüleceği gibi Kıbrıslı Rumlar ne kadar az gerçekçi tehdit, grup itibarı tehdidi veya gruplararası tehdit hissederse Kıbrıslı Türkler'e karşı tutumları o kadar daha olumludur, gelecekte birlikte yaşamaya o kadar daha çok isteklidirler, ve o kadar daha çok güveniyorlar.

Aslında, Kıbrıs Rum toplumunun SEM analizleri gösteriyor ki Kıbrıslı Türkler'le daha fazla temas kurmak, geçmişte daha fazla Kıbrıslı Türk arkadaşına sahip olmak ve Kıbrıs sorunu için Türkiye ile yabancıları daha az suçlamak daha düşük tehdit ve endişe seviyelerine yol açıyor ve bu da Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'e karşı daha düşük seviyede tehdit ve endişe hissetmelerini ve böylece Kıbrıslı Rumlar'ın onlara karşı daha olumlu hissetmelerini, daha çok güvenmelerini ve gelecekte onlarla yeniden birlikte yaşamayı istemelerini sağlıyor.

Şimdi de bu konularda Kıbrıs Türk toplumundan çıkan sonuçlara bakalım. Şekil 14'te Kıbrıs Türk toplumundan çıkan sonuçların Kıbrıs Rum toplumundan çıkan sonuçlara benzediği görülüyor.

28. Birlikte Yaşama ile ilgili tek madde, katılımcıların yeniden karma yaşam alanlarında beraber yaşamayı isteyip istemedikleriyle ilgili olarak kendilerine sunulan 5 senaryo seçeneğinden yararlanılarak oluşturuldu. Bu senaryoların detaylı açıklamaları için bkz. s. 69-71.

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Not 1: Şekildeki * sembolü ilişkinin önem seviyesini şu şekilde belirtir: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Not 2: Şekildeki artı sayılar değişkenler arasında pozitif ilişki belirtirken şekildeki eksi sayılar değişkenler arasında negatif ilişki gösteriyor.

Şekil 14. Kıbrıslı Türk örneğinde Geçmiş, Bugün ve Geleceğe ait değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren Yapısal Eşitlik Modellemesi

Daha önce Kıbrıs Rum toplumunun durumunda görüldüğü gibi, Kıbrıs Türk toplumunun ilgili Yapısal Eşitlik Modellemesi'nde, *Temasın Miktarı* ölçeği *Gerçekçi Tehdit*, *Grup İtibarı Tehdidi*, ve *Gruplararası Kaygı* ile ilişkilidir. Kırmızı renkli çizgiler ve eksi değerler Kıbrıslı Türkler'in diğer toplumun bireyleri ile günümüzde ne kadar çok teması varsa diğer toplumdaki kaynaklanan gerçekçi tehdidi, grup itibarı tehdidini ve gruplararası kaygıyı o kadar az hissettiklerini gösteriyor. Benzeri bir durum da *Geçmiş Gruplararası Dostluklar* konusunda görülüyor. Siyah çizgilerden ve siyah renkli eksi değerlerden görüleceği gibi Kıbrıslı Türkler'in geçmişte ne kadar çok grup dışı arkadaşlıkları olmuşsa Kıbrıs Rum toplumundan kaynaklanan o kadar az gerçekçi tehdit, grup itibarı tehdidi ve gruplararası Kaygı hissediyorlar. Kıbrıslı Türk katılımcıların tarihi betimlemelerinde de Kıbrıs Rum toplumunda ortaya çıkandan farklı bir durum görülüyor. Şekil 14'te sunulan modelde gösterildiği gibi Kıbrıs sorunu için Türkiye ve yabancıları suçlamanın *Gerçekçi Tehdit* veya *Grup İtibarı Tehdidi* ile hiçbir şekilde ilişkisi yok. Mavi renkli artı değerle belirtildiği gibi yalnızca *Gruplararası Kaygı* ile olumlu bir şekilde ilintisi var. Böylece, bu durum bize Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıs sorunu için Türkiye ve yabancıları ne kadar çok suçlarsa Kıbrıslı Rumlar'a karşı o kadar daha fazla *Gruplararası Kaygı* hissettiklerini söylüyor – bu da onların Kıbrıslı Rumlar'a karşı suçluluk hissetmeleri ile alakalı olabilir fakat toplu suçluluğu ölçmediğimiz için bunu elimizdeki verilere bağlı olarak bilmemize imkan yok. Genel olarak Kıbrıs sorununun kökeni konusundaki betimlemenin modelde fazla bir ağırlığı olmadığı ve birlikte yaşama isteği veya *Gerçekçi Tehdit* veya *Grup İtibarı Tehdidi* hisleri ile fazla alakalı olmadığı görülüyor. Bir zamanlar karma köylerde yaşayan bu Kıbrıslı Türk nüfusu için kendilerinin Kıbrıslı Rumlar'la kişisel deneyimlerine daha doğrudan dayalı değişkenlerin (temas, arkadaşlıklar) resmi anlatımlara bağlılık veya eleştiri değişkeni ile kıyaslanınca daha fazla ağırlığa sahip olduğu söylenebilir. Kıbrıslı Rumlar'ın durumunda ise her iki değişken grubunun da modelde eşit ağırlığı bulunuyor.

Aynı zamanda, Kıbrıslı Rumlar'ın SEM analiziyle benzer olarak, *Gerçekçi Tehdit*, *Grup İtibarı Tehdidi* ve *Gruplararası Kaygı* haricinde, dış-gruba karşı *Olumlu Tutum*, *Gelecekte Birlikte Yaşama İsteği* ve *Güvenin* birbiriyle bağlantılı olduğu ortaya çıktı. Kıbrıslı Türk modelinde gerçekçi tehdidin azaltılmış ağırlığı da dikkate değer. Bunun nedeni de yine *Gerçekçi Tehdit* değişkeninin eşit kayıplı kazanım düşüncesinin daha soyut bir değerlendirmesine ilişkin, kişisel birlikte yaşama tecrübesine dayalı olmayan ve bazıları geleceğe yönelik olan sorular ile ölçülmesidir.

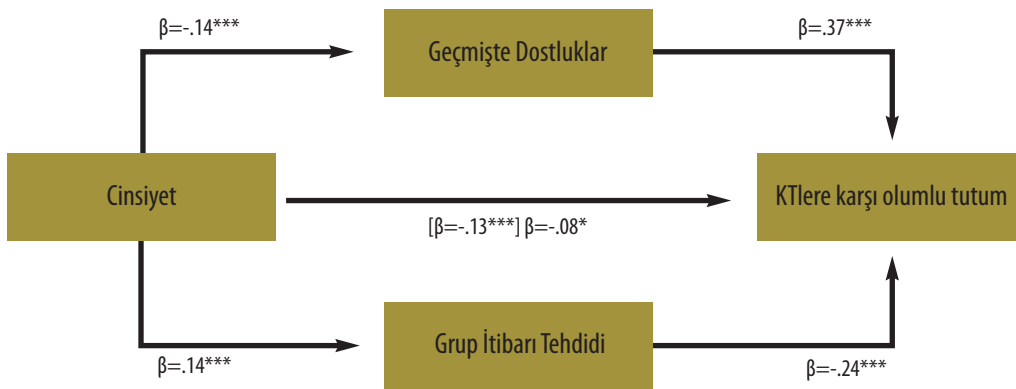
Yeşil renkli eksi değerlerin gösterdiği gibi, Kıbrıslı Türkler ne kadar az gerçekçi tehdit hissederse tutumları o kadar daha olumlu olur ve Kıbrıslı Rumlar'a daha çok güvenirlir. Fakat *Gerçekçi Tehdit* ne gelecekte *Birlikte Yaşamak* ile ne de olumlu tutumlar ile doğrudan ilişkilidir. Bunun yerine, *Gerçekçi Tehdit*'in *Birlikte Yaşamak* üzerindeki etkisi yalnızca *Güven* tarafından etkilenir. Yani, Kıbrıslı Rumlar'a karşı *Güven* de öncelikli olarak artırılırsa, gerçekçi tehditlerde bir azalma yalnızca gelecekte Kıbrıslı Rumlar'la yeniden birlikte yaşama isteğinde artışa yol açabilir.

Grup İtibarı Tehdidi benzer bir şekilde *Güven*'i ve *Olumlu Tutumlar*'ı doğrudan etkiler. Bu durumda Kıbrıslı Türkler ne kadar az grup itibarı tehdidi hissederse Kıbrıslı Rumlar'a o kadar fazla güvenebilirler ve Kıbrıslı Rumlar'a karşı o kadar daha olumlu tutumları olur. *Gerçekçi Tehdit*'in aksine *Grup İtibarı Tehdidi*'nin *Birlikte Yaşamak* ile ne doğrudan ne de dolaylı olarak ilişkisi yoktur.

Son olarak, Kıbrıslı Türk örneklemindeki *Gruplarası Kaygı* daha önce anlatılan Kıbrıslı Rum örneklemindekine benzer bir davranış sergiler. Kıbrıslı Türkler ne kadar az gruplararası Kaygı hissederse, Kıbrıslı Rumlar'a o kadar fazla güvenirlir, Kıbrıslı Rumlar'a karşı daha olumlu tutumları olur ve gelecekte Kıbrıslı Rumlar'la yeniden birlikte yaşamak konusunda o kadar daha istekli olurlar.

İki toplumun verileri ile yapılan SEM analizlerine ilave olarak, cinsiyetin *Geçmiş Gruplarası Dostluklar*, *Grup İtibarı Tehdidi* ve dış gruba karşı *Olumlu Tutumlar* üstündeki etkisini incelemek için daha başka analizler yapıldı.

Kıbrıs Rum toplumunda cinsiyetin *Geçmişte Gruplarası Dostluklar*, *Grup İtibarı Tehdidi* ve *Olumlu Tutumlar* üstündeki etkisi *Şekil 15*'te verilmiştir. *Şekil 15*'te görüleceği üzere, Kıbrıslı Rum kadınlar Kıbrıslı Rum erkeklere kıyasla Kıbrıslı Türkler'e karşı daha az olumlu bir tutum içindeler. Kıbrıslı Rum kadınların erkeklere göre neden daha önyargılı olduğuna bir açıklama kısmen geçmiş gruplararası dostluklar ve grup itibarı tehdidinin aracı etkisi ile sunuluyor. Aslında, Kıbrıslı Rum kadınların geçmişte Kıbrıslı Rum erkeklere oranla Kıbrıslı Türkler'le daha az dostlukları olduğu ve ayrıca Kıbrıslı Rum kadınların grup itibarı tehdidini Kıbrıslı Rum erkeklerden daha fazla hissettikleri görülüyor. Kıbrıslı Rum kadınların hissettiği bu daha fazla grup itibarı tehdidine ek olarak geçmişte daha az grup dışı arkadaşlıklarının olması onların Kıbrıslı Türkler'e karşı Kıbrıslı Rum erkeklerden daha az olumlu bir tutum içinde olmalarına yol açıyor.

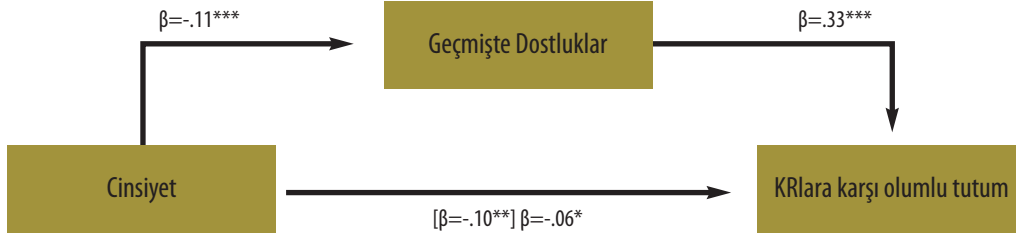

Not 1: Şekildeki * sembolü ilişkinin önem seviyesini şu şekilde belirtir: *p<.05; ** p<.01; *** p<.001

Not 2: Şekildeki artı sayılar değişkenler arasında pozitif ilişki belirtirken şekildeki eksi sayılar değişkenler arasında negatif ilişki gösteriyor.

Şekil 15. Kıbrıslı Rum örnekleminde Geçmiş Dostluklar ve Grup İtibarı Tehdidi ile Cinsiyetin Karşı Gruba Tutuma Etkisi Arasındaki İlişki

Kıbrıslı Türk örnekleminin verilerinden de Kıbrıs Rum toplumununkine benzer bir şekilde kısmi aracılık resmi ortaya çıkıyor fakat burada *Grup İtibarı Tehdid*'nin aracı etkisi yok. Şekil 16'da görüleceği üzere, Kıbrıslı Türk kadınlar Kıbrıslı Türk erkeklerle göre geçmişte daha az gruplararası arkadaşlıkları olduğunu belirttiler. Kıbrıslı Türk kadınların durumunda, geçmişte gruplararası arkadaşlıkların az olması Kıbrıslı Rumlar'a karşı Kıbrıslı Türk erkeklerden daha az olumlu tutum içinde olmalarına bağlıdır.

Not 1: Şekildeki * sembolü ilişkinin önem seviyesini şu şekilde belirtir: *p<.05; ** p<.01; *** p<.001

Not 2: Şekildeki artı sayılar değişkenler arasında pozitif ilişki belirtirken şekildeki eksi sayılar değişkenler arasında negatif ilişki gösteriyor.

Şekil 16. Kıbrıslı Türk örnekleminde Geçmiş Dostluklar ile Cinsiyetin Karşı Gruba Tutuma Etkisi Arasındaki İlişki

Özet olarak, bu araştırmanın sonuçları Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler'in karma köylerdeki yaşamı hatırlayışları arasında ilginç farklılıkları aydınlatıyor. Özel olarak, Kıbrıslı Rumlar birçok sefer Kıbrıslı Türkler'le daha fazla sosyal temasları ve daha olumlu ilişkileri olduğunu hatırlıyorlar; bunun tersi geçerli değil. Örneğin, Kıbrıslı Rumlar hem diğer toplumdan çok daha fazla arkadaşları olduğunu hem de diğer toplumdan bireylerle daha sık selamlaşıp sohbet ettiklerini ifade ettiler. Ayrıca, Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türkler ile olan temaslarını Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rumlar'la kendi temaslarını algılamalarından çok daha hoş, olumlu ve işbirliği ruhu içinde algılıyorlar. Kıbrıslı Türkler'in ayırım endeksinde Kıbrıslı Rumlar'dan daha yüksek bir puana sahip olmaları şaşırtıcı değildir; bu onların karma köylerdeki yaşamlarını Kıbrıs Rum toplumundan ayrı olarak gördüklerini gösteriyor.

Katılımcıların bugünkü algılamaları ve tutumlarına gelince, ortaya Kıbrıslı Türkler'in *Gruplararası Kaygı*, *Sembolik Tehdit* ve *Grup İtibarı Tehdidi* konularında daha yüksek bir puan gösterirken Kıbrıslı Rumlar'ın *Gerçekçi Tehdit* ve Yunan merkezlik konularında daha yüksek puana sahip olduğu daha karmaşık bir resim çıktı. Kıbrıslı Rumlar köylerdeki geçmiş yaşam konusundaki algılamalarıyla uyumlu olarak Kıbrıslı Türkler'e karşı onların Kıbrıslı Rumlar'a karşı belirttikleri güvenden daha fazla güven belirttiler. Ayrıca, Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'e karşı belirttikleri tutumlar Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rumlar'a karşı belirttiği tutumlardan daha olumlu.

Buna ek olarak, gelecek ile ilgili sonuçlardan Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıslı Türkler'le karma mahallelerde yeniden birlikte yaşama fikrine Kıbrıslı Türkler'den daha açık olduğu görülüyor. Aynı şekilde, Kıbrıslı Rumlar'ın büyük bir çoğunluğu tek devlet çözümünü çok tatmin edici bulurken Kıbrıslı Türkler'in çoğunluğu bu çözümü kesinlikle kabul edilemez buldular. Diğer yandan, Kıbrıslı Türkler'in önemli bir çoğunluğu Kıbrıs sorununa iki devletli çözümü çok tatmin edici bulurken Kıbrıslı Rumlar'ın büyük bir çoğunluğu bu tür bir çözümü kesinlikle kabul edilemez olarak değerlendirdi.

Çok önemli bulgular arasında ayrıca geçmiş, bugün ve geleceği birleştiren sonuçlar da bulunuyor. Bunlar bugünkü algılama ve tutumların geçmiş deneyimlerle özünde ilişkili olduklarını ve geleceğe yönelik tutumları kaçınılmaz olarak etkilediklerini gösteriyor.

Bu raporun ilk kısmı Kıbrıs'taki karma köylere odaklandı. Kıbrıs'ın ve Kıbrıs'taki karma köylerin, çeşitli sosyo-politik olaylar tarafından şekillenen yakın tarihinin bir özeti sunuldu. Sosyal psikolojik araştırmalardan faydalanarak, gruplararası çatışmaya yol açan etkenlerden ve bu gruplararası çatışmaların nasıl azaltılabileceğine değinilerek, gruplararası süreçler özetlendi. Bağlamsal ve sosyo-politik etkenlerin gruplararası ilişkileri şekillendirmedeki rolü ve aynı zamanda geçmişin hatırlanmasındaki rolü incelendi. Kıbrıs'ın karma köylerindeki yaşama dair mevcut literatür genel olarak gözden geçirilirken, buna ek olarak ev yerleşim düzenekleri, dil veya karma evlilikler gibi farklı yönler bakarken Kıbrıs'taki tüm eski karma köyler arasında en çok araştırma ilgi odağı olan Pile karma köyünde yapılan çalışmalara özellikle dikkat edildi.

Bu araştırma raporunun esas amacı yaklaşık 100 eski karma köyden yaklaşık 1900 Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk ile yapılan sayısal anket araştırmasının sonuçlarını sunmaktır. Bu araştırmanın sonuçları bu köylerdeki günlük yaşamın köylüler tarafından hatırlanan genel bir resmini vermekle kalmıyor fakat aynı zamanda eski sakinlerinin diğer toplumun bireyleri ile ilgili bugünkü tutumlarına olduğu kadar gelecekle ilgili görüşlerine de yer veriyor. Sonuçlar iki toplumun bireylerinin köylerdeki birlikte yaşamlarını nasıl hatırladıkları arasındaki farklılıklardan, bugün birbirlerini nasıl gördüklerinden, birbirlerini güvenilir mi yoksa tehdit unsuru olarak mı gördüklerinden bahsediyor ve aynı zamanda gelecekte farklı şartlar altında yeniden birlikte yaşamak konusundaki istekliliklerini araştırıyor.

Kıbrıs'ta bu tür bir araştırma daha önce yapılmadığından bu araştırmanın sonuçlarından çıkan anlamlar iki toplumun Kıbrıs'ın karma köylerindeki yaşamı nasıl hatırladığına dair bazı ilk sayısal delilleri sunmasından dolayı önem teşkil etmektedir. Köylerdeki geçmiş yaşama dair bu araştırmanın sonuçları Kıbrıslı Rumlar'ın ve Kıbrıslı Türkler'in birlikte yaşamla ilgili anımsamaları arasında önemli farklılıkları ortaya çıkarır. Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türkler'le yaşamlarını daha olumlu, işbirliği içinde ve memnuniyet verici olarak hatırlarken Kıbrıslı Türkler bu yaşamı daha olumsuz ve iki toplumun arasında daha az sosyal temasın olduğu daha az memnuniyet verici bir tecrübe olarak hatırlıyorlar. Ayrıca, karma evlilikler, güç dengeleri ve hatta EOKA ve TMT üyeliği gibi çeşitli konularda da farklılıklar gözlemlendi. Dolayısıyla, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler birlikte yaşamlarını farklı şekillerde hatırlıyorlar.

Kıbrıs'ın karma köylerindeki yaşam konusunda net ve kesin bir görüşe varmak özellikle de 37 yıl sonra zor bir iş. Belleğin yeniden biçimlenmeye açık oluşu ve belleğin sürekli olarak bugünün ışığında gözden geçirilmesinden dolayı geçmiş gerçeklik hakkında deneysel hakikatler yalnızca öz raporlanmış araştırma yöntemleri kullanarak hiçbir zaman saptanamaz, ancak düşük bir kesinlik derecesi olur. Fakat, bu araştırma karma köylerdeki yaşamın tarafsız bir resmini ortaya koymaya odaklanmış değildi. Bunun aksine, bu araştırmanın önemi sonuçların karma köylerdeki yaşamın hatırlanmasındaki subjektifliği net bir şekilde göstermesinde yatıyor. Aslında, iki toplumu temsil eden insanların belleklerindeki farklılıklar aracılığı ile bu sonuçlar Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler'in birlikte yaşamlarını neden bu kadar farklı şekillerde hatırladıkları konusunda önemli bir soruyu ortaya koyuyor.

Bu sorunun tek bir kesin cevabı yoktur. Belleğin büyük oranda yeniden biçimlendirilebilir oluşu kesinlikle etkenlerden biridir fakat iki toplumun bireylerinin neleri hatırlamayı seçtikleri arasındaki çarpıcı farklılıklar göz önünde bulundurulunca bu tek etken değildir. Bu raporun literatür araştırma bölümünde sosyo-politik bağlamsal etkenlerin belleği şekillendirmedeki²⁹ ve gruplararası ilişkilerdeki³⁰ rolüne önemle değinilmiştir. Geçen bu 37 yıl içinde her iki toplumun da bireyleri muhtemelen bir şekilde belleklerini şekillendiren ulusal söylemlere ve sınırın her iki yanından politik partilerin söylemlerine maruz kalmışlardır (bakınız Papadakis, 1998; Bryant 2008; Loizos, 2008). Kıbrıs Türk milliyetçiliği tezi 1950'lerde nispeten özerklik talebinden tam özerklik ve etnik-dinsel homojenlik talebi olarak değişmiştir (bakınız Canefe, 2000). Böylece, Kıbrıs Türk tarafındaki ulusal söylemler Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler'in yeniden birlikte yaşaması fikrine hiç alan yaratmamaktadır. Bu görüş Kıbrıslı Türkler'in geçmişte Kıbrıslı Rumlar'la birlikte yaşarken zarara uğradıkları argümanı ile desteklenmektedir ve bu yüzden Kıbrıslı Rumlar'dan ayrılık en iyi seçenek olarak sunulmaktadır³¹. Diğer yandan, Kıbrıs Rum tarafındaki ulusal söylemler geçmişin ve köylerdeki eski yaşamın

29. "Bugünkü Belleğin Subjektifliğiyle Geçmiş Araştırmak" bkz., s. 41

30. "Gruplararası Çatışma ve Bağlamsal Faktörler" bkz., s. 23

31. Bu konuya raporda Kıbrıslı Türk katılımcıların çoğunluğunun Kıbrıs sorununa iki devletli bir çözümü çok tatmin edici bulduklarını gösterdikleri sonuçlar kısmında değinilmiştir (bkz. s. 76)

idealleştirilmesini aktif olarak teşvik etmiş ve bir zamanlar mevcut olana geri dönme fikrine bağlılığı desteklemiştir (bkz. Zetter, 1998). Kıbrıs Rum tarafının dile getirilen amacı adanın bölünmesi değil birleşmesi olduğundan³² geçmişin ve şimdi kaybedilmiş olan köylerdeki eski yaşamın idealleştirilmesi karma köylerde yaşayanlar açısından bir dereceye kadar Kıbrıslı Türkler'le birlikte yaşamın idealleştirilmesini içeriyor olmalıdır.

Kıbrıs Rum tarafında uzlaşımı teşvik eden öncü politik güç AKEL geçmişin iki toplumlu birlikte yaşamına odaklanan ve milliyetçilik öncesi geleneksel zamanları idealleştiren böyle bir Kıbrısçı tez benimsedi. Bu zaman içinde ulusal söylemin bir parçası oldu ve yakın geçmişte devlet televizyonuna bile girdi.

Fakat, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler'in geçmişi algılamaları arasındaki farklılıkları tartışırken gözden kaçırılmaması gereken bir başka etken 1974'teki bölünmeden sonra değil, 1974 öncesi dönemde iki toplum hala birlikte yaşıyorken her iki toplumun da maruz kaldığı farklı sosyo-politik deneyimlerdir. Literatür araştırmasında incelendiği gibi³³, Kıbrıs Türk toplumu adadaki sayısal açıdan azınlık toplum olarak 1950'lerin ortasından itibaren 1963-64 yıllarında en üst noktasına tırmanmış olan şiddet, korku ve tehdite maruz kalmıştır. Bu yüzden, Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rumlar'la uyum içinde yaşadığı pek çok zaman olsa da ne yazık ki özellikle 1963-64 yıllarında sürekli korku, tehdit ve şiddetle karşı karşıya kaldıkları dönemler olmuştur.³⁴ Diğer yandan Kıbrıslı Rumlar, adadaki sayısal açıdan çoğunluk olarak bu yıllar boyunca şiddete maruz kalmış olsalar da bu Kıbrıslı Türkler'in yaşadığından çok daha az bir derecede olmuştur. Bu yüzden, genel olarak Kıbrıslı Rumlar'ın 1974 öncesinde karma köylerde halen Kıbrıslı Türkler'le birlikte yaşıyorkenki deneyimleri uzun süren şiddet, tehdit ve korku taşıyamıyordu. Kıbrıslı Rumlar'ın en çok zarar gördükleri dönem 1974'teki çatışmaydı.³⁵ Fakat, bu yıkıcı durum, 30,000 Türk askeri tarafından yapıldığı için suçların Kıbrıslı Türk milisler tarafından işlendiği durumlarda bile suçlanan Kıbrıslı Türk köylüler değil Türkiye oldu. Buna göre Kıbrıslı Rumlar'a karşı şiddet esasen ve büyük ölçüde Kıbrıs dışından bir unsur (Türk askeri güçleri) tarafından gerçekleştirilse de Kıbrıslı Türkler'e karşı şiddet büyük bir oranda Kıbrıslı Rum milisler tarafından uygulandı.

Karma köylerdeki geçmiş yaşama dair sonuçlara ek olarak, iki toplumun birbirlerini algılamaları arasındaki olası farklılıkları ortaya çıkarmak için katılımcıların diğer toplumu nasıl algıladıkları da bu raporda incelendi. İlgili sonuçlar kısmında Kıbrıslı Türkler'in gruplararası Kaygı, sembolik tehdit ve grup itibarı tehdidi konularında daha yüksek bir puana sahipken Kıbrıslı Rumlar'ın gerçekçi tehdit konusunda daha yüksek bir puanı olduğu görülüyor. Ayrıca, Kıbrıslı Rumlar köylerdeki geçmiş yaşamlarına dair algılamaları ile uyumlu olarak Kıbrıslı Türkler'e karşı daha yüksek seviyede güven belirttiler ve Kıbrıslı Türkler'e karşı Kıbrıslı Türkler'in onlara karşı olduğundan daha olumlu tutumları olduğu görüldü. Adada azınlık durumunda olduklarından dolayı Kıbrıslı Türkler'in Kıbrıslı Rumlar'ın varlığında kendilerini daha endişeli, gergin ve rahatsız hissettikleri görülüyor; Kıbrıslı Rumlar'ın kendi kimliklerini ortaya koymalarından tehdit hissediyorlar ve Kıbrıslı Rumlar'ın onlara saygı duymadığını, haklarında olumsuz düşündüklerini ve onları daha aşağı gördüklerini hissediyorlar. Diğer yandan Kıbrıslı Rumlar, adadaki çoğunluk ve uluslararası toplum tarafından tanınan ve Avrupa Birliği'nin bir üyesi olan Cumhuriyet'i kontrol eden taraf olarak Kıbrıslı Türkler tarafından saygı görmediklerini hissetmiyorlar, Kıbrıslı Türkler'in onları aşağı gördüklerini hissetmiyorlar, ve Kıbrıslı Türkler'in kendi kimliklerini ortaya koymalarından endişe duymuyorlar. Fakat, Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türkler'in politik konularda karar verme hakkına sahip olabileceği ve Kıbrıslı Rumlar'a ülkenin yönetimi konusunda daha az kontrol bırakacak bir geleceği ve Kıbrıslı Türkler'in onlardan gittikçe daha fazla talepte bulunacakları bir geleceği tehdit edici buluyorlar. Kesin olarak, Kıbrıslı Rumlar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kontrolünü Kıbrıslı Türkler'in katılımı olmadan ellerinde tuttukları için, bu kontrolü kısmen kaybetme fikri muhtemelen bu araştırmaya katılan Kıbrıslı Rumlar'ın hissettikleri gerçekçi tehdidin altında yatan nedendir.

32. Yukarıda olduğu gibi, bu konu Kıbrıslı Rum katılımcıların çoğunun Kıbrıs sorununa tek devlet çözümünü çok tatmin edici bulduklarını belirttikleri sonuçlar kısmında verilmiştir (bkz., s. 76).

33. "Kıbrıs'ın ve Karma Köylerinin Tarihi: Tarihsel Bir Bakış" bölümüne gönderme, s. 11.

34. Bu konu raporda Kıbrıslı Türkler'in 1955-59 ve 1963-64 yıllarında her konuda doğrudan veya dolaylı olarak Kıbrıslı Rumlar'dan daha fazla zarar gördüklerini belirttikleri sonuçlar kısmında verilmiştir (bkz., s. 61).

35. Yukarıda olduğu gibi, bu konu raporun sonuçlar kısmında s. 76'da verilmiştir.

Önemli bir diğer araştırma sonucu karma köylerde yaşayanların geleceği nasıl algıladıkları konusuna ilişkindir. Sonuçlardan açıkça görülüyor ki Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türkler'le yeniden karma mahallelerde birlikte yaşama fikrine açtılar. Kıbrıslı Rumlar'ın yaklaşık % 42'si içinde yüksek oranda Kıbrıslı Türk'ün yaşadığı bir mahallede yaşamak konusunda rahat olacaklarını belirtirken, buna karşın yüksek oranda Kıbrıslı Rum'un yaşadığı bir mahallede yaşamak konusunda rahat olacaklarını belirten Kıbrıslı Türkler'in oranı % 10'un hemen altındadır. Kayda değer bir veri, örneklemimizdeki Kıbrıslı Rumlar'ın yaklaşık % 33'ünün Kıbrıslı Türkler'in azınlıkta olduğu mahallelerde yaşamayı kabul edilir bulacaklarını belirtirken bu sorunun Kıbrıslı Türk toplumu için geçerli olan benzerine cevap oranının yalnızca % 3 olmasıdır.

Ayrıca Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs sorununa tek devlet çözümü fikrine daha açıkken Kıbrıslı Türkler'in önemli bir çoğunluğu Kıbrıs sorununa iki devletli bir çözümü çok tatmin edici buldular. Doğal olarak, bu sonuçlar Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler'in karma köylerdeki geçmiş yaşamlarını nasıl değerlendirdikleri ile uyum içindedir. Nasıl olursa olsun, önemli bir bulgu Kıbrıs sorununa iki toplumlu, iki bölgeyi federasyon çözümünün her iki toplumda da ya çok tatmin edici ya da taviz olarak Kıbrıs Rum toplumunda % 59.5 ve Kıbrıs Türk toplumunda % 69.7 gibi yüksek oranlarda çoğunluk tarafından kabul gören temelde tek çözüm olduğudur.

Ayrıca, bu araştırmanın sonuçları ile ortaya konan temas, dostluk ve tarihin temsilinden tehditlere, tutumlara, güven ve gelecekte birlikte yaşama isteğine uzanan nedensel yol büyük teorik öneme sahiptir. Nedensel ilişkiler gözlemsel olarak diğer toplumun bireyleri ile olumlu temas ve dostlukları anımsamanın bir yandan algılanan tehdit ve kaygıyı azaltırken diğer yandan iki toplumun bireyleri arasında güven ve olumlu tutumları teşvik ettiğini gösterir. Bu sonuçlar gruplararası dostlukların ve temasın kritik önemini gösterdiği için önemlidir. Aslında, iki toplumun bireyleri arasında kaliteli temasın aktif teşviği ile ve dostlukların özendirilmesi ile tehdit ve endişe duygularının azaltılabileceğini ve bunların yerini güven ve olumlu tutumların alabileceğini gösterir. Bu yüzden, seyahat kısıtlamalarının kısmi olarak kaldırılmasına rağmen iki toplumun bireyleri arasında temas fırsatlarının maalesef hala kısıtlı olduğu günümüz Kıbrıs'ında bu sonuçların temel pratik uygulamaları vardır. Ne yazık ki bugün bile her iki toplumdaki insanların çoğunluğunun diğer toplumun bireyleri ile düzenli temaslarının olmaması bir yana, arkadaşlıklar oluşturmak için fırsatları yoktur. Resmi düzeyde iki toplumun insanları arasında nitelikli teması teşvik eden sistematik çabalar yoktur. Bu kurala bir istisna, iki toplumdaki öğrenciler ve eğitimciler arasında işbirliği ve değişim ziyaretlerini teşvik eden Kıbrıs Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı'nın çabalarıdır. Fakat, bu girişimler Kıbrıs Rum İlkokul Öğretmenleri Sendikası (POED) tarafından öğretmenlere gönderilen bir genelge ile açıkça tasvip edilmedi ve hatta yasaklandı. Onların isteksizliği genel Kıbrıslı Rum nüfusun isteksizliği gibi Kıbrıs Türk yönetiminin tanınmasına ilişkin meselelerden olduğu gibi meslektaşları ve toplum tarafından damgalanma endişesinden kaynaklanır. Fakat bu nedenlerin dışında, günlük temasın eksikliğine bir başka neden de iki toplumun yıllarca süren ayrılığın kaynaklarıdır. Yıllarca süren bu ayrılığın sonucunda insanların günlük yaşamlarının tamamen ayrı bir şekilde yapılandırılıp korunması (insanlar kendi bildikleri dükkanlara, kafelere, restoranlara veya plajlara gitme eğilimindedirler) bu ayrım şeklini pratikte kırmayı zorlaştırıyor. Ayrıca, bu araştırmanın sonuçları ile ortaya konmuş olan nedensel yol aynı zamanda tarihin betimlemelerinin önemini vurguluyor ve ulusal anlatıların tehdit ve endişe duygularını şekillendirmede ve Kıbrıslıların diğer toplumun bireyleri ile gelecekte yeniden birlikte yaşama isteklerini belirlemede önemli bir rol oynuyor. Bu sonuçlar yine iki toplumun bireyleri arasında daha fazla teması ihtiyaç duyulduğuna işaret ediyor çünkü Kıbrıs tarihinin iki tarafın ulusal anlatılarına bağlı olarak çelişen yorumlamaları bu kadar yıldır toplumlararası diyalog ve meydan okumadan uzak kalmıştır. Bu araştırmanın sonuçları şüphesiz eski karma köylerden gelen Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler'in geçmiş birlikte yaşamlarını nasıl algıladıkları, birbirlerini bugün nasıl algıladıkları ve gelecekteki nasıl algıladıkları konusunda net bir iç görüş sunuyor. Fakat bu bilgi kapsamlı değildir ve bu alanda kesinlikle daha fazla araştırmaya yer vardır. Bu araştırmanın amacı Kıbrıs'ın karma köylerindeki gerçek yaşamın resmini çıkarmak değil, bu geçmiş karma köylerin sakinlerinin geçmiş, bugün ve gelecek betimlemelerini araştırmaktır. Bu yüzden, hala daha bu karma köylerdeki insanların gerçek günlük yaşamlarına ait cevap bekleyen pek çok soru var. Fakat hakikatleri hatıralardan ayırmak birçok farklı kaynağa bağlı olmayı gerektiren zor bir iştir. Kıbrıs'ın karma köylerindeki yaşamın daha kapsamlı bir resmini ortaya koymak için gelecek araştırmalar bu araştırmanın ortaya koyduğu verileri başka gazete makaleleri, literatür ve hatta devlet kayıtları gibi bilgi kaynakları ile karşılaştırmayı deneyebilir. Her ne kadar bu raporun literatür incelemesi bölümünde, karma köylerle ilgili mümkün olduğu kadar çok bilgiyi bir araya getirmeye çalışılmış olsa da bu tür çabalara için kesinlikle daha fazla ihtiyaç vardır. Bu yüzden, bu araştırmanın sonuçlarını bir basamak olarak kullanarak, bu alanda gelecek araştırmalar belleğin biçimlenebilirliği ve mevcut zamanda sürekli gözden geçirilmesi sorununu çoklu veri kaynakları kullanarak aşmayı deneyebilirler. Yapılandırılmamış veya kısmen yapılandırılmış uzun ve

tekrarlanan mülakatlar, yerel köy ve bölge durum çalışmaları, sözlü tarih ve ethnografik araştırma bu sayısal araştırmanın kesin olmayan sonuçlarını daha fazla test edebilir ve iç görülerini derinleştirip zenginleştirebilir.

Daha fazla araştırmayı gerekli kılan bir başka neden ise bu çalışma sonuçlarının burada sunulması için sınırlı yer olmasından çıkıyor. Bu çalışma özel olarak Kıbrıs'ın karma köyleri üstünde bütün olarak dururken, Kıbrıs'ta aynı bölgenin veya alanın köyleri arasındaki olası benzerlikleri ele almadı ve köylerin yapısal özelliklerinin rolünü bu raporda araştırılan diğer değişkenlerle ilişkilendirerek incelemedi. Verilerin çoklu seviyede analizi köylerin yapısal karakterlerinin (güç dağılımı, çeşitlilik) köydeki topluluklar arasında olumlu ilişkilerin gelişmesi veya engellenmesi üstündeki rolünü araştırabilir. Aslında, katılımcıların cevaplarını yalnızca toplumlarına veya köyelerine göre değil aynı zamanda köyelerinin bulunduğu bölge veya alana da bağlı olarak analiz etmek ilginç olurdu. Komşu köyler genel olarak birbirleriyle sık sık işbirliği içindeydiler ve bir toplumun bireyleri komşu köylerde yaşıyor olsalar da birbirleriyle genellikle yakın ilişkileri vardı. Toplumlar arası ihtilaf yaşandığı zamanlarda bir köydeki çatışma genellikle komşu köylerde çatışma ve diğer topluma karşı intikam eylemleri olarak kendini gösteriyordu (bakınız Packard, 2008; Psaltis, Lytras, Pachoullides, Philipou & Beyli, 2011) ve böylece tüm bölgede gerilime yol açıyordu. Gelecek araştırmalarda her karma köyü bulunduğu bölge içinde ele alıp her köyün birbirini gerek toplumlar arası çatışma gerekse işbirliği ve güven yönünde nasıl etkilediğini incelemek ilginç olacaktır. Kıbrıs'ta karma köylerin araştırılması içinde bellek, gruplararası ve etnik ilişkiler, politikalar ve propaganda gibi birçok faktörün sıkı bir şekilde içiçe geçtiği karmaşık bir düğüm ortaya koyar. Fakat, zorluklara rağmen bu köylerin maalesef Kıbrıs'ta 1974 yılında zorla dayatılmış olan bölgesel ayrılığın öncesindeki son yılların geniş çaptaki birlikte yaşama son örnekleri olduğu düşünülürse, Kıbrıs'ın karma köyelerini araştırmak bir gerektir. Kıbrıs'ın karma köyelerine yeterince önem verilmiyor olması, bugünün Kıbrıslıları, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler'in bir zamanlar köylerde yıllarca birlikte yaşadıklarını hatırlamalarını zorlaştırıyor. Kıbrıs'ın karma köyelerindeki yaşamın salt barış içinde geçtiği kesinlikle iddia edilemez ve iki toplumun bireyleri arasındaki olumlu işbirliği örneklerini ortaya çıkarmak, çatışma örneklerini ortaya çıkarmakla eşdeğer bir öneme sahiptir. Her iki durumda da, geçmişin bilinmesi bugünün anlaşılmasında ve geleceğin şekillendirilmesinde sağlam bir başlangıç noktasıdır.

- Agkastiniotis, K.M. (1965). *Ο Συνεργατισμός: Γέννησις και Ανάπτυξις του εν Κύπρω*. (Cooperativism: Its Birth and Development in Cyprus). Λευκωσία.
- Akartürk, E. (2008). The Turkish Cypriots in the village of Argaki (Unpublished Master's thesis). University of Nicosia - Intercollege, Nicosia, Cyprus
- Allport, G. (1954). *The Nature of Prejudice*. Boston: Beacon Press.
- An, A. (2004). Σεπτεμβριανά και Κυπριακό (September events and the Cyprus problem). In M. Drousiotis (Ed.) *Το Βαθύ Κράτος - Τουρκία, Ελλάδα, Κύπρος* (pp.73-124). Λευκωσία: Αλφάδι.
- An, A. (2004). TMT και το Κυπριακό (TMT and the Cyprus problem). In M. Drousiotis (Ed.) *Το Βαθύ Κράτος - Τουρκία, Ελλάδα, Κύπρος* (pp.125-146). Λευκωσία: Αλφάδι.
- An A. (2005). Forms of Cypriotism in the Turkish Cypriot community: obstacles and necessary conditions. Retrieved from <http://kibrisim.org/aneng.html>
- Anastasiades, A.G. (1975). *The development of the Administration of Elementary Education in Cyprus from 1878* (Unpublished MA Thesis). University of Wales, Cardiff, UK.
- Anastasiades, A.G. (1979). *The Development of the Administration of Elementary Education in Cyprus*. Nicosia: Theopress.
- Asmussen, J. (1996). Life and strife in mixed villages: Some aspects of inter-ethnic relations in Cyprus under British rule. *The Cyprus Review*, 8, 101-110.
- Attalides, M. (1979). *Cyprus, nationalism and international politics*. New York: St. Martin's Press
- Bahçeli, T. (2004). Saying Yes to EU Accession: Explaining the Turkish Cypriot Referendum Outcome. *Cyprus Review*, 16 (2), 55-65.
- Baysal, B. (2010, Ιανουάριος-Φεβρουάριος) Συνεχείς επιθέσεις εκτουρκισμού στις περιοχές εγκατάστασης των Τουρκοκυπρίων, (Continuous Turkification attacks in the area of Turkish Cypriot settlement). *Το Καλέμι*, έκτακτο τεύχος, Λευκωσία.
- Beckingham, C.F. (1957). The Turks of Cyprus. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 87(2), 165-174.
- Beyli, Z. (2010). *Turkish Cypriot Oral History of the Villages Aphania, Peristerona and Mora* (Unpublished Research Report), AHDR, Nicosia, Cyprus.
- Blanz, M., Mummenday, A., & Otten, S. (1995). Perceptions of relative group size and group status: Effects on intergroup discrimination in negative evaluations. *European Journal of Social Psychology*, 25(2), 231-247.
- Brown, R.J., Condor, S., Matthews, A., Wade, G., & Williams, J.A., (1986). Explaining intergroup differentiation in an industrial organization. *Journal of Occupational Psychology*, 59, 273-286.
- Brown, R.J., (1996). Intergroup Relations. In M. Hewstone, W. Stroebe & G.M. Stephenson (Eds.), *Introduction to Social Psychology* (pp.530-561). Oxford: Blackwell.

- Brown, R.J., (1988). *Group Processes: Dynamics within and between groups*. Oxford: Blackwell.
- Bryant, R. (2008). Writing the Catastrophe: Nostalgia and its Histories in Cyprus. *Journal of Modern Greek Studies*, 26(2), 399-422.
- Cabrera, C. (2009). *A Study on Perceptions and Attitudes towards Contact between Greek Cypriots and Turkish Cypriots in a formerly mixed village in Cyprus* (Essay submitted for PSY 637 course), University of Cyprus, Nicosia, Cyprus.
- Cakal, H. (2007). *Can we live together? A cross-sectional study of prejudice and interethnic contact in a Cypriot village* (Unpublished Master's thesis). University of Manchester, Manchester, UK.
- Canefe, N. (2002). Refugees or Enemies? The legacy of population displacements in contemporary Turkish Cypriot society. *South European Society and Politics*, 7 (3), 1-28.
- Constantinou, C.M., & Papadakis, Y. (2001). The Cypriot State(s) in situ: Cross-ethnic Contact and the Discourse of Recognition, *Global Society*, 15 (2), 125-148.
- Cortina, J.A. (1993). What is Coefficient Alpha? An examination of Theory and Applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98-104.
- Coufoudakis, V.(2004). Cyprus - the referendum and its aftermath. *Cyprus Review*, 16 (2), 67-82.
- Dionysiou, G. (2009, September 6). Η διαμόρφωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας και οι σχέσεις Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων [The formation of the Turkish Cypriot community and the relations between Greek Cypriots and Turkish Cypriots]. *Χρονικό Εφημερίδα Πολίτης*, Λευκωσία: Εκδόσεις Αρκτίνοσ Λτδ.
- Drousiotis, M. (2004). Το Ελληνοτουρκικό παρακράτος και η Κύπρος (1947-1970) [The Greco-Turkish parastate and Cyprus (1947-1970)]. In M. Drousiotis (Ed.) *Το Βαθύ Κράτος - Τουρκία, Ελλάδα, Κύπρος* (pp.11-72). Λευκωσία: Αλφάδι.
- Drousiotis, M. (2008, July 13). Πώς η Χούντα Παγίδευσε τον Μακάριο [How the Junta Trapped Makarios]. *Χρονικό Εφημερίδα Πολίτης*, Λευκωσία: Εκδόσεις Αρκτίνοσ Λτδ.
- Eraklides, A. (2002). Κυπριακό – Σύγκρουση και Επίλυση [The Cyprus problem – Conflict and Resolution]. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Gaertner, S.L., Dovidio, J.F., Nier, J.A., Ward, C.M., & Banker, B.S. (1999). Across cultural divides: The value of a superordinate identity. In D. Prentice & D. Miller (Eds.) *Cultural divides: Understanding and overcoming group conflict* (pp. 173-212). New York: Russell Sage Foundation.
- Georgiades, A.P. (2001). *Κώμη Κεπήρ: Αρχοντοχώρι της Καρπασίας*. [Komi Kebir: the Grand Village of Karpasia]. Λευκωσία.
- Gomez, A., Dovidio, J.F., Huici, C., Gaertner, S.L., & Cuadrado, I. (2008). The Other Side of We: When Outgroup Members Express Common Identity. *Personality and Social Psychology Bulletin* 34, 1613-1626.
- Gonzalez, R., & Brown, R. (2006). Dual identities in intergroup contact: Group status and size moderate the generalization of positive attitude change. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42(6), 753-767.

- Haddock, G., Zanna, M., & Esses, V.M. (1993). Assessing the structure of prejudicial attitudes: The case of attitudes toward homosexuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1105-1118.
- Hadjipavlou-Trigeorgis, M. (1993). Unofficial Inter-communal Contacts and their Contribution to Peace Building in Conflict Societies: *The Case of Cyprus*. *The Cyprus Review*, 5(2), 68-87.
- Harwood, J., Raman, P., & Hewstone, M. (2006). The Family and Communication Dynamics of Group Salience. *Journal of Family Communication*, 6(3), 181-200.
- Kakoullis, L. (2011, January 23). Η Αριστερά και οι Τουρκοκύπριοι [The left wing and the Turkish Cypriots]. *Χρονικό Εφημερίδα Πολίτης*, Λευκωσία: Εκδόσεις Αρκτίνοσ Λτδ.
- Kappler, M., & Petrou, M. (2010, April 25). Η Τουρκοκυπριακή Διάλεκτος [The Turkish Cypriot dialect]. *Chroniko*, p.7). *Χρονικό Εφημερίδα Πολίτης*, Λευκωσία: Εκδόσεις Αρκτίνοσ Λτδ.
- Karatsioli, B. (2010). Escalating for Peace in Cyprus: Roads to Peace through Scales of Conflict. In M. Lidauer & T. Roithner (Eds.), *Peace, Conflict, Identity – Social Anthropological Explorations on the Continuities and Ruptures between Conflict, Post-Conflict and Peace* (pp. 39-49). Vienna, Austria: Safran.
- Katsiaounis, R. (1996). *Labour society and politics in Cyprus during the second half of the 19th Century*, Nicosia: Cyprus Research Centre.
- Kitromilides, P. (1977). From coexistence to confrontation: the dynamics of ethnic conflict in Cyprus. In M. Attalides (Ed.), *Cyprus Reviewed*, Nicosia: The Jus Cypri Association.
- Kızılyürek, N. (1999). Κύπρος: Το αδιέξοδο των εθνικισμών [Cyprus: the dead end of the nationalisms]. Αθήνα: Εκδόσεις Μαύρη Λίστα.
- Kızılyürek, N. (2009, April 26). Τα πέτρινα χρόνια των Τουρκοκυπρίων 1964-1974. [The stone years of the Turkish Cypriots]. *Χρονικό Εφημερίδα Πολίτης*, Λευκωσία: Εκδόσεις Αρκτίνοσ Λτδ.
- Kliot, N., & Mansfield, Y. (1997). The political landscape of partition: the case of Cyprus. *Political Geography*, 16(6), 495-521.
- Loizos, P. (2008). *Iron in the Soul: Displacement, Livelihood and Health in Cyprus*. New York and Oxford: Berghahn Books.
- Loizos, P. (1981). *The Heart Grown Bitter: A Chronicle of Cypriot War Refugees*. Cambridge: Cambridge University Press
- Maratheftis, M. (1992). *Το Κυπριακό Εκπαιδευτικό Σύστημα: Σταθμοί και Θέματα*. [The Cypriot Education System: Stops and Issues]. Λευκωσία.
- Maratheftis, M. & Koutselini, M. (2000). Η λειτουργία και τα Προγράμματα της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου (1959-1993) [The function and the curricula of the Pedagogical Academy of Cyprus – Historical Research]. Λευκωσία.
- Markides, D. (2001). *Cyprus 1957-1963 From Constitutional Conflict to Constitutional Crisis*. Minneapolis: Minnesota University Press.
- Michael, M. (2005). *Η εκκλησία της Κύπρου κατά την Οθωμανική περίοδο 1571-1878*, (The Church of Cyprus during the Ottoman period 1571-1878), Λευκωσία: Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών.
- Michell, R. (1908). A Muslim-Christian sect in Cyprus. *The Nineteenth Century and after*, Vol LXIII, 751-762.

- Ministry of Foreign Affairs Cyprus (2006). List of Turkish Cypriot missing persons. Last retrieved on 15th May 2011 from [http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/0/B645B308356678E0C22571BE00296AEE/\\$file/TKCLIST.missing.pdf?OpenElement](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/0/B645B308356678E0C22571BE00296AEE/$file/TKCLIST.missing.pdf?OpenElement).
- Nier, J., & Gaertner, S. (2001). Changing Inter-racial Evaluations and Behavior: The Effects of a Common Group Identity, *Group Processes & Intergroup Relations*, 4(4), 299-316.
- Otten, S., Mummenday, A., & Blanz, M. (1996). Intergroup discrimination in positive and negative outcome allocations: Impact of stimulus valence, relative group status and relative group size. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(6), 568-581.
- Pachoulides, K. (2007). *The National Identity of Greek Cypriots: A genetic social psychological approach* (Unpublished PhD dissertation). Panteion University of Social and Political Sciences, Athens, Greece.
- Packard, M. (2008). *Getting it wrong: Fragments from a Cyprus diary 1964*. Milton Keynes: Authorhouse.
- Panayiotou, A. (2009). *Lower class political culture and mechanisms/apparatuses setting the parameters of permissible public discourse*. Paper presented at the PRIO Conference 2009.
- Papadakis, Y. (1998). Greek Cypriot Narratives of History and Collective Identity: Nationalism as a Contested Process. *American Ethnologist*, 25(2), 149-165.
- Papadakis, Y. (1997). Pyla: A mixed boarderline village under UN Supervision in Cyprus. *International Journal on Minority and Group Rights*, 4, 353-372.
- Papadakis, Y. (2008). Narrative, memory and history in divided Cyprus: A comparison of school books on the history of Cyprus. *History & Museum*, 20, 128-148.
- Papadakis, Y. (2009). *Η ηχώ της Νεκρής Ζώνης: Οδοιπορικό στη διαιρεμένη Κύπρο* [Echoes from the Dead Zone: Across the Cyprus Divide]. Αθήνα: Εκδόσεις Scripta.
- Patrick, R. (1976a). A General System Theory approach to Geopolitical Aspects of conflict between communities with particular reference to Cyprus since 1960. In J.H. Bater & R. Preston (Eds.), *Political Geography and the Cyprus Conflict: 1963-1971* (pp.1-323). Ontario: Department of Geography, University of Waterloo Publication Series.
- Patrick, R. (1976b). Inter-communal conflict in Cyprus: Some demographic and geopolitical consequences. In J.H. Bater & R. Preston (Eds.), *Political Geography and the Cyprus Conflict: 1963-1971* (pp.339-352). Ontario: Department of Geography, University of Waterloo Publication Series.
- Patrick, R. (1976c). Recent patterns of conflict in Cyprus. In J.H. Bater & R. Preston (Eds.), *Political Geography and the Cyprus Conflict: 1963-1971* (pp.353-371). Ontario: Department of Geography, University of Waterloo Publication Series.
- Patrick, R. (1976d). Geopolitical conflict in Cyprus: A general systems approach. In J.H. Bater & R. Preston (Eds.), *Political Geography and the Cyprus Conflict: 1963-1971* (pp.413-481). Ontario: Department of Geography, University of Waterloo Publication Series.
- Pericleous, C. (2007). *Το δημοψήφισμα του 2004* (The referendum of 2004). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Persianis P. (1978). *Church and State in Cyprus education. The Contribution of the Greek Orthodox Church of Cyprus to Cyprus Education during the British Administration (1878-1960)*. Nicosia, Cyprus

- Pettigrew, T.F., & Tropp, L. R. (2000). Does intergroup contact reduce prejudice?: Recent meta-analytic findings. In S. Oskamp (Ed.) *Reducing prejudice and discrimination* (pp.93-115). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Pettigrew, T.F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65–85.
- Philippou, G. (2010). *Greek Cypriot Oral History of the villages Peristerona and Potami* (Unpublished Research Report). AHDR, Nicosia, Cyprus.
- Pollis, A. (1973). Intergroup Conflict and British Colonial Policy: The case of Cyprus. *Comparative Politics*, 5(4), 575-599.
- Psaltis, C. & Duveen, G. (2006). Social relations and cognitive development: The influence of conversation type and representations of gender. *European Journal of Social Psychology*, 36, 407-430.
- Psaltis, C. (in press). Intergroup trust and contact in transition: A social representations perspective on the Cyprus conflict. In (Ed.) I. Markova & A. Gillespie, *Trust and Conflict: Representations, Culture and Dialogue*, London: Routledge.
- Psaltis, C. & Hewstone, M. (2008). End of project Report of the Project Intergroup contact between Greek-Cypriots and Turkish-Cypriots (Unpublished Report). Nuffield Foundation, New Career Development Fellowship, London, UK.
- Psaltis, C., Lytras, E., Pachoulides, K., Philippou, G. & Beyli, Z. (2011). Representations of history and Intergroup Relations in Cyprus. AHDR: Nicosia, (Unpublished Report) EU Commission and UNDP-ACT).
- Sachdev, I., & Bourhis, R. (1987). Status differentials and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 17, 277-293.
- Sherif, M. (1966). *In Common Predicament: Social Psychology of Intergroup Conflict and Cooperation*. Boston: Houghton Mifflin.
- Stefanovic, D. (2007). The path to Weimar Serbia? Explaining the resurgence of the Serbian far right after the fall of Milosevic. *Ethnic and Racial Studies*, 1(27), 1-27.
- Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (1996). Predicting prejudice. *International Journal of Intercultural Relations*, 20, 409-425.
- Struch, N., & Schwartz, S.H. (1989). Inter-group aggression: its predictors and distinctness from in-group bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 364–373.
- Taeuber, I.B. (1955). Cyprus: The demography of a strategic island. *Population Index*, 21(1), 4-20.
- Tajfel, H. & Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Monterey, CA: Brooks-Cole.
- Tajfel, H. & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of inter-group behavior. In S. Worchel & L. W. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chigago: Nelson-Hall.
- Turner, J. C. (1981). The experimental social psychology of intergroup behavior. In J. C. Turner & H. Giles (Eds.), *Intergroup behavior* (pp.66-101). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Uludağ, S. (2005). *Missing pieces of the mosaic: Mixed marriages...Alithia Newspaper*. Last retrieved on May 15th 2011 from http://www.stwing.upenn.edu/~durduran/hamambocu/authors/svg/svg9_7_2005.html

Wagner, U., Christ, O., Pettigrew, T., Stellmacher, J., & Wolf, C. (2006). Prejudice and Minority Proportion: Contact Instead of Threat Effects. *Social Psychology Quarterly*, 69(4), 380-390.

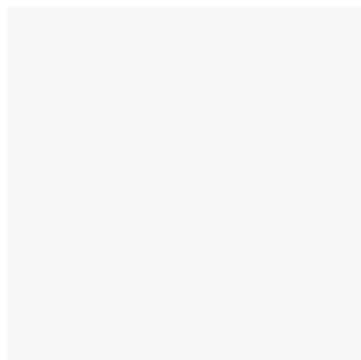
Weir, W.W. (1952). *Education in Cyprus: Some theories and practices in education in the island of Cyprus since 1878*. Nicosia: Cosmos Press

Wenzel, M., Mummendey, A., Weber, U. & Waldzus, S. (2003). The ingroup as pars pro toto: Projection from the ingroup onto the inclusive category as a precursor to social discrimination. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 29, 461-473.

Zetter, R. (1998). We Are Strangers Here: Continuity, Transition and the Impact of Protracted Exile on the Greek Cypriot Refugees. In V. Calotychos (Ed.) *Cyprus and its people: Nation, Identity and Experience in an Unimagined Community 1955–1997* (pp.69-84). Boulder, Colorado: Westview Press.

EKLER

	İNGİLİZCE ADI	RUMCA ADI	TÜRKÇE ADI	BÖLGE
1.	Aphania	Αφάνεια	Gaziköy	Mağusa
2.	Akaki	Ακάκι	Akaça	Lefkoşa
3.	Akoursos	Ακουρός	Akarsu	Baf
4.	Alethriko	Αλεθρικό	Aletirke	Larnaka
5.	Alaminos	Αλαμινός	Aleminyo	Larnaka
6.	Ambelikou	Αμπελικού	Bağlıköy	Lefkoşa
7.	Anaphotia	Αναφωτίδα	Akkor	Larnaka
8.	Anglisidhes	Αγγλισίδες	Aksu	Larnaka
9.	Anoyira	Ανώγυρα	Taşlıca	Limasol
10.	Argaki	Αργάκι	Argaca	Lefkoşa
11.	Aredhiou	Αρεδιού	Aretyu	Lefkoşa
12.	Arnadhi	Αρναδί	Kuzucuk	Mağusa
13.	Arsos	Άρσος	Arçoz	Larnaka
14.	Asomatos	Ασώματος	Gözügüzel	Limasol
15.	Asproyia	Ασπρογιά	Aktepe	Baf
16.	Ayios Andronikos	Άγιος Ανδρόνικος	Yeşilköy	Mağusa (Karpaz Yarımadası)
17.	Ayia Anna	Αγία Άννα	Akhisar	Larnaka
18.	Ayia Erini	Αγία Ειρήνη	Akdeniz	Girne
19.	Ayios Ermolaos	Άγιος Ερμόλαος	Ayirmola	Girne
20.	Ayios Yeoryios	Άγιος Γεώργιος	Ayyorgi	Girne
21.	Ayios Yeoryios Lefkas	Άγιος Γεώργιος Λεύκας	Madenliköy	Lefkoşa
22.	Ayios Sozomenos	Άγιος Σωζόμενος	Arpalık	Lefkoşa
23.	Ayios Theodoros	Άγιος Θεόδωρος	Boğaziçi	Larnaka
24.	Ayia Varvara	Αγία Βαρβάρα	Engindere	Baf
25.	Ayios Vassilios	Άγιος Βασίλειος	Ayvasil	Lefkoşa
26.	Dhali	Δάλι	Dali	Lefkoşa
27.	Dhenia	Δένεια	Denya	Lefkoşa
28.	Dhioros	Διόριος	Yorgoz	Girne
29.	Dhromolaxia	Δρομολαξιά	Mormenekşe	Larnaka
30.	Episkopi	Επισκοπή	Yalova	Limasol

31.	Ephatakomi	Επτακώμη	Eftakomi	Mağusa
32.	Galataria	Γαλαταριά	Yoğurtçular	Baf
33.	Gouphe	Γούφες	Çamlıca	Mağusa
34.	Khoulou	Χούλου	Hulu	Baf
35.	Kalavassos	Καλαβασός	Kalavason	Larnaka
36.	Kalokhorio / Vouda	Καλό Χωριό	Vuda	Larnaka
37.	Karavostassi	Καραβοστάσι	Gemikonağı	Lefkoşa
38.	Kato Dheftera	Κάτω Δευτερά	Aşağı Deftera	Lefkoşa
39.	Kato Polemidhia	Κάτω Πολεμίδια	Aşağı Binatlı	Limasol
40.	Kazaphani	Καζάφани	Ozanköy	Girne
41.	Kilani	Κοιλάνι	Ceylan	Limasol
42.	Kilanemos	Κοιλάνεμος	Kilanemo	Mağusa
43.	Klepini	Κλεπίνη	Arapköy	Girne
44.	Kolossi	Κολόσσι	Yunus	Limasol
45.	Komi Kebir	Κώμι Κεπήρ	Büyükkonuk	Mağusa
46.	Korakou	Κοράκου	Koraku	Lefkoşa
47.	Kouklia	Κούκλια	Sakarya	Baf
48.	Kritou Terra	Κρήτου Τέρρα	Giritutera	Baf
49.	Lapathos	Λάπαθος	Boğaziçi	Mağusa
50.	Lapithos	Λάπηθος	Lapta	Girne
51.	Lefka	Λεύκα	Lefke	Lefkoşa
52.	Limnitis	Λιμνίτης	Yeşilirmak	Lefkoşa
53.	Lythrangomi	Λυθράγκωμη	Boltaşlı	Mağusa
54.	Malia	Μαλιά	Bağlarbaşı	Limasol
55.	Mansoura	Μανσοούρα	Mansur	Lefkoşa
56.	Mari	Μαρί	Tatlısu	Larnaka
57.	Maronas	Μάρωνας	Uluçam	Baf
58.	Maroni	Μαρώνι	Maroni	Larnaka
59.	Mathiatis	Μαθιάτης	Matyat	Lefkoşa
60.	Meneou	Μενεού	Menevi	Larnaka
61.	Monarga	Μοναργά	Deregeçit	Mağusa

62.	Moniatis	Μονιάτης	Elmalı	Limasol
63.	Morphou	Μόρφου	Omorfo	Lefkoşa
64.	Neokhorio	Νέο Χωριό	Minareliköy	Lefkoşa
65.	Orounda	Ορούντα	Orounda	Lefkoşa
66.	Palekithro	Παλαίκυθρο	Balikesir	Lefkoşa
67.	Pano Archimandrita	Πάνω Αρχιμανδρίτα	Yukarı Arhimandrida	Baf
68.	Pano Arodhes	Πάνω Αρόδες	Kalkanlı	Baf
69.	Pano Flasou	Πάνω Φλάσου	Yukarı Flasou	Lefkoşa
70.	Pano Lefkara	Πάνω Λεύκαρα	Yukarı Lefkara	Larnaka
71.	Paramali	Παραμάλι	Çayönü	Limasol
72.	Petra Soleas	Πέτρα	Dereli	Lefkoşa
73.	Pendakomo	Πεντάκωμο	Beşevler	Limasol
74.	Peristerona	Περιστερόνα	Peristerona	Lefkoşa
75.	Peristeronari	Περιστερονάρι	Narlıköy	Lefkoşa
76.	Perivolia	Περβόλια	Bahçalar	Larnaka
77.	Pissouri	Πισσούρι	Pisuri	Limasol
78.	Polis Chrysohous	Πόλη Χρυσοχούς	Poli	Baf
79.	Potamia	Ποταμιά	Dereliköy	Lefkoşa
80.	Prastio - Evdhimou	Πρασιό – Αυδήμου	Çeliktaş	Limasol
81.	Prodromi	Προδρόμι	Karşıyaka	Baf
82.	Pyrga	Πυργά	Çamlıbel	Larnaka
83.	Pyroi	Πυροϊ	Gaziler	Lefkoşa
84.	Silikou	Σιλίκου	Silifke	Limasol
85.	Skylloura	Σκυλλούρα	Yılmazköy	Lefkoşa
86.	Syngrassi	Σύγκραση	Sınırustü	Mağusa
87.	Timi	Τίμη	Ovalık	Baf
88.	Tokhni	Τόχνη	Taşkent	Larnaka
89.	Trakhonas	Τράχωνας	Kızılbaş	Lefkoşa
90.	Trachoni	Τραχώνι	Kayakale	Limasol
91.	Tremetousha	Τρεμετουσιά	Tremeşe	Larnaka
92.	Vasilia	Βασιλεία	Vasilya	Girne

93.	Vatyli	Βατυλή	Vadili	Mağusa
94.	Vitsadha	Βιτσάδα	Pınarlı	Mağusa
95.	Yenagra	Γενάγρα	Nergisli	Mağusa
96.	Yeroskipou	Γεροσκήπου	Yeroşibu	Baf
97.	Zygi	Ζύγι	Terazi	Larnaka

KTIVKR	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1 Temas Miktarı	1	.071*	.059	-.116**	.220**	-.252**	-.154**	-.186**	-.188**	-.090**	.146**	.082**	.298**	.092**	.247**
2 Kıbrıs Kimliği	.176**	1	.599**	.364**	.017	.013	.229**	.003	-.009	.321**	-.086**	.006	.099**	.110**	.075*
3 Alt grup kimliği	-.021	.254**	1	.536**	-.016	.050	.237**	.096**	.035	.318**	-.033	.013	.108**	.074*	.060
4 Yunan/Türk-merkezcilik	-.168**	-.042	.250**	1	-.164**	.257**	.367**	.293**	.254**	.290**	-.159**	-.060	-.011	-.014	-.040
5 Güven	.282**	.162**	-.090**	-.474**	1	-.588**	-.477**	-.540**	-.629**	-.109**	.462**	.334**	.358**	.373**	.318**
6 Gruplararası kaygı	-.224**	-.055	.115**	.387**	-.504**	1	.419**	.494**	.568**	.170**	-.414**	-.309**	-.305**	-.227**	-.356**
7 Gerçekçi Tehdit	-.221**	-.104**	.242**	.441**	-.393**	.405**	1	.589**	.478**	.393**	-.349**	-.204**	-.181**	-.202**	-.192**
8 Sembolik Tehdit	-.215**	-.198**	.158**	.499**	-.407**	.464**	.643**	1	.643**	.223**	-.385**	-.173**	-.258**	-.271**	-.262**
9 Grup itibarı Tehditi	-.304**	-.223**	.190**	.510**	-.527**	.577**	.644**	.692**	1	.219**	-.446**	-.245**	-.256**	-.245**	-.290**
10 Türkiye ve Yabancıları Suçlama	.251**	.279**	.020	-.011	.092**	.061	-.052	-.009	-.030	1	-.163**	-.056	.062	.111**	.057
11 Geçiş noktalarının açılması	.172**	-.031	.081*	-.057	.091**	-.263**	-.023	-.115**	-.127**	.101**	1	.201**	.174**	.189**	.182**
12 Dış gruba karşı tutum	.312**	.166**	-.017	-.327**	.446**	-.484**	-.281**	-.339**	-.444**	.013	.269**	1	.223**	.215**	.187**
13 Köyde Temas	.292**	.119**	.063	-.120**	.207**	-.201**	.003	-.121**	-.089**	-.042	.058	.217**	1	.563**	.528**
14 Geçmiş temasın kalitesi	.294**	-.009	.095**	-.028	.125**	-.262**	.086*	-.031	-.045	-.052	.228**	.247**	.467**	1	.478**
15 Geçmiş Gruplararası Dostluklar	.382**	.119**	-.057	-.247**	.326**	-.306**	-.208**	-.245**	-.275**	.084*	.124**	.338**	.546**	.421**	1

Not 1: Şekildeki * sembolü ilişkinin önem seviyesini şu şekilde belirtir: *p<.05; ** p<.01; *** p<.001

Not 2: Çaprazın üstündeki sayılar Kıbrıs Rum toplumunu ve çaprazın altındaki sayılar Kıbrıs Türk toplumunu temsil ediyor

Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği

ISBN: 978-9963-703-24-1

LEFKOŞA 2011